

politički

ZATVORENIK

GODINA IX. - LIPANJ 1999. - CIJENA 10 KN

BROJ **87**

- Rektorovo pismo hrvatskim intelektualcima (1944.) •
- Razgovor s Antom Đapićem, predsjednikom Hrvatske stranke prava • Komunisti iz Hrvatske i hrvatska država •
- Nad masovnom grobnicom pobijenih gospićkih Hrvata partizani su napravili javni nužnik • Dokumenti, sjećanja i svjedočenja •

ESCORIAL - ŠPANJOLSKA DOLINA IZMIRENJA

Ne znam kako sad shvatiti Predsjednikov ukaz, kojim je odlučio dati počastne oznake ove naše pobjedičke, domovinske, Hrvatske vojske, ali, kako reče Ivić Pašalić, Predsjednikov savjetnik za unutarnju politiku, baš svima, partizanima, jugooficirima, domobranima itd., svima osim pripadnicima ustaških postrojbi i četnika. Pa kako to on ustaše i četnike stavlja u isti koš?!

Prerano smo se obradovali da se konačno priznaje domoljubna i nacionalna svijest i borbenost za sve koji su se zaista borili za Hrvatsku. Ali, vidi vraga, opet žari ona ista nepravda, koja se osjećala kroz razdoblje komunističke ere. No, kako su reakcije i sjedne i s druge strane uzburkale nove stare strasti, osjeća se da voda i vatra ili vuk i janje ne mogu, na žalost, prihvati znjen Escoriala, kakav je general Franco podigao u Španjolskoj zbog ljubavi jednih i drugih za boljšik Španjolske. Još uvijek su bolne rane, a sjećanje svježe i neizbrisano iz svijesti progonjenih, ubijenih bez suda na najgori način.

Dok se ovih dana prebrojavaju kosti nevino ubijenih na obruču oko Maribora, kad se u Španovici podiže veličanstven, ali zastrašujući spomenik na zločin kojeg su pričinili zapovjednici partizanskih odreda pod zapovjedništvom Bogdana Crnobrnje, Petra Drapšina, Karla Mrazovića i već poznatog komandanta, Rade Bulata, zapovjednika Banjiskih partizanskih jedinica koje su stigle u pomoć Psunjskim i Papučkim odredima za napad na Španovicu (vidi: Petar Drapšin u Raspisu od 7.10.1942., str. 10). Dok Predsjednik nudi znakovlje ove naše, pobjedičke vojske partizanskim i jugosoldatima, što znači i svima koji su radili protu interesa hrvatskog naroda, i što će promaknuće i znakovlje dobiti i krivci za tolika stradanja, kako ne ostati iznenađen zbog izjave dr. Pašalića, da se pojedine postrojbe Hrvatskih oružanih snaga isključuju, iako se prema naputku iz samog Ukaza moglo naslutiti priznanje svima što su se borili i zalagali za Hrvatsku.

Ivić Pašalić, zamislite, ustaše i četnike stavlja u isti koš! Pa zaboga, zar su žene i djevojke, starci i nemoćnici npr. u Španovici zločinci, a partizani ih proglašavaju opasnim ustaškim zlikovcima prema kojima je provedena drastična kazna 1942. A komandanti, koje sam pripomenula, bijahu "Španjolski borci" i, većinom, Srbi po rođenju. Ma, tko su ti što rekoše da su se borili za Hrvatsku?! Oni su se borili za komunističku internacionalu i Jugoslaviju!

Kako optužujuće podsjećaju ispisana imena više od 390 ljudi na španovičkom znamenju, a riječi uklesane na grobnom humku 75-orice čije su kosti skupljene u zajedničku grobnicu podsjećaju pokoljenja:

*"Ako vam je težak stijeg čestitosti, utaknite ga u zemlju
gdje počivaju naše kosti, mi ćemo ga držati"*

Vaši pradjedovi

A eto, neki dan u *Jutarnjem listu*, g. Boraš, tajnik Saborske komisije za žrtve rata i poraća, na pitanje: "Zamolili smo ga da odgovori zašto se u Hrvatskoj bez pravog objašnjenja prestalo s ekshumacijom." odgovorio je: "– Nas ne zanimaju zločinci nego žrtve, koje želimo dostojno pokopati najednom mjestu. Lokaciju za groblje još tražimo, kao i novac iz državnog proračuna za njegovo uređenje, i to su glavni razlozi zbog čega se s istraživanjima jama masovnih pokolja u Hrvatskoj stalno." A ja sam istom novinaru rekla: "Nama je u HDPZ-u stalno isključivo do istine i inzistirat ćemo na tome da se hrvatske jame masovnih pokolja neposredno nakon Drugog svjetskog rata tretiraju kao i ona u Sloveniji, te da se proveđe potpuna istraga jer još ima živih svjedoka, zapovjednika, a i egzekutora iz tih jezivih pokolja".

Ne osvetajte je to protu kršćanskog morala, ali mora se razotkriti istina i javno osuditi pojedince koji su krivi za smrt nevinih – tek tada će biti pravda zadovoljena. Zašto Hrvatski sabor nije donio lustracijski zakon kao što su to učinile ostale zemlje koje su trpele pod komunističkim zlosiljem, da se uklone iz državne uprave i iz vlasti svi oni, koji su aktivno podupirali i djelovali vršeći nasilje pod srpskom komunističkom vlašću. A oni mnogi остаše, čak su mnogi i unaprijedeni na visoke dužnosti!

Čast i svaka hvala onima koji su, uvidjevši zabludu, već jako, kako davno stali na put istine i pravde, dapače, bili i po zatvorima zbog istine. Ili su poput generala Červenka, Bobetka i drugih, njima sličnih, znalački vodili borbu za Hrvatsku u Domovinskom ratu. Ali, zar znjenje Hrvatske vojske mogu dobiti i jugooficiri, a uskraćuje se pripadnicima oružanih snaga NDH, kako to veli Ivić Pašalić?

Kaja PEREKOVIC

politički
ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

PREDSJEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Mato Marčinko, Višnja Sever, Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar, Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Trg kralja Petra Krešimira IV, br. 3
tel: 01/46 55 301, fax: 01/46 55 279

LEKTOR
Mario Bilić

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 10 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 120 kn
za inozemstvo: Europa 240 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 480 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

* * *

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju, list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
* * *

Za sve informacije i kontakte u svezi suradnje i pretplate tel.: 01/46 55 301, radnim danom od 11-13 sati.

* * *

ISSN 1331-4688
* * *

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
* * *

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

Slika na naslovnoj stranici:
Oton Iveković: Smrt kralja Petra Svačića
u gori Gvozd 1097. g.

Slika na posljednjoj stranici:
Vincenzo Maria Coronelli: Corso del Danubio (Zemljovid Podunavlja), Venecija, oko 1695. g.

O LEGITIMITETU

U novijoj hrvatskoj političkoj povijesti nisu rijetki primjeri, da političke snage, stranke i pojedinci u kriznim vremenima potegnu *argument legitimitetu*, tvrdeći kako su svojedobno (pa makar kako to davno ili nedavno bilo) na ovaj ili na onaj način dobili narodnu potporu, a time i pravo zastupanja narodnih interesa. Da se to pravo ne želi držati isključivim, taj se argument, dakako, ne bi ni potezao. Međutim, njegova svrhaje upravo ta, da se drugoga isključi od sudjelovanja u vođenju narodnih (državnih) poslova. Time taj tzv. argument legitimite, kad bude krivo shvaćen, nerijetko postaje argumentom protiv demokracije, točnije, argumentom protiv narodne volje.

Parlamentarni izbori u svibnju 1935. ili, još više, oni u prosincu 1938., doista su potvrdili da vodstvo Hrvatske seljačke stranke, predvođeno dr. Vladkom Mačekom uživa plebiscitarnu potporu hrvatskog naroda. Daje Maček tako stečeni i ničim osporavani legitimitet posve krivo shvatio, potvrdio je travanj 1941. U svezi s proglašenjem Nezavisne Države Hrvatske nije održan nikakav plebiscit, niti su održani kakvi izbori. Nu, daje to bilo moguće, kako je jednom jezgrovito primjetio don Živko Kustić, nema apsolutno nikakve dvojbe, da bi narod proglašenje svoje države plebiscitarno podupro, bez obzira na dr. Mačeka, pa - ako treba - i protiv njega.

Taj primjer zorno pokazuje, daje na izborima 1935. i 1938. legitimitet stekla odnosno potvrdila težnja za uspostavom države, a ne nekakva stranačka (zapravo koalicijska) lista. Ni plebiscit u travnju 1941. nije bio plebiscit za dr. Antu Pavelića ili Ustaški pokret, nego je bio plebiscit za hrvatsku državu. Stoga se ni Pavelić nakon rata i nakon svoga političkog poraza, pri ustrojenju svojih izbjegličkih vlada nije mogao u stranačkome i osobnom pogledu pozivati na legitimitet zadobiven u travnju 1941.

A i on i vodstvo izbjegličkog HSS-a počesto su se pozivali na te potrošene, u biti nepostojeće argumente, ne shvaćajući da narod živi mimo njih, i da će živjeti bez njih.

Hrvatski je narod stoljećima želio svoju državu, stoljećima je za nju prinosio najveće žrtve. Istodobno je htio i borio se, da ta država ne bude sama sebi svrhom, nego da bude izrazom hrvatskog duha slobode i napretka, da bude nužnim okvirom za duhovni i tvarni boljšak svega naroda. Samo ta težnja, samo to htijenje ima trajan legitimitet, samo ono odgovara pravoj i nepatvorenoj volji hrvatskog naroda.

Stoga, bez obzira na izborne rezultate, i bez obzira na izborne sustave i geometriju s kojima se iz dana u dan suočavamo, legitimno pravo na zastupanje naroda imaju oni koji udovoljavaju toj pravoj, tisuću puta osvjeđenoj i jasnoj volji hrvatskog naroda. Nu, ni njihov legitimitet nije vječan: on utrnuje istoga onog trenutka kad se prvi put krivotvorii narodna volja, kad se iznevjeri narodni interes, kad se interesi zajednice podrede posebničkim ili skupnim prohtjevima. Tog trenutka legitimni predstavnik postaje uzurpatorm. Protiv njega se danas, doduše, ne poduzimaju revolucionarne mjere. Njega se samo trpi do novih izbora.

Politički odgojeni i zreo narod najkasnije na izborima podučit će svoje političare, da oni postoje radi naroda i države, a ne država i narod radi njih. Podučit će ih, da narodna zajednica radi svojih budućih naraštaja nema pravo na ponavljanje pogrešaka. Podučit će ih, da se na varkama i demagoškim opsjenama ne temelji dobra vlada. Pokazat će im, da je narodno pamćenje dulje od dosega trubadurskog zova novinarskih podrepina. Svojim će glasovima, na najdemokratski način, podsjetiti svoje političare, da svaki dan iznova moraju dokazivati kako još uvijek legitimno upravljaju državom. Jer, narod, koji propusti obnašanje svojih prava i poštivanje svojih dužnosti, osuđen je na ponavljanje pogrešaka. •

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA:

O FILIMA	3
prof. ing. Stjepan HORVAT	
HRVATSKA NOGOMETNA LIGA - UVOD	
U PODJELJU HRVATA?	6
Josip Ljubomir BRDAR	
PISMA IZ ISTRE	8
Blaž PILJUH	
ĐAPIĆ: MI SMO JEDINA RELEVANTNA PRAVAŠKA STRANKA!	9
Andrija VUČEMIL	
PROTEST I APEL hrvatskih književnika, umjetnika, kulturnih i drugih javnih radnika	
POVODOM ATENTATA NA ŽIVOT Mile Budaka, doktora prava i hrvatskog književnika	13
JE LI JASENOVAC BIO RADNI LOGOR ILI LOGOR SMRTI?	15
mr. Josip JURČEVIĆ	
KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (I).	17
Tomislav JONJIĆ	
HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR	
I PAPA GRGUR VII. (8.).	20
Tomislav HERES	
NINSKA ČUDA I ČAROLIJE	22
Mato MARČINKO	
DAN POSLIJE - BLEIBURG U BUGOJNU	24
Kaja PEREKOVIĆ	
PARTIZANSKI POKOLJ	
U ŠPANOVICI	26
Jure KNEZOVIĆ	
KRVAVO HRVATSKO POSLJERATNO PROLJEĆE U GOSPIĆU (VI).	29
mr. Nikola BIĆANIĆ	
PARTIZANSKI PLES SMRTI	
U GOSPIĆU (I).	32
POPIS RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA II. SVJETSKOG RATA S PODRUČJA BISKA, SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA	35
Mate AKRAP	
STRADANJA HRVATA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI (XV).	37
Stjepan DOLENEC	
DR. NIKOLA MANDIĆ - Predsjednik Vlade NDH (Zašto je suđen, osuđen i obješen 7. lipnja 1945.)	39
mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ	
TKO JE MANDA DEVČIĆ? (2.)	41
Josip-Jozo SUTON	
PRIČA O JEDNOM STRADANJU (2.)	43
Marija KOSTANJEVAC	
JEDNI OD TISUĆA NEZNANIH	45
Stjepan DOLENEC	
DA SE NE ZABORAVI: SUBOTIČKI PROCES 1948..	47
Marija DULIĆ	
POPIS OSOBA KOJIMA JE IZPLAĆENA NAKNADA (NASTAVAK)	51
SVIBANJ 1945. U BRITANSKIM DOKUMENTIMA (VIII.)	53

DOGODILO SE U SVIBNJU 1999.

3. V. - Predsjednik Republike primio predstavnike više oporbenih stranaka radi razgovora o izbornom zakonu. Najavljeni da će s Predsjednikom idućih dana razgovarati čelnici i drugih oporbenih stranaka.
4. V. - Nakon konzultacija sa SAD-om, Hrvatska odbila zahtjev SRJ za isporukom struje. U Washington u hrvatsko i slovensko izaslanstvo, skupa s W. Perryjem, održalo prvi krug razgovora o morskoj granici između dviju zemalja.
7. V. - Vijeće obrane i nacionalne sigurnosti založilo se za izgradnju ličke trase autoceste Zagreb-Split-Dubrovnik. Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora potvrdio nove ministre pravosuđa, turizma i za provođenje posebnih odnosa s BiH.
7. V. - Haaški sud proglašio krivim Z. Aleksovskog za zlostavljanje zatorenika u kaoničkom zatvoru, ali ga oslobodio odgovornosti za povredu ženevskih konvencija. Osuđen na 2,5 godina, Aleksovski odmah pušten iz pritvora, u kojem se nalazio skoro 2 godine i 11 mjeseci.
17. V. - Predsjednik Republike objavio poslanicu o uvjetima pod kojima priпадnici različitih vojnih postrojbi iz doba svjetskog rata mogu biti uvršteni u pričuvni sastav Hrvatske vojske. Obrad Kosovac imenovan glavnim urednikom Hrvatske televizije.
20. V. - Hrvatska vlada neprihvataljivim ocijenila izvješće Misije OEES-a, prema kojemu je u procesu ispunjavanja međunarodno preuzetih obaveza s hrvatske strane došlo do stagnacije, a u nekim segmentima i pogoršanja.
21. V. - Svih 114 država članica tzv. Ramsarske konvencije UN, na 7. konferenciji održanoj u San Joseu (Costa Rica) jednoglasno prihvatile rezoluciju koju su predložile Albanija, Češka, Pakistan, SAD, Slovenija, Turska, Urugvaj i Hrvatska, a prema kojoj se sljednicima bivše SFRJ smatra svih pet država nastalih njezinim raspadom.
25. V. - HDZ i oporbena šestorica postigli sporazum o izbornom zakonodavstvu. •

ISPRAVCI

U prošlom se broju također potkralo nekoliko krupnijih pogrešaka. Umjesto "morfonološki", otisnuto je "morphološki"; izostavljen je potpis ispod fotografija na str. 22. i 23., na kojima se vide tragovi partizanskog zvjerstva nad svećenikom **don Matijom Žigrovićem**, faksimili intervencija HDPZ-a u svezi s otkrićem grobniča kod Tezognog jedva su čitljivi, u naslovu književnog oglasa za djelo **Ivana Alilovića** izostavljen je sastavni veznik, a naveden je i pogrešan potpis ispod ilustracije u sažetku na njemačkom jeziku. U nekrologu pok. prof. **Nikoli Šiljegu** tehničkim je propustom izostavljeno ime auktora, g. **Zlatka Čubakovića**. U pjesmi **Nevenke Gabriel** umjesto "ciljevima", stih je trebao glasiti "Vaše su cvjetove cijevima kosili". I u tektovinama g. **Mate Marčinka** ima više pogrešaka. Ispričavamo se auktorima i čitateljima.

Jedna od posebnosti velikog diela hrvatske inteligencije jest t.zv. filstvo. Mi se razlikujemo kao anglofili, germanofili, rusofili, frankofili i t. d. Pri tome mnogi među nama zaboravljaju, da sva ta filstva dokazuju samo jednu veoma žalostnu činjenicu, a to je, da mi Hrvati nismo uvijek svjestni, da možemo biti samo hrvatofili i ništa drugo. Pojedini nam narodi mogu biti više a pojedini opet manje simpatični. Te simpatije međutim ne smiju nikada ići tako daleko, da zaboravimo na svoje vlastite narodne probitke, te da se radi simpatije prema drugima stavimo u duhovnu službu tuđih probitaka.

Kao što pojedinac ne može živjeti za sebe, tako isto za sebe ne može živjeti ni narod. Narodi se udružuju, da obrane one probitke, koji su im zajednički. Ni pojedinac se ne opredjeljuje samo po simpatijama, i on sebi mora tražiti društvo, u kojemu će naći zaštitu i razumijevanje za svoje potrebe i pomoć za obranu svojih probitaka. Pri tom i pojedinac nastoji, da uz žrtve, koje radi obćeg i svojeg dobra daje družtvu, ostane ipak što samostalniji. Tako mora postupati i narod, te i narod ide za tim, da u međunarodnim zajednicama nađe zaštitu i razumijevanje za svoje potrebe a pomoć u obrani svojih probitaka. Za ovaku se stvar mora dakako žrtvovati nešto od svojega, ali te žrtve, koje će pojedini narod doprinositi, ne smiju i ne mogu nikada biti veće od koristi, koju će doneti neka zajednica. Takva je zajednica nadalje uviek privremena i uviek je ograničena. Privremena zato, što zajednica rada traje samo dotle, dok traje i zajednica interesa. Ako ne bi tako bilo, onda bi to značilo, da narod ne sudjeluje u nekoj zajednici, već da joj robuje. Ograničenja svakoj zajednici moramo postaviti zato, što se zajednica može odnositi samo na onaj obseg zajednice rada, koji obuhvaća zajednica interesa. To znači, da između dva ili više naroda mogu postojati stvari zajedničkih kao stvari oprečnih interesa. Istina, može se dogoditi, da se daju pogodnosti i u stvarima oprečnih ili neutralnih interesa, ali tada se to uvjetuje pružanjem prave protuvrednosti ili iznimno izaziva nužda.

PISMA HRVATSKIM INTELEKTUALCIMA (1944.)

O FILIMA

Pojedinac čovjek može na račun svoje osobne žrtve ili odricanja biti prema drugom čovjeku velikodušan. Takvi čini velikodušja odgovaraju zakonima ljubavi prema bližnjemu. Narod takve putove velikodušja ne može slijediti, ako to ugrožava njegove interese, te nema tog upravljača naroda, koji bi imao to pravo, da na štetu svojeg naroda bude velikodušan prema nekom drugom narodu.

Međunarodni odnosi temelje se dakle na zakonu obostranosti. Simpatije i prijateljstva u međunarodnom životu - dopuštamo teoretski, da je i to moguće, iako nam realan život daje u tom smjeru jako malo potvrda - mogu postojati samo onda, ako su obostrani. Bez toga nema više međunarodne zajednice, već tada postoji gospodar i sluga, eksplotator i eksplotirani.

U međunarodnom zbivanju ne bi smjela postojati ni mržnja (koju ne treba miešati sa pojmom neprijateljstva). Mržnja je i u običnom ljudskom životu veoma loš savjetnik. U međunarodnom se životu pogotovo ne smije dopustiti mržnja jer ona zasljepljuje. Mržnja nije opravdana ne samo iz osobnih razloga, protiv nje govori i razbor, jer nema tako reći naroda, kod kojega se ne bi našlo nešto, što treba poštivati, a možda i naslijedovati. Mržnja nas dovodi do toga, da to ne vidimo, a to može dovesti do naše stete.

To sve zvuči doduše sebično, ali ne mora biti sebično. Doklegod si narodi obostrano priznaju pravo na život i napredak, i doklegod ne nastoje ostvariti svoj životni napredak na teret i štetu drugih naroda, dotle sebičnost, u koliko i postoji, ima pravo na život i ne smijemo je načelno osuditi. Da se pak ova načela krivo primjenjuju i da u međunarodnom životu prevladava puka sebičnost, koja zadire u bitne interese drugih naroda, nisu kriva načela međunarodnog života, već je kriva neizpravna primjena tih načela i bezpravje, koje zapravo vlada u međunarodnom životu.

Piše:

prof. ing. Stjepan HORVAT

Kao mali narod, mi si Hrvati ne smijemo uobražavati, da možemo promieniti tok i način života. Moramo se vladati onako, kako to traže od nas prilike, a uzdati se ipak i u prvom redu u vlastitu snagu. U sadašnjim je prilikama za nas još neopravdani i luksus upadati pod upliv različitih filstava i po tom se dieliti u protivničke tabore. Taj će luksus biti tim manje opravan, čim onaj narod, kojemu smo poklonili svoje simpatije, manje misli na naše interese. Prava je bezsmislica uzdati se u one narode, koji zapravo priznavaju naše interese samo kao sredstvo u međusobnom obračunu velikih naroda. U tom smjeru

moramo biti više nego oprezni, da nas tada ne bi zadesila prevelika razočaranja.

Sve nas ovo upućuje na zaključak, da je najbolje pustiti na strani sva filstva, a svu ljubav i brigu posvetiti našem hrvatskom narodu. **Neka u našoj međunarodnoj orientaciji odlučuje razum, a ravnaju činjenice.** Činjenice je kojiput doduše težko progutati, ali ih ipak treba primiti na znanje. Te nam činjenice nalažu, da više držimo do onoga, što netko sada radi, nego do onoga, što netko obećaje, da će u budućnosti načiniti. Činjenice nam dalje kazuju, da se u ratnoj nuždi primaju radi privremene koristi i podlosti, izdaje i s. i da ih se izkorišćuje, ali da se na njih ne zaboravlja. Ma kako ljudi i narodi bili pokvareni, ipak nadasve ciene uztrajnost i lojalnost, makar to bilo i kod protivnika.

TKO JE STJEPAN HORVAT, REKTOR HRVATSKOG SVEUČILIŠTA?

HORVAT, Stjepan, geodet (Srijemski Karlovci, 29.XI.1895. - Buenos Aires, 12.11.1985.). Klasičnu gimnaziju pohađao u rodnom mjestu, a maturirao u Vinkovcima 1915. Geodetski tečaj polazi u Zagrebu (1915.-18.), gdje je diplomirao 1936. na Geodetskom i kulturno-inženjerskom odjelu Tehničkog fakulteta. U listopadu 1920. zapošljava se u Vojno-geografskom institutu u Beogradu. U početku 1923. otvara civilnu geodetsku poslovnici u Zemunu i preuzima izmjeru grada Tovata, koju završava 1926. Tada prelazi na Tehnički fakultet u Zagreb, gdje je suradnik na Katedri za nižu geodeziju. Od 1930. počinje njegova nastavnička karijera na Geodetskom odjelu istog fakulteta: 1937. postaje izvanrednim, a 1941. redovitim profesorom. Prvi je u Zagrebu doveo geodetsku djelatnost na potrebnu znanstvenu razinu. Dekanom Tehničkog fakulteta imenovanje 1942., a rektorm Hrvatskog sveučilišta 20.VII.1944., što ostaje do kraja rata. Pisao je u stručnim časopisima *Geodetski list*, *Hrvatska državna izmjera* i *Zeitschrift für Vermessungswesen* (Stuttgart). Napisao knjigu *Pisma hrvatskim intelektualcima*. Nakon sloma NDH odlazi u emigraciju, dulje vrijeme boravi u izbjegličkom logoru Fermo u Italiji, a u ožujku 1948. dolazi u Buenos Aires i zapošljava se kao znanstveni savjetnik u Instituta Geografico Militar Argentina. Objavio je više stručnih knjiga, od kojih su mnoge postale udžbenici i priručnici za argentinske studente geodezije. Sudjelovao je na više svjetskih znanstvenih simpozija, za svoje je radove dobivao priznanja u Južnoj i Sjevernoj Americi te u Europi. Njegovo znanstveno djelovanje u Argentini posvećeno je ponajprije proučavanju u dvama područjima geodezije: praktičnom računanju i rješenjima mnogobrojnih računskih problema, te geodetskoj kartofiliji, koja se bavi prikazivanjem zakriviljene Zemljine površine na ravnini geografskih karata i geodetskih planova. God. 1979. izabran je za počasnog Člana Asociacion Argentina de Geofisicos y Geodestas, priznanje dodijeljeno svega petorici od 300 članova. (M.B.)

(Iz: Tko je tko u NDH)

To ne mora biti uvek iz plemenitih motiva, a vjerojatno i nije. U međunarodnom životu se nikada ne zna, da li se sutra ne će protivnik pretvoriti u prijatelja, pa je zato dobro, ako se u njegovo prijateljstvo može pouzdati.

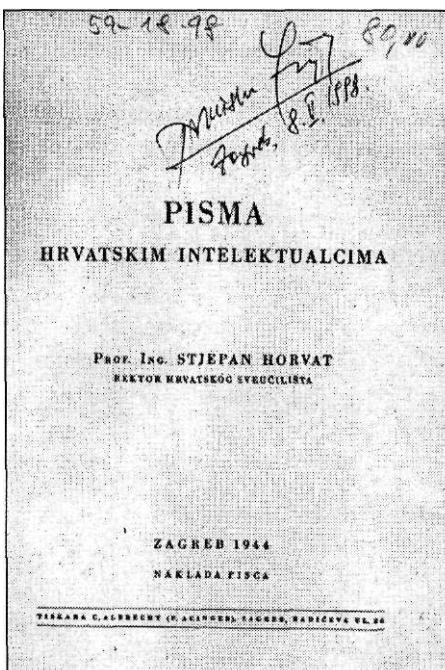
Ugledajmo se napokon u velike narode, kojima ne možemo poreći, da u njihovoj međunarodnoj politici ne vlada razbor i da se ne vode svojim interesima. Ako si oni ne dopuštaju luksus velikodušja, iako bi to mogli učiniti kojiput bez šteta po svoje interese, onda si mi taj luksus možemo tim manje dopustiti, kad on za nas može biti ubitačan. Možda će nas kojiput prisiliti sila, kojoj ne možemo dati odpora, pa ćemo morati dati neke koncesije bez pravutriednosti. To ipak ne smije odvesti dottle, da se *mi* s tim pomirimo, jer je svaka sila za vremena sve dotle, dok joj se dobrovoljno ne pokorimo. U međunarodnom životu ne postoji odluka sve ili ništa, iako se ona čestoput izriče. U praksi se prihvata etapno postizavanje konačne svrhe, jer je to uvek skopčano s manje rizika. Takav put mora i za nas vrediti, pa će i nas dovesti do uspjeha, ako u misli budemo znali razlikovati ono, što *želimo* ostvariti, od onoga, što u taj čas *možemo* postići.

Ipak sve zavisi najviše o našoj vlastitoj snazi, koja se ne očituje samo u sili naleta već i u uztrajnosti.

Prema današnjim stvarnostima čestoput možemo podvojiti, da li se malim nardima priznaje pravo na samostalni politički obstanak. Kojiput posumnjamo i u opravdanost samostalnosti malih naroda. Svjedoci smo uspjelih pokušaja od strane velikih naroda, da se samostalnost malih naroda skuči, te vidimo, da se upotrebljavaju, najneopravdanija nasilja, da se mali narodi stave u službu interesa velikih imperializama. Te činjenice dovode i nehotice do zaključka, da bi za male narode bilo možda bolje, ako bi udruženi međusobno ili s velikima potražili veće sigurnosti za svoj obstanak, a veća jamstva za svoj napredak.

Svaka zajednica traži žrtve za dobro i volju te zajednice. Sa stajališta običih interesa malih naroda zajednice svakako nisu poželjne, a, ako ih prilike već traže,

onda su bolje takve zajednice, u kojima će sastavni dijelovi imati što veću političku i gospodarsku slobodu. **Prave državne zajednice ipak su moguće samo tamo, gdje postoji unutarnja privlačna snaga, a ne samo vanjska sila.** Osim toga takve zajednice moraju imati i občeljudsku opravdanost, one moraju preuzeti i vršiti obće zadatke, koje im nameće geografski smještaj i osobitost životnog prostora.

S obćeg stajališta ne može se poreći opravdanost malih narodnih država. Budući da one ne mogu voditi veću imperialističku politiku, posvećuju svoju snagu gospodarskom napredku i kulturnom razvitku svojeg pučanstva. To je činjenica, koju je ljudska poviest dokazala u bezbroj puta. Ne ćemo spominjati mnogo primjera. Ograničit ćemo se samo na primjer stare Grčke, koju zapravo i ne smijemo zamišljavati u smislu suvremene države, već prije kao veći broj malih manjeviše samostalnih državica. Grčka kao politička zajednica nije se mogla smatrati nikada velikom, a ipak je izgradila toliko kulturnih vrednota, da je postala vječnom. Čitava zapadnoeuropeiska kultura počiva na temeljima grčke kulture.

Istu vrednost veoma male državice pokazuje posebno za nas Hrvate mala dubrovačka republika, koja je unatoč svoje male veličine i unatoč burnih vremena uspjela ne samo održati se, već i razviti veliku gospodarsku i kulturnu djelatnost.

Takvih primjera imamo u srednjem veku bezbroj, pa smijemo na temelju ljudske poviesti utvrditi činjenicu, da su male države unatoč svojih nedostataka vršile veoma značajnu ulogu u oblikovanju pojma Europe, te neki kulturni narodi Europe zahvaljuju svoj kulturni razvoj baš postojanju svojih malih država.

I u suvremenosti mogu male narodno-stne države vršiti obću misiju, a to one, kako se možemo uvjeriti, i danas čine. To možda veliki narodi, gonjeni svojim neopravdanim imperializmom, ne će priznati, to se možda u ovaj čas u ovom golemom ratnom obračunu ne vidi podpuno, ali to ne mjenja mnogo na činjenicama. Male države imaju i svoju socialnu vrednost, jer u njima socialno pitanje nije nikada tako zaoštreno kao u državama velikih naroda.

U novije doba javljaju se međunarodni sustavi, govori se o međunarodnim zajednicama, koje se opravdavaju međunarodnim potrebama, međunarodnom sigurnošću i međunarodnim idealima. Zamisli tih međunarodnih sustava redovito su tobože tako veličajne, da u njima mali narodi ne mogu nikako pronaći sebe i da ne mogu vidjeti i svoje tobože sitne i uzkogrudne probitke. U ime nadnarodnih probitaka i nadnarodnih vrednosti trebali bi se mali narodi žrtvovati u tako velikoj mjeri, da podpuno žrtvuju i same sebe. Tu veličinu mali narodi ne mogu uvidjeti, jer im tobože smetaju njihovi premali vidici, koji im ne dopuštaju, da shvate velike zamisli.

Nije potrebno odbiti svaki međunarodni sustav i ne priznati nijednu međunarodnu vrednost. Sve se to može prihvati, ali u granicama, koje će sadržavati pravo na život, na djelatnost i na napredak i manjih članova međunarodne zajednice. Taj je zahtjev uostalom i sadržan ili bi imao biti sadržan u pojmu međunarodnosti.

Mali narodi nemaju posebnog razloga zagrijavati se za one međunarodne sustave, u kojima nisu sadržana i prava malih naroda i koji ne vode brigu o njihovim pravdanim potrebama. Što će malim nardima takva svjetska sigurnost, u kojoj će se izgubiti njihov obstanak? Zašto da prihvate namisli velikih gospodarskih zajednica, u kojima će nestati njihove možda

male gospodarske samostalnosti, a sami će postati od gospodara sluge!

Mali su narodi prema tome zadnji od naroda, koji bi se trebali zagrijavati za velike međunarodne sustave, jer ti sustavi redovito traže od njih neopravdano velike žrtve na korist većih naroda, koje međunarodni sustavi nikada tako ne ugrožavaju, a većinom zapravo služe njihovim sebičnim interesima. Najmanje, što mali narodi imaju i moraju tražiti, jest to, da u tim međunarodnim sustavima pronađu priznanje i svojih opravdanih interesa. Opravданost ovakvih zahtjeva nije samo u tome, što svaki ima pravo tražiti mogućnosti vlastitog obstanka, već i u obćim razlozima, jer i mali narodi vrše svoju ulogu u međunarodnom životu, te mogu biti ijesu koristni za međunarodnost.

To netko može ne priznati, ali s tim ne će ukloniti činjenično stanje.

To vriedi i za nas Hrvate i našu državu. Mi smo i u prošlosti Europe vršili svoju poviestnu ulogu, koja nije manja samo zato, što je Europa zaboravila naše usluge i što nam dosada nije priznala primjerene nagrade. Nije bez temelja, ako smo uvjereni; da će naša politička samostalnost biti koristna i za međunarodni život, i da će sređena i napredna država sa zapadnoeuropskom kulturom samo pridonositi sređenju i smirenju na prostoru, na kojemu živimo.

Od nas zavisi, hoće li do toga doći. Do toga će doći, ako se posvetimo u prvom redu sebi, te ako budemo sve međunarodne odnose promatrali sa stajališta naših narodnostnih i državnih interesa. Ne budemo li tako činili, ne samo da ne ćemo moći nikada doći do sređivanja naših prilika i do jačanja naše unutarnje snage, nego ne ćemo moći vršiti ni zadatka, koji nam nameće naš geopolitički smještaj. A tada će odpasti i obća opravdanost naše političke samostalnosti, koja je jednako važna kao i naše političke ambicije.

Čestoput imamo prilike čuti prigovore naših zabrinutih pojedinaca, da nam ovaj nije učinio ono, što je trebao ili morao učiniti, ili da nam onaj svojim radom naruši štetu. Kao posljedica takvih prigovora, koji mogu odgovarati i činjeničnom stanju, nastupa promjena vanjskopolitičke

ROK ZA DOSTAVU PRILOGA JE 25. U MJESECU! (PONOVO OBAVIJEST SURADNICIMA I ČITATELJIMA)

Citatelji će vjerojatno zamijetiti, da u ovom broju nema priloga nekoliko suradnika, za koje je u prošlom, 86. broju, naznačeno da se imaju nastaviti. Radi se o tome, da suradnici nisu na vrijeme poslali priloge, unatoč našemu višekratnom upozorenju, da se **list zaključuje 25. u mjesecu** i da nikoga, baš nikoga ne ćemo podsjećati na taj rok, jer - rok opominje sam po sebi. Ovo je, na žalost, jedini način da se naviknemo na poštivanje drugoga.

orientacije, pa se od filstva prelazi na fobstvo.

U takvom gledanju krije se velika načelna pogreška. Ta se sastoje u tome, **sto ti poj edinci polaze od stajališta, da je drugi dužan brinuti se za naše interese više nego mi sami**. Pogrješna je i temeljna predpostavka ovakvih prigovora, jer se oni zapravo osnivaju na mišljenju, da, ako nam netko nešto čini ili ne čini, to radi iz osjećaja simpatije ili antipatije. Treba jednom zauviek zapamtiti, da svaki narod sve odnose s drugim narodom promatra sa stajališta svojih interesa, te daje ili uzima onoliko, koliko se traži i dopušta.

Budemo li stvari promatrali tako, bit će one odmah jasnije i logičnije. I ne samo to, već ćemo lakše pronaći putove, kojima i sami moramo krenuti.

Više je nego naivno očekivati, da nam itko može biti veći prijatelj od nas samih ili da će za nas žrtvovati više nego mi sami.

Isto je tako naivno u najvećoj mjeri, ako mislimo, da su neke stvari, koje su za nas neprijatne i koje nam ne govore u prilog, samo za nas poznate, a za sve druge tajna sa sedam pečata. Nas se promatra i procjenjuje ne onako, kako bismo mi željeli, nego onako, kakvi smo mi u stvari. Može nam se ne sviđati, ali je činjenica, da će drugi izkoristiti sve naše slabosti i nedostatke na svoje dobro. Možda nam je težko priznati te svoje slabosti i nedostatke? Možda ih smatramo manjima, nego što jesu, samo zato, što drugi o njima ne govore. Iz činjenice, da nam se ne spočitavaju, ne sledi drugi zaključak već taj, da ih se može dobro izkoristiti. Spočitava nam se samo ono, što ide na štetu drugoga.

Ako drugi tako čini, onda mu mi s političkog stajališta ne možemo zamjeriti, niti

ga zato smijemo odmah smatrati neprijateljem. Stvar je naše koristi, da naši poslupci budu takvi, da od njih ne nastanu štete po nas same. To je jedino izpravno gledište, jer, kako smo rekli, mi smo sami dužni najviše se brinuti za svoje dobro. Ne činimo li tako, dokazujemo, da nismo punoljetni, te da ne možemo uzeti svoju sudbinu u svoje ruke. Tada se ne smijemo čuditi, ako se pojavljuju skrbnici, koji nastoje dobiti nas pod svoje rukovodstvo.

Jedanput moramo odpočeti gledati svoje odnose prema drugima bez sentimentalnosti i sa stajališta svojih interesa. Kod toga ne smijemo pretvarati željeno u ostvareno, već životnu realnost uzimati onaku, kakva ona jest. Ne smijemo ipak padati ni u protivnu krajnost, pa iz sitnih životnih realnosti stvarati preobčenite zaključke. Valja lučiti glavno od sporednoga, jer će se samo tada moći pronaći izpravni putovi.

Moramo prestati i s udobnom navikom, da u svakom zlu, koje nas pogodi, tražimo glavnog krivca u drugome. To je udobna navika zato, što onda ne moramo sebi ništa predbacivati, a i postajemo veći, jer nekako pred sobom izpadamo kao mučenici. Takva navika je neopravdana, jer nema zla, koje nas pogađa, a da pri tome nismo i mi sami do neke mjere sudjelovali i nešto propustili. Ako dakle ne budemo tražili i svoje pogreške, bit će nam onemogućeno, da izkoristimo proteklo izkustvo na svoje dobro u budućnosti.

Uostalom držimo se načela: mi sami, vlastitom snagom, na našu vlastitu korist, kao načela, koje je bolje i svrishodnije od svakog filstva, pa i onoga, koje izgleda najljepše.

HRVATSKA NOGOMETNA LIGA - UVOD U PODJELU HRVATA?

Mi smo Hrvati narod koji rado i obilato slavi svoje povijesne dane i godine, pa mislim da bi bilo dobro priključiti tim proslavama još jednu, a to je obljetnica povijesnog "skoka jugomilicajcu u prsa" na posljednjoj "bratskoj" utakmici između Dinama i Crvene zvezde godine 1991.

Povijesni skok je bio u "izvedbi" Zvonimira Bobana ondašnjeg Dinamova napadača i još uvijek hrvatskoga nogometnog reprezentativca.

Svi oni koji pomno prate sve u i oko "najvažnije sporedne stvari na svijetu" smatraju taj skok u prsa jugoslavenskom čuvaru "reda i mira" početkom rata za Hrvatsku.

Svi pamtimo to vrijeme, ili bolje rečeno, ta vremena, kad su nogometni stadioni bili akumulatori punjenja i pražnjenja nacionalnih emocija. Stadioni su bili jedine oaze, gdje se bar djelomično mogao iskazati nacionalni ego, koji se uvijek u pravilu službeno reducirao na vještina loptanja ove ili one momčadi. Nitko nikada nije mogao niti smio zamjetiti da su nogometni susreti hrvatskih klubova, poglavito s beogradskim klubovima bile bitke za - Hrvatsku.

Spominjem ta minula vremena sa simpatijama, jer su sva ta nogometna dogadanja prethodila osvitu hrvatske slobode.

Nije mi nakana opservirati nogomet kao suvremeni fenomen koji plijeni pozornost ljudi diljem svijeta, jer postoje čitave plejade stručnjaka svih mogućih profila koji prate taj sport. Naime, ono što me zanima, odnosno ono što zbuњuje danas i što traži hitan odgovor, je pitanje: što je to nogomet danas u Hrvatskoj?

Ako je četrdeset i pet godina bio "rat drugim sredstvima" za Hrvatsku, što je on danas? Je li nogomet sada u našoj državi postao "rat drugim sredstvima" za podjelu Hrvata? Svi smo ostali zatečeni i zbuњeni količinom i razinom mržnje posljednjih dana između suprostavljenih navijačkih skupina. I ne samo njih. "Ljudi, je li to moguće", ponavljam riječi nekadašnjeg športskog komentatora Mladena Delića.

Doimlju se neuvjerljivima tvrdnje nekih nogometnih dužnosnika da je u pitanju nekih stotinjak instrumentaliziranih huligana.

Ne bi valjalo upasti u zamku izvođenja nekih površnih analiza, koje bi "objasnile stanje na terenu".

Bili smo svjedoci TV emisije "PRESS CLUB" u utorak 25. svibnja gdje je na

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

temu nasilja u nogometu sudjelovalo niz kvalitetnih stručnjaka i političara koji svojim "izlaganjima" nisu baš ništa razbistri. Ako s amaterske pozicije mogu suditi o navedenom društvenom fenomenu, mogu reći kako vjerujem da je mržnja i s njom povezano nasilje posljedica jedne sustavne nepravde (i ne samo u nogometu).

Ako se uz to jedna kolektivna frustracija, bez obzira na to, je li ona uvjetovana objektivnim razlozima ili subjektivnim promašajima pojedinca, sustavno podgraja elementima bešćutnosti "za glas naroda, kao glas Boga" kada se iskazuje javno prepotencija "moćnika" i uočava nepravda pa čak i ona sudačka, na stacionima, onda nezadovoljni puk čak i sitne "operativne" nepravde na terenu kolektivno doživaljava kao vlastitu prijevaru i reagira buntom i nasiljem.

Veliki njemački filozof F. Nietzsche je rekao odprilike "da čovjek u svemu može pogriješiti izuzev u osjećaju". Stoga mislim da su suvišne znanstvene i pseudoznanstvene lamentacije o stadionskoj kulturi ili subkulturi, ovakvim ili onakvim skupinama, identifikacijskim modelima, "dobroj torcidi" i zločestim BBB-ovcima ili obrnuto.

Energija nezadovoljstva ili nepravde, ovakve ili onakve, pronalazi uvijek, najslabiju kariku društvenog lanca, koji onda puca. Nogomet i njegov prateći kompleks nikada, ni u svijetu, a niti kod nas, nije krasila nekakva moralna aureola, što zbog "potrebe" lažiranja, što zbog crnih fondova gdje se kod "velikih" klubova u pravilu vrti velika lova. Ako ovu činjenicu prenesemo na vlastito tlo u situaciji upropastenoga gospodarstva, nemogućnosti zapošljavanja i općim osjećajem gubljenja perspektive, poglavito mladih, onda ne treba "okruglih stolova" i socioloških analiza, da bi se "otkrilo" odkud tolika negativna energija.

Nogometni bunt je samo prigodan izraz jedne opće frustracije.

Objekt nasilja su uvijek "ona druga strana" ili "oni koji odlučuju" što za aktere nasilja nije niti osobito važno.

Nogometno nasilje nije samo naša značajka. To je općeniti fenomen suvremenog svijeta, ali poticaji nasilja nisu svagdje is-tovjetni.

Što se tiče nas, sigurno je, da svi oni koji vode naš nogomet, a posebice vlast, moraju poraditi na uklanjanju uzroka, koji vode, ne samo razbijanju glava i devastaciji materijalnih dobara, već i podjeli Hrvata prema "naviјačkom opredjeljenju". Tu je poglavito snažno izražena diferencijacija na sjever i jug Hrvatske.

Svi, na koncu, moramo biti svjesni, da smo tijekom našega povijesnog trajanja bili prepuni raznih podjela. Baš zbog toga sada kada imamo svoju državu, koju smo tako skupo platili, nameće se pitanje, koje su potrebne međusobne podjele i mržnje, osim onima koji ne mogu podnijeti hrvatsku državu.

U suzbijanju ovoga aktualnog društvenog fenomena koji rastače naše nacionalno tkivo, potrebito je ponoviti: uklonimo uzroke koji pobuđuju zlo, onda ni posljedica - ne će biti.

ISELJENICI PLAĆAJU HRVATSKE POREZE

Dijaspore je "teško pitanje" o kojem odlučuju oni koji slabo poznaju naše iseljeništvo. Na primjer, pretpostavljam da o glasovanju dijaspore nitko nije konzultirao mons. Vladimira Stankovića, ravnatelja Hrvatske katoličke misije, koji već desetljećima obilazi sve iseljeničke kolonije širom svijeta.

Sadašnji zastupnici dijaspore u Saboru uglavnom predstavljaju sami sebe. Među osatlim o tom syjedoči nedavna izjava 50-ak iseljenika iz Švicarske, koju su objavile i neke domaće novine. Jednostavno, oni traže pravo glasa tamo gdje su u domovini za-vičajni, pri čemu je mjerilo njihova domov-nica. Ako ne mogu osobno doći na izbore, predlažu da to mogu obaviti dopisnim putem.

U tom pogledu postoji i unutrašnja dijaspora, na primjer deseci tisuća studenata u Zagrebu, kojima bi također trebao omogućiti dopisno glasovanje u zavičaju. Pitanje je, međutim, je li to naša administracija u stanju obaviti, kako u domovini, tako i prema iseljeništvu.

Što se tiče upita "puca li veza između domovine i iseljeništva", odgovor je potvrđan

Piše:

dr. Tihomil RADA

glede veza s javnim vlastima, koje su već davno popucale. Naime, dijaspora ne trpi da je "organiziraju" domovinske vlasti, jer se ona znala sama organizirati protiv Jugoslavije pa ne očekuje daje u tom poslu smeta ni vlastita država. Tko je to "organizirao" di-

jasporu kad je ona skočila kao jedan čovjek u obranu ugrožene domovine? Veze su popu-
cale i zbog toga jer javne vlasti dočekuju
povremene ili stalne povratnike bezbrojnim
preprekama svojstvenim birokratskom soci-
jalizmu. Također, od općeg ozračja ksenofo-
bije koje zahvaća domovinu nije poštedena
ni dijaspora.

Naprotiv, nipošto nisu popucale veze između dijaspore i domovine, u koju iseljenici šalju više od dvije milijarde njemačkih maramaka na godinu. To je više od svih poreza koji se ubiru na plaće i zarade u Hrvatskoj. Prema tome ne stoji "argument" da "dijaspora nema pravo glasa jer ne plaća porez u domovini". Kad bi se porezni cenzus - staro nedemokratsko izbora o mjerilo - uveo u današnju Hrvatsku, biračko bi se tijelo prepolovilo, jer barem polovica birača ne plaća nikakav izravan porez. A što se tiče neizravnog poreza (PDV), njega plaćaju i iseljenici svaki put kada kraće ili dulje borave u Hrvatskoj. A takvih je mnogo.

Sve u svemu, dijaspora je doista teško pitanje koje zahtijeva ozbiljne konzultacije svih znalaca toga spleta problema.

(Hrvatski obzor)

O ĆUDOREDNOM LIKU NAŠIH "JAVNIH RADNIKA"

Iz Slobodne Dalmacije od 25. svibnja 1999. prenosimo članak Dunje Ujević, izvorno objavljen u Večernjem listu. Na ovaj se tekst osvrnuo jedan od očešanih, dr. Zdravko Tomac, podsjećajući u zagrebačkom Nacionalu, da je i sama Dunja Ujević svojedobno bila "pravovjerna izvjestiteljica sa sjednica Gradskog komiteta SKH u Zagrebu". Pogledajmo o čemu se radi, tko je savjetovao predsjednika države, a tko ga danas u medijima združno brani.

OPTUŽBE KAO BUMERANG

Tomac, Kovačević i Letica linčuju Kosovca zbog mana kakve skrivaju o sebi

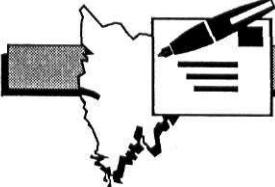
"U emisiji 'Fokus'... Prvoga programa, gost HTV-a bio je i oporbeni političar Zdravko Tomac. Što je bila tema emisije teško je reći, no tu teško dokučivu temu oporbeni je političar Zdravko Tomac iskoristio za nešto što je nezamislivo da bi se moglo dogoditi u bilo kojoj televizijskoj kući na svijetu. Kao prvo, kao gost hrvatske televizije, Zdravko se Tomac obraćunao s glavnim urednikom Hrvatske televizije. Kao drugo, kao gost Hrvatske televizije, Zdravko se Tomac obraćunao s Hrvatskom televizijom. Što se tiče Kosovca, Zdravko Tomac prvo će ga označiti kao bivšeg i sadašnjeg cenzora... A onda veliko finale: manipulirajući televizijom, Slobodan je Milošević, uza svu katastrofalnu politiku, sedam puta uspio dobiti izbore, reći će Tomac! Takav niski udarac Hrvatska i Hrvati malo su puta dosad primili... Ako je Kosovac zauvjek sumnijiv bez prava na žalbu i ispriku zato što je snimio film o Stepincu, je li Zdravko Tomac zauvjek sumnijiv bez prava na žalbu i ispriku

zato što je služio Stepinčevu tužitelju Jakovu Blaževiću?... Liberalna će stranka, tako, s autorstvom Bože Kovačevića, ustanoviti 'pehar Obrada Kosovca za dezinformiranje'... Pritom će Kovačević 'zaboraviti' na svoju malu osobnu dezinformaciju javnosti, vezanu uza svoju nacionalnost... - promjene svog identiteta od Srbina do Hrvata upisivati će u matične knjige točno u skladu s promjenama političkih prilika. Ili, Slaven Letica,

zavjek i sumnju bez prava na žalbu i ispruku zato što je snimio film o Štepiću, još i Zdravko Tomac zavjek i sumnju bez prava na žalbu i ispruku zato što je snimao Štepiću uzštetiču Jakova Blaževića? — Libarina će stranica, tako, s autorstvom Bože Kovačevića, ustanoviti "pečat Obraza Kosovca, za dezinformaciju". Pritom će Kovačević "zabaviti" na svoju maličnu osobnu dezinformaciju javnosti, vezanu uz svoga nacionalnosti — promjenje svog identiteta od Srbin

knjige ločno u sljedu s premještanja političkih praksa. Ili, Šlavenska Letnica, koju će, pozivajući Crkvu na hunc protiv Kosovaca zbog Stepinca, zaboraviti svoga podgorčkog epizodiju u kojoj su on i njegova skupina "oblaščali" crkvu u Vicencu za zavojeno zlato i dvije stive slike. Ali, to je bila tek mlađenacka nepodoptima. A to, da uze sve to, Tomac, Kovacićev i Letnica javno lječuju čoveka zbog manu koje skrivaju o sebi, to je ludilo. Ludilo kojega se ne bi posramio ni Soraš... (Dunja UJE)

koji će, pozivajući Crkvu na bunt protiv Kosoča zbog Stepinca, zaboraviti svoju podgoršku epizodu u kojoj su on i njegova ekipa 'olakšali' crkvu sv. Vicenca za zavjetno zlato i dvije svete slike. Ali, to je bila tek mладенаčka nepodopština. A to da, uza sve to, Tomac, Kovačević i Letica javno linčuju čovjeka zbog mana koje skrivaju o sebi, to je ludilo. Ludilo kojega se ne bi posramio ni Soros' (Dunja UJEVIĆ)

PISMA IZ ISTRE

AHARHIJA JE MAJKA PORETKA...!

San počeja intenzivno razmišljati da se ubacim u politiku, vero san. Kako god ubmeš, to ti je danas najprofitabilnije zanimanje. Kad vidiš kakova primanja imaju uni ča su na vlasti, ministri, saborški zastupnici, ti se u glavi završti. E, ali najprije moram osnovati svoju stranku. I biti njen šef, se razumi. I ko se pojavi niki ki bi stija biti šef, zajno se š njin javno posvadiš i načiniš paralelnu stranku. Da, samo koju stranku? Kad su u Hrvatskoj već sve osnovane. Ljevica? Ne! Pored SDP-a niman šanse. Centar? Tamo je tek velika gužva. Desnica? Ma dajte, vas molim! Pored svih unih "za dom-spremnih" stranaka, ni zame više mista. A niku lokalnu, autonomašku? A čabinjajoš moga uten puku istrijansken obećati više nego ča je obeća IDS? Više ud "Istre-države"? Niš! Ne, ne, nima tu kruha zame. Aaaaa!!! Da! Anarhija! Anarhija je majka poretna!!! Bakunjin, Kropotkin, Prudon, Stirner! Roko i Cicibela! Bombe, raspe, rivolveri! Doli država! Doli popi! Doli generali! Doli policjeti! Doli sv! To bi moglo upaliti, danas kad je svima svega i svih, puna pipa. San odlučija! Osnivan H A S ! Hrvatsku anarhističku stranku. Glasujte za Blaža Piljuha! A za pridobiti birače, ču se poslužiti zjenin starin, oprobanin trikon. Triban samo nabaviti jedan...šleper pastoli! Pak ču lipo glasačima podiliti po jenu cipelu! Desničarima samo desnu, ljevičarima samo livu! I tek kad zame glasuju će dobiti..^ drugu cipelu! Pak ču zahvaljujući cipelama... zakoračiti u parlament! U vlast, u slast, u blagostanje! A investicija će se svakako isplatiti. Kako i Bepu. Kad je nove pastole kupija. A dani ma je obilazija izloge. Pak se je zagleda u jene lipe, crne, lakovane. Cijena ...600 kunah! A, ma! Hi je poša provati i...više hi ni moga z noge skinuti, koliko su mu se svidale. S vragom i šoldi! Pak je navečer u novin pastolima poša u konobu kod

Piše:

Blaž PILJUH

Fr...ka! (CENSURA! Zabranjeno reklamirati lokale!) Za jenin stolon...tri polovnjače! Ma dobri komadi! Bepo zapleše zjenon, u novin pastolima koji se cakle kao ogledalo. U pauzi, na vrhu pastola...ohoho...partnerica mu ima crlene gaćice!

- "Škužajte gospođo, vas moren ništo pitati...se nećete ufenditi?"

- "Samo vi pitajte!"

- "Imate vi...crlene mudante?"

- "A....da. Kako znate?"

- "A....tako...intuicija!"

Zabavljalo je to Bepa, pakje poša po drugu žensku. U pauzi jopet...he,he...na cipeli-ogledalu...jene rosa gaćice!

- "Šinjora, škužajte...nosite vi...rosa mudante?"

- "Da...a kako vi to znate?"

- "A....tako...intuicija!"

Čude se tri ženskice kako je to Bepa pogodila za mudante, pak je una treća pošla u toaletu i...skinula gaćice! Eko ti Bepa...ravno po nju. U pauzi...pogled u cipelu i...šok! Samo ča u nesvjest ni pa!

- "Ši...ši..šinjora, ma, ma...ča ste vL.prez mudanti?"

- "A, da! Vero san!" - seje nasmijala ženska.

- "Aaaa!" -je obrisa Bepo znoj sa čela. - "A već san se prestrašija da na novoj cipeli iman...jenu veliku škulju!!!"

OLE!!!!

Frane je ima vajk žarku želju poći u Španjolsku. Pak je proda kravu da bi moga gledati...bikove! Viditi Madrid, Barcelonu, Kordobu i une lipe Španjolke koje z napo podignutim kotulami "na kampunu", plešu flamengo. Ole!!!

A stija je provati i niki domaći španjolski specijalitet. Pak je ujenoj oštariji naručija... "Koridu"! Ni zna ča je to, dokle mu nisu donesli...pečena jaja ud

bika! A, ma! -je reka, da provamo i to. I mu se je specijalitet svida. Pakje drugi dan u istoj oštariji naručija isto "Koridu". Ma se je grdo iznenadila kad su mu donesli niku, zaspravlje malu porciju. Gleda on tu mizeriju ud jaji, pak je pita konobara ča je to

- E, moj senjor Frane, ča vi mislite da u koriti vajk nastrada...bik?!

Inšoma tako je to u koridi, a tako je i u životu. Ki zgubi...ustane prez jajci! Ma ki je dobija, a ki zgubija, ni lako vajk ustavoviti. Uzmite na primjer uvu našu Lipu našu. Ča ni bila nika "korida" tamo ud 1941. -1945.? Crni bik i crlena krpa! Teško je reći danas ki je zapravo izaša kako pobednik iz une krvave arene. Ma u Zagreb su 1945. umarširali Srbi! A Hrvatski partizani su dobili...Jugoslaviju. Pak su je 1991. jopet...zgubili! Ujenoj drugoj "koridi", ud 1991.-1995. A čigova su jajca finila na roštilju...još se nismo dogovorili. Zadnji pokušaj dogovaranja po ten pitanju, na Trgu hrvatskih velikana (bivšen trgu žrtava fašizma), neslavno je finija.

Niki drugi štor Frane je bija proglašila sveopću, svehrvacku pomirbu. Kako ča je svojevremeno to bija u Španjolskoj učinila...mki treći štor Frane (to jest štor Franko!). Ma poli nas niš ne bude ud te pomirbe, van ja rečen! Ne znan kako je to sve skupa, naš presidente Tuđman zamišlja, to s tin priznatjen činova pripadnicima svih vojski u unen prošlen ratu. U kojen su osim partizana i domobrana se borile i nika druge vojske. Usataše, hrvacki dragovoljci za NDH, četnici, srpski dobrovoljci za veliku Srbiju, fašisti da Istra i Dalmacija budu...Italija! Jeni će, izgleda, dobiti činove, drugi neće. Jeni će biti rehabilitirani, drugi neće. Pomirba, ča je zapravo pomirba? Da se uni ki je zgubija...s tin i pomiri! I da će mu jajca finiti na gradelami! Dobar tek! Ole!!!

Vaš Blaž Piljuh

ĐAPIĆ: MI SMO JEDINA RELEVANTNA PRAVAŠKA STRANKA!

Anto Đapić, predsjednik Hrvatske stranke prava

• Gospodine Đapiću, seriju novih razgovora ne slučajno počinjemo s čelnikom jedne od nekoliko pravaških stranaka. Poznato je, da smo nakon mučnih pregovora s Vladom konačno uspjeli promijeniti i dopuniti neke članke Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika i tako poboljšati životne uvjete stariim i bolesnim bivšim robijašima. Nadali smo se većoj potpori našim opravdanim i, rekli bismo, minimalističkim zahtjevima od sadašnjih vrlo aktivnih političara, a bivših robijaša. Zašto je aktivnija potpora izostala? Što Vi kao saborski zastupnik, o tome mislite?

Ja mogu govoriti u svoje ime, kao predsjednik HSP, da smo uvek bili i bit ćemo vrlo senzibilni prema položaju bivših političkih zatvorenika, jer je to jedno od pitanja teškog nasljeđa prošlog sustava, koje nije do sada riješeno na zadovoljavajući način. Mene ne čudi izostanak jače i brže potpore političkih čelnika, koji su bivši politički zatvorenici. Oni su se više bavili svojim političkim karijerama i problemima, nego stanjem i sudbinom bivših političkih zatvorenika. Sada, kako su oni politički angažirani, uokvireni su interesima svojih političkih stranaka, pa su očito pretpostavili, barem neki od njih, neka, možda čak i svoja osobna stajališta, stranačkim interesima. U tom okviru treba promatrati i njihov slabiji angažman u tom problemu, što je vrlo štetno, jer ja držim da bi bila

Razgovarao:
Andrija VUČEMIL

najveća moralna snaga u Saboru u tome, kad bi oni čvrsto inzistirali na raščišćavanju ne samo u osiguranju kvalitete boljeg položaja hrvatskih zatvorenika, nego da traže rješavanje svih posljedica koje su proizašle iz onog sustava u kojem su se naši ljudi nalazili. Nažalost, čini mi se, prečesto se oni ponašaju u najmanju ruku indiferentno, kao da ih to ne zanima.

• Više puta smo u našem časopisu, a osobito u uvodnim člancima, naglašavali da su se bivši komunisti dobro rasporedili po svim političkim strankama. Ima li ih u Vašoj stranci i što Vi mislite o njihovoj preobrazbi u demokrate, kršćane i socijaldemokrate? Je li ta preobrazba iskrena i je li ona uopće moguća?

Ta preobrazba nije moguća. Hrvatska nema velike nade za snažan nov iskorak u izgradnji hrvatske države kakvu je mi, državotvorni Hrvati, želimo. Kadrovi iz prošlog sustava, koji su izravno kreirali ondašnju politiku, dobro su se rasporedili u svim strankama, to je inače jedna od mojih glavnih političkih teza, da je to jedan od najvećih problema danas. Državotvorni Hrvati, nacionalisti, tijekom 45 godina nisu se mogli baviti politikom, nego je svako naše bavljenje borbom za Hrvatsku bilo kažnjavano teškim kaznama, robijama, ubojstvima, dok su komunisti mogli nesmetano razvijati tehnologiju očuvanja vlasti, a to su radili do savršenstva. Prema našim spoznajama, u našoj stranci nema takvih, mada nikom na čelu ne piše je li netko bio član Partije, ili nije. Međutim naša politika je jasna: mi smo izrazita antikomunistička stranka, zalažemo se za lustracijski zakon, pa prema tome držimo da temelje hrvatske države moraju nositi oni koji su ovu državu stvarali.

• Povjesno je poznato da je pravaštvo pronijelo ideju o hrvatskoj državi i državotvornosti, a naročito se suprotstavljalo jugoslavenizaciji hrvatskog bića. Danas je zgoljna činjenica da u novouspovjetljenoj hrvatskoj državi imamo nekoliko pravaških stranaka, gotovo marginalnih. Što je to s vama, pravašima, da niste u stanju ujediniti se i stvoriti jednu pravu, respektabilnu

pravašku stranku ili snažni desni blok? Je li pravaštvo, kao politički program, prevladano?

Pravaštvo tek ima svoju budućnost, perspektivu, dakle pravaštvo, moderno pravaštvo, temelji svoju snagu, naravno iz svoje prakse i tradicije, ali HSP o kojem konkretno govorim, koja je ipak respektabilna politička snaga, za razliku od marginalnih stranaka, koje ste spomenuli u pitanju, temelji svoju snagu na doprinosu u Domovinskom ratu. Mi smo pobjednička stranka. Nismo opterećeni bilo kakvim negativnim reperkusijama, jer nije u povijesti pravaštva bilo sve lijepo, bilo je tu raznih raščlanjivanja u pravaškom pokretu. Za današnji naraštaj pravaša, odnosno HSP-a, držimo da smo mi jedina objektivna snažna pravaška opcija, pobjednik u Domovinskom ratu. Naš zadatak je okupiti sve lude državotvorno misleće, pravaški orientirane i mi smo za to otvoreni. Međutim, kad kažem da smo otvoreni za okupljanje oko pravaštva, ne mislim time da smo otvoreni za mehaničko okupljanje, matematičko, u kojem bi se mi trebali kao stranački vrhovi dogovoriti, nego mislim da se treba okupiti oko one političke opcije, programa pravaškog koji se pokazao kao najrespektabilniji. Prema tome, HSP se u ovih deset godina obnovljene Hrvatske, obnovljene stranke prava, do danas pokazala kao jedina pravaška, respektabilna snaga, onaje matična stranka koja je svih ovih godina uz sve svoje udarne probleme koje je imala izasla kao parlamentarna stranka u oba doma Hrvatskog državnog sabora. Izašla je kao snažna parlamentarna stranka u BiH s mnoštvom gradskih i županijskih vijećnika po Hrvatskoj. To je jedini parametar koji može biti uzet u obzir kod mogućih razgovora oko okupljanja i ujedno poruka svima. Mi smo otvoreni za sve, i za članeove Čiste stranke prava i za neke druge, ako postoje, iako to uglavnom kažem više marginalno, jer de facto ne postoje druge stranke prava osim HSP-a.

• Na ovo predhodno pitanje rado bih postavio sljedeće: jesu li političke karijere današnjih pravaških i inih političara važnije od ideje same, od smisla borbe, važnije i od činjenica žrtava i patnje vlastitog života, da bi se />blistalo u dnevnom političkom ozračju i postalo liderom, pa makar ta stranka ne

značila mnogo ili se morala ulizivati moćnijoj, pa makar to bio nepodnošljiv nonsens?

Ja karijerom nisam opterećen, jer je pozicija HSP-ajasnau hrvatskoj javnosti. Mi smo stranka koja ima svoja stranačka tijela. S druge strane imate stranaka u kojima predsjednik stranke odlučuje o svemu. Ja to ne mogu, mi nemamo takav odnos snaga. Naravno da je podjela pravaštva nastala i zbog liderskih ambicija. To je jedan razlog, ali ima i drugih. Kad govorimo o pravaškim strankama, uglavnom se misli na HČSP, kao o pravaškoj opciji. Nije bio problem samo u liderskim odnosima, problem je bio i u koncepciji. U programima nema razlika, ni u načelima, ali problem je u taktici i strategiji. Dakle, velike su razlike bile u pojedinim stranačkim grupacijama u taktici. Bolje je da mi govorimo o mogućoj suradnji među pravaškim strankama, o mogućem bloku itd. do izbora, to je dobra zamisao, ali na temeljima realnih odnosa. Teško je govoriti o ujedinjenju. Ali, kada govorimo o ujedinjavanju, tad se mora govoriti o realnim odnosima snaga. Načelo na kojem se mogu odrediti parametri, dosadašnji su izborni rezultati. Dosad je bilo dosta izbora i lokalnih i općinskih i državnih i županijskih, a na tim izborima se pokazalo kako je jedina ozbiljna desnica i pravaška stranka HSP. I to bi trebali pravaši, koji jesu pravaši po svom odgoju, po svom životu, tako prihvatići, a osobne simpatije ostaviti po strani. A tko će biti predsjednik, nije važno.

• Što mislite o intelektualcima, a u Hrvatskoj ih je ne mali broj i glasni su do neugodnosti, a dobro su, za naše prilike, uhljebljeni u javnim medijima, tiskovnim i elektronskim, a ima ih u HAZU, Matici hrvatskoj, DHK, svagdje, koji oponiraju svemu nacionalnom i tradicionalnom. Političke uznike zanima što će se dogoditi, ako bi neprimjernim savezima i koalicijama njihovi politički istomišljenici došli na vlast?

Mi moramo sve učiniti kako oni ne bi došli na vlast. Dali ste konstataciju kojoj ja ne mogu niti zarez dodati, samo uz jednu pripomenu da je to neodgovorno ponašanje dijela hrvatske inteligencije prema svom narodu. Onaj dio inteligencije koji ne razumije osjećaj odgovornosti, da on zato što je intelektualac mora skrbiti o onom dijelu naroda koji nije toliko učen, koji nije toliko pismen, on ga ne smije usmjeravati prema onim vrijednostima koje nisu hrvatske vrijednosti. Obitelj, moral, dostojanstvo - to su naše vrijednosti. To izrazito anacionalno i antihrvat-

Dapić u razgovoru s članom uredništva, Andrijom Vučemilom

sco rješenje je jedna od najvećih opasnosti za hrvatsku državu i narod. To ne bi bilo tako dramatično da se onaj drugi, šutljivi dio hrvatskih intelektualaca pokrene, da progovori. Najveći dio intelektualaca koji su hrvatski orientirani, praktički su u jednom stanju letargije. Ja bih rekao, i na njima je odgovornost najveća upravo zbog obrazovanja, pismenosti. Moraju se uključiti i parirati u ovim teškim udarima koji idu kroz medije prema svemu što je hrvatsko. Imamo takve tragične situacije da su ljudi koji su bili najveći zatornici slobode medija odnosno slobode riječi u bivšoj državi, danas glavni glasnogovornici slobode, odnosno demokracije, šampioni demokracije, kako bi se reklo. To je tragično. Mi, osim konfrontacija, moramo poduzeti neke akcije, djelovati i u tom pravcu, osobito mlada generacija hrvatskih političara, u koje svrstavam i sebe, moramo se još više obrazovati, učiti svladavati one zamke politike koje ja prije 7-8 godina nisam niti znao da postoje.

• Analogno ovom pitanju postavlja se vrlo delikatno pitanje preko kojeg se, barem se meni tako čini, olakso prelazi. Zašto se oporbena šestorka, a i neke druge oporbene stranke boje predstavnika hrvatskog iseljeništva u Hrvatskom državnom saboru, kad je znano tko ih je i na koje načine silio da se iselet? Kako oporbi vjerovati, ako dođe na vlast? Što vi mislite, kakve garancije nude preobraženi komunisti hrvatskim emigrantima i političkim prognanicima?

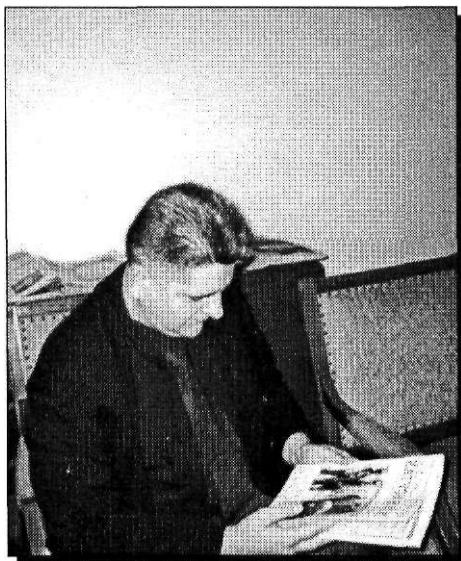
Nikakve. Ne samo što ne daju nikakve garancije, nego je to jedna velika opasnost

koja dolazi. Šestorka predvođena SDP-om, a konkretno možemo govoriti o samo jednoj stranci iako ima kao nekih malih trvenja, a to je u biti, u budućnosti jedna politička stranka, s jasnim stajališтima prema Hrvatima koji danas žive izvan RH, dakle oni ne pomišljaju na BiH kao na dio hrvatskoga (povijesnog) prostora, nego bi prema Hrvatima u BiH udarili kineski zid i pustili neka se Hrvati sami snalaze u moru Muslimana-Bošnjaka i Srba na način kako znaju, kako umiju. Prema tome, logično je da su oni protiv glasovanja hrvatskog iseljeništva. Nazovimo ga iseljeništvo kolokvijalno, iako je pravi naziv - Hrvati s boravištem izvan RH. Oni su protiv toga, jer ne mogu očekivati podršku toga biračkog tijela, bilo zbog SDP-a koji je sljednik one partije koja je i odgovorna za silne emigracije Hrvata od Drugoga svjetskog rata pa naovamo, a isto tako i ostalih stranaka oporbene šestorke koje, prema BiH imaju takav jedan kruti stav u kome i sad drže da je to tamo neka daleka egzotična zemlja u kojoj mi nemamo ništa s tim Hrvatima. Činjenice govore nepobitno da je u Domovinskom ratu 1991., kad se branila Hrvatska, da je od svih poginulih hrvatskih branitelja bilo oko 80% rođenih u BiH. Prema tome, šestorki ne smetaju Srbu u hrvatskom parlamentu i druge manjine, njima smeta desetak zastupnika iz Hercegovine, Bosne, Kanade, Amerike, što je nonsens. To je opasna politička opcija, koja na takav način slabi zajednicu iseljene i domovinske Hrvatske. Mene čudi ponašanje HDZ-a koji je pristao na tzv. nefiksnu kvotu, jer nefiksnom kvotom se može dogoditi da budu 2 čovjeka, da

bude 1 ili nijedan. Prema tome, mi moramo inzistirati na dopisnom glasovanju, to smo mi kao stranka predložili. Treba doskočiti pritisku međunarodne zajednice koja usmjerava kroz oporbenu šestorku. To slabi nas kao državu i prijeti nacionalnom opstanku.

• Gospodine Đapiću, ne možemo razgovor privoditi kraju, a da se ne dotaknemo možda najteže i najboljne teme, a njoj prilazimo s uvjerenjem da proječan čovjek, pa tako i proječan Hrvat, puno lakše podnosi neimaštinu nego nepravdu, pa, da bi se lakše pomirio sa svojom niskom plaćom ili mirovinom, kad se na svakom koraku ne bi susretao s "tajkunizacijom". Je li koncepcija hrvatske pretvorbe i privatizacije, koja je stvorila nekoliko desetaka novopečenih bogataša, gospodarski opravdana?. Kako komentirate njezine političke reperkusije i jesu li nezakonite radnje na visokoj razini, tj. "operacije" u sklopu pretvorbe i privatizacije moguće bez sprege s politikom? Naravno, pri tom ne nasjedamo pripovijestima kako su lupeži samo u HDZ-u. Što Vi i Vaša stranka poduzimate u svezi ovih problema, što ćete obećati biračima i na koji bi način Vi proveli reviziju pretvorbe i privatizacije?

To su ključna pitanja danas u Hrvatskoj i ona se svakim danom povećavaju. Ja, kao odgovoran političar, želim reći da Hrvatska nema alternative, ona mora ići u privatizaciju koja mora biti provedena korektno koliko je to moguće u fazi prijelaza iz društveno-planskog, komunističkog, u privatno poduzetništvo. Zbog toga držim, da ne treba gledati samo negativne primjere privatizacije, kojih ima popriličan broj, ali ima i blistavih - Pliva, Dukat i sl. Prema tome, mi ne možemo govoriti o cijeloj privatizaciji kao o negativnoj. U Hrvatskoj se stvorila klima negacije svega što je u državi učinjeno, a napravljeno je više cesta nego u 45 godina komunističke vladavine, stvorili smo snažnu vojsku i policiju, održali smo godinama stabilnu monetu, čak i preko svojih mogućnosti, samo da bismo sačuvali dostoјanstvo Hrvatske, hrvatskog čovjeka. Imali smo sjajnih sportskih rezultata, ali imali smo i jako puno neprijatelja. Imali smo međunarodni otpor prema stvaranju hrvatske države, koji nikad nisu oprostili rušenje versajske Jugoslavije. Hrvatska vlast nije smjela dopustiti crvenim barunima da u trenutku stvaranja hrvatske države postanu ugledni poduzetnici, ugledni bogataši, jer je time praktički izigrana i svrha stvaranja hrvatske države. Trebalо je

Saborski zastupnici dobivaju
"Politički zatvorenik"?

omogućiti da svaki hrvatski čovjek ima podjednake startne osnove, da u raspodjeli nacionalnog bogatstva ima pošten udio. Smatram da je potrebno napraviti reviziju tamo gdje je ona nezakonita, gdje je amoralna, ali bez lova na vještice, kao što neki nude. Činjenica je, da su pojedina poduzeća uništena, izvuklo se sve što je vrijedilo i odnjelo van. Dakle, temeljni zadatci koji mi kao stranka sebi postavljamo je iznaći model i način vrlo oistar, zakonski, kako bi se prisililo one koji su izvukli novce iz Hrvatske, da novac vrate. Inače ne vrijedi ići u privatizaciju neke firme, kad je ona već uništena, treba novac vratiti. Stranka prava će uvesti red u državi. Tri su faze stvaranja hrvatske države. Prva je stvaranje države kao nacionalno oslobođenje. Zatim slijedi uvođenje u državi reda, to bi bila druga faza. Treća je gospodarski i socijalni razvoj. Ne mogu se preskakivati faze. Mi ne možemo doći u gospodarsko obilje bez uvođenja reda, a red možemo stvarati samo mi, koji nemamo nasljeđe prošlog sustava kao stranka i nismo ni u jednoj fazi razvoja države kompromitirani.

• U našoj javnosti malo se zna i preko javnih medija nedostatno se ističe postojanje i primjena lustracijskih zakona u nekim europskim zemljama (Njemačka, Češka, Poljska). Stječe se dojam da je u ovoj našoj državi Hrvatskoj sve relativizirano, pa i krivnja bivših partizanskih i komunističkih moćnika i ideologa. Vi ste podnijeli Saboru Prijedlog Zakona o otklanjanju posljedica totalitarnoga komunističkog režima. Pojasnite našim čitateljima što ste s time htjeli postići: daljnje raslojavanje i

produbljivanje jaza i animoziteta u hrvatskom društvu ili da konačno istina i pravda dođu na svoje i onemogući se povratak pogubne ideologije, a neki zlobno, u kuloarima, tvrde da je to Vaša i hadezeovska patka, što je istina?

Ja bih bio najsretniji da je to dogovor HDZ i HSP. Kad bi se HDZ upustio u takav projekt, onda bi HDZ dobio izbore, i tada bi se HDZ kao stranka dokraj izbalaširao, jer oni u svojim redovima imaju dobar dio onih na koje bi se lustracijski zakon odnosio. HSP je podpuno samostalno, temeljem iskustava naroda koji žive u zemljama koje su bile u komunizmu, a koje su prošle tranziciju, a temeljem njihovih prijedloga zakona, od slovenskog do poljskog, češkog, mi smo radili godinu dana na tom projektu, skupo nas je sve to koštalo, puno smo se trudili. Podnijeli smo vrlo mek prijedlog zakona prilagođen hrvatskim uvjetima. Išli smo na izbjegavanje raslojavanja hrvatskog društva, da pače mi želimo izlazak hrvatskog društva iz komunizma. Išli smo na prijedlog zakona kojim bi se utvrdila istina i pravda, a s druge strane da se otvori prostor za mladi naraštaj za vođenje hrvatske države, te da dobiju moralnu satisfakciju ljudi koji su desetljećima patili zbog stvaranja hrvatske države. Nažalost, naš prijedlog zakona je upravo voljom HDZ-a energično skinut s dnevnog reda, o njemu se nije u Saboru niti raspravljalo. Samo su HSP i Veselica bili za to da ide na dnevni red, a šestorka i HDZ su to s dnevnog reda skinuli. Naš zakon je mek, on brani i onemogućava obnašanje javnih dužnosti urednika medija, nastavnika na sveučilištima, saborskog zastupnika, ministara, župana, generala, časnika HV, onim osobama koje su u prošlom sustavu imale moć raspolaganja povlaštenim informacijama, koje su pripadale KOS-u, UDB-i, dakle partijskim šefovima, koji su mogli raditi što su htjeli. Lustracija znači duhovno pročišćenje hrvatskog naroda. To ne znači da bi bili proganjani, zatvarani, bez posla. Ne bi mogli biti predsjednici države. U Njemačkoj su im zabranjena sve javne funkcije. Mi smo išli mekim zakonom koji je tek sjena njemačkog zakona. Po njemačkom zakonu nije jedan profesor, koji je radio na sveučilištima, ni jedan nije u ponovljenom natječaju izabran ponovo, nijedan sudac, ni jedan načelnik policije, časnik. Napravljena je podpuna čistka, neki su čak odgovarali pred sudovima i svi su morali proći istražne radnje, oni koji su radili u tajnim policijama. Prema tome, mi samo želimo pokrenuti kotač povijesti, koji se u duhovnom smislu zaustavio 1990. Hrvat-

ski narod glasovao je 1990. protiv Jugoslavije, i protiv komunizma. Jugoslaviju smo uspjeli srušiti, ali komunizam nismo. Mi smo imali rat s Jugoslavijom. Sad kad smo iz tog rata izišli, vrijeme je da ponovno krenemo u onu bitku koju smo 1990. pokrenuli. HDZ više nema snage za takve čvrste poteze, pitanje je tko njega drži u rukama, a pravu promjenu u hrvatskom društvu može učiniti samo HSP. Zakon je bio odbijen, a na dnevni red ćemo ga staviti ponovno ove jeseni, tako da se u izbornoj kampanji o tome progovori. HDZ će govoriti protiv komunista, ali ako oni nisu spremni ići na zakon o lustraciji, onda je farsa govoriti protiv komunista, to je bit svega. Mi moramo izbiti komunistima oružje iz ruku i unutar HDZ i unutar SDP-a, to je naš zadatak. Dakle, lustracijski zakon je conditio sine quanon. Sve drugo je magla. Ne vrijede najbolji programi gospodarski, politički, kulturni, ništa nam ne će vrijediti ukoliko ne bude kadrovske smjene u društvu. Ništa ne vrijedi dobiti izbore, ako ti ostaviš netaknute urednike medija, to su ljudi koji su zatirali svaku slobodnu riječ hrvatsku, a danas drže pod kontrolom medije u Hrvatskoj. Onaj tko drži medije, određuje svjetonazor. Njihov svjetonazor je protivan hrvatskom svjetonazoru. Ako su isti profesori na fakultetima koji su odgajali u mržnji naraštaje novinara, pravnika, političara, što će raditi sutra nego istu stvar kao i prije. Kod nas je problem u tome što neki hrvatski ministar želi da se u školama svira hrvatska himna. To ljevičari ismijavaju - što će nama to. Pa treba, zašto to ima Amerika?

• U izbornoj smo godini. Postignut je sporazum pozicije i dijela opozicije (Vas neki opozicijski zlobnici i ne smatraju opozicijom) o izbornom zakonu. Što je s vama, pravaški orijentiranim strankama i strančicama, zar ćete-dopustiti rasipanje glasova i doći u situaciju da nitko od vas ne prijeđe izborni prag?

Ja bih htio postaviti podpitanje Vama - s kim? Koji su to pravaši? Stvara se jedna klima, utjecaj je medija negativan, komunističkih medija, to je politika, to je strategija kojom se želi prikazati u javnosti da je pravaštvo rascjepkano, a kada ja kažem, recite mi koje su stranke, ne možete nabrojiti ni jednu, to je problem. Hoću samo spomenuti Gabelicu - drugih nema. Nema deset pravaških stranaka, nema niti desnih stranaka deset, koje su? Neka mi netko argumentirano kaže, koje su to stranke, gdje su one, što su one, gdje imaju sjedište, onda bismo mogli govoriti o rascjepka-

Bez lustracijskog zakona nema boljstva Hrvatske!

nosti. Međutim, ja želim reći nekoliko riječi o našem opozicijskom stajalištu. To što neke opozicijske stranke govore tko je tko, nije opozicija. Mi nismo opozicija hrvatskoj državi, mi smo opozicija hrvatskoj vlasti, HDZ-u i u svim strateškim pitanjima, kada smo držali da vladajuća stranka pravi, po našem uvjerenju, pogreške, mi smo bili jedina opozicija. To je bila normalizacija s Beogradom, izručenje Hrvata u Haag, to je bio Erdutski sporazum, to je bio Daytonski sporazum, to je bilo pismo namjere, to je bio Zakon o oprostu. Tada je samo HSP bio protiv, a svitko koji se busaju u svoju žestoku opozicijsku poziciju, podržavali su to, jer je bilo i jest protivno interesima hrvatske države. Ja sam Vam tijekom razgovora rekao, da smo mi u ratu pobijednici, mi smo s ostatim državotvornim snagama, tvorci hrvatske države i naša i opozicijska pozicija je drugačija nego ona SDP-a. SDP nije briga za to, ali nama nije svejedno. Mi smo izgubili stotine naših stranačkih mladića u postrojbama HOS-a, u stvaranju hrvatske države. Kad mi povlačimo neki politički potez, moramo voditi računa o tome, je li to državni interes ili je stranački, a kod kolega iz šestorice najvažnija je stvar stranački interes. Dakle, naglašavam još jedanput, mi smo opozicija HDZ-u, ali nismo opozicija hrvatskoj državi, moramo se ponašati odgovorno, ozbiljno. Ta naša politika ima sve više i više uspjeha. Ljudi koji su glasovali za HDZ, nezadovoljni su propustima koje je HDZ činio. Glasaci će se okrenuti prema nama, a ne će prema SDP-u, i to onda njima smeta. Oni žele da HSP bude sabljaprotiv Tuđmana, to je njihova strategija koju sam ja odbio. Ja nisam

dopustio da mi komunistički mediji diktiraju politiku. Ja sam progutao dosta živih žaba, imao sam i znoja i suza, nije ugodno o sebi govoriti. Mislim da će HDZ i SDP biti dvije vodeće stranke, ali za treću poziciju u državi borit ćemo se ravnopravno s HSLS-om i HSS-om. Mi ćemo biti bolji, jači i organizirani. Ja vjerujem da ćemo nakon ovih izbora biti ona snaga, koja će neutralizirati ljevicu u Hrvatskoj. Što se tiče ovih manjih stranaka desnice, mi smo otvoreni za suradnju, ali, kažem, prema načelima realnih odnosa, realnih mogućnosti. Ja sam za kontakte, za okupljanje. Mi imamo dobre kontakte sa HKDU-om. Ja ću ponuditi suradnju svima njima, ali svatko mora biti malo samoprijegoran, a samoprijegorni moraju biti više oni koji su slabiji. Ako stranka ima 100 ljudi, a ja 20.000 članova, onda se mora biti realan u tim odnosima, to je bit svega. Mi ne ćemo pristati da netko preko leđa HSP-a pokuša ostvariti svoje osobne ambicije. To znači da treba svatko snositi konzekvene svojih krivih političkih prosudbi.

• Razgovor privodimo kraju. Želite li nešto reći, a ja Vas nisam pitao i imate li kakvu poruku našim čitateljima?

Budući da je ovo list koji se bavi uglavnom problematikom političkih zatvorenika, ali koji zalazi i u druge probleme hrvatskog društva danas, želim reći da smo mi osjetljivi za probleme političkih zatvorenika i da je nedopustivo da danas bolji položaj imaju partizani, a da tisuće naših ljudi koji su trunuli po zatvorima (a da ne govorimo o onima koji su već pokojni), da njihove obitelji ne mogu ostvariti normalnije uvjete za život. Držim da svaka politička stranka danas ima svoju skupinu, na koju računa na izborima. Mi, kao politička stranka, računamo apsolutno i na podrpu političkih zatvorenika. Držimo da smo ta vertikala u političkom smislu, koja nastavlja ono što ste vi svi prošli. Prema tome, mi smo oni koji se borimo za istinu i o Bleiburgu i o tim zatvorima, borimo se za lustracijski zakon, za vrijednosti koje su vas vodile u zatvor. Druge stranke o tome i ne govore. Mislim da se HSP jedini definira kao ozbiljna snaga. Treba reći daje i HČSP sličnih pogleda o tom, ali oni nisu jaka stranka koja može nešto više učiniti u tom pravcu. To je to. Pozdravljam čitatelje *Političkog zatvorenika* i očekujem nove glasove na izborima.

Hvala Vam na razgovoru, g. Đapiću.

PROTEST I APEL

*hrvatskih književnika, umjetnika, kulturnih i drugih javnih radnika
POVODOM ATENTATA NA ŽIVOT*

*M i l e B u d a k a
doktora prava i hrvatskog književnika*

Ovaj najnoviji atentat, koji je uzrujao do najvišeg stepena svu javnost i izazvao opći protest ogorčenja i zaprepaštenja, namaće imperativnu dužnost i nama, drugovima napadnutog MILE BUDAKA i njegovim saradnicima na polju duhovnog života, da se javno pridružimo djelu organiziranja moralne samoobrane svih skupa i svakoga pojedinca napose.

Stoga upravljamo ovaj naš apel ne samo svim javnim vlastima, njihovim nosiocima i organima, koji su službeno odgovorni za suzbijanje i kažnjavanje zlodjela, već ga upravljamo i svoj CIVILIZIRANOJ JAVNOSTI, kojoj je u vjekovnoj teškoj borbi s barbarskom surovošću uspjelo ostvariti prvu i najveću stečevinu civilizaciju: OSNOVNO PRAVO ČOVJEKA NA SIGURNOST ŽIVOTA I SLOBODU DUHA.

Dana 7. lipnja 1932. izvršenje organizirani atentat na MILU BUDAKA, istaknutog kulturnog radnika, uzornog muža i hranitelja nejake djece, s nakanom, da mu se smesta oduzme život. Tri mlada individua, oborужana tvrdotupim i vatrenim oružjem, dočekaše ga u zasjedi pred ulazom u zgradu njegova stana i zadadoše mu istovremeno mnogo smrtonosnih udaraca u glavu, pod kojima se je posrćući srušio; osim toga ispalije u nj zlikovci i hitac iz samokresa prije, nego su prolaznici mogli da ih sprječe u razbojničkom pothvatu. Samo slučaju ima se zahvaliti, što atentatori nisu uspjeli da ga na mjestu usmrte, i ako su mu zadali mnogobrojne, za život pogibeljne rane na glavi.

Pošto je zločin izvršen pred podne na glavnoj ulici grada Zagreba i u času, kada i gdje ključa najjače ulični život, mora se iz toga zaključiti, da su izvršitelji sigurno računali, da će hitro izvršiti svoj strašni naum prije, nego li bi ma koja pomoć mogla stići napadnutom stradalniku.

Neobična smionost u ovakvim prilikama mjesta i vremena dokaz je ne samo ciničke obijesti zločinaca, nego je i dokaz, da su oni pouzdano računali na sigurnu zaštitu svojih moralnih komplika, nadahnjivača i mandata.

Odmah nakon izvršena zločina razbjeoše se, očito po prethodnoj osnovi, različitim pravcima, uvjereni, da će, kad se probiju kroz zaprepaštene znatiželjn-

ke, koji bi mogli nadoći lako uspjeti da se sakriju ili bar dovedu u sumnju svoj lični identiteti. I doista, dvojici je uspjelo da se izgube, dok je samo jednoga omelo u bijegu nadošlo ljudstvo, koje ga je trkom daleko gonilo, dok nije uteo u dvorište neke gostione, gdje bi ga razjareni građani bili valjda i zlostavili, da ga nisu prihvatali redarstveni organi, koji su tada nadošli i odveli ga u redarstvenu zgradu.

Dr. Mile Budak

Što ovako teškom događaju daje još teži značaj, jest činjenica, da su sva tri napadača mladi ljudi bez zanimanja, koji s Milom Budakom nemaju nikakva odnosa ni poznanstva. A pošto su oni navodno iz Tuzle, daleko od Zagreba, javnost pita: Tko ih je unajmio za ovu krvničku ulogu? - zgražajući se, kako je moglo uspjeti jednoj trojki ovakih skitnica ne samo doći u Zagreb, nego se po njemu vucariti, kada vladaju naročiti propisi redarstveni i još stroža redarstvena kontrola, kojima je zbog današnjih osobitih prilika podvrgnuto kretanje ne samo skitnica, nego i građana uopće.

Pošto su se saznala odmah imena atentatora, tko su, što su i odakle su, javnost je napregla da se pronađu, a sada napeto očekuje i to, da se objektivno istraže i otkriju izvori, iz kojih je ovaj politički atentat potekao.

U dugi niz svakovrsnih atentata, krvavih i nekrvavih, kojima smo mi Hrvati kao narod i kao pojedinci, izloženi, spada i ovaj, koji se vrsta - po značaju komplota, po sredstvima i načinu izvršenja, kao i po tamnom cilju, komu služi - u isti red s onim atentatom, koji je jednako iz zasjede izvršen na ulici u Zagrebu, na večer 18. veljače 1931. na prof. dru MILANU ŠUFLAJU, s jedinom razlikom, što je Šuflaj ukratko umro od udarca, koji mu je zdrobio lubanju i šatromozak, dok je Budak ostao na sreću samo teško povrijeđen.

Šuflajeva smrt, i ako je izazvala protest i revolt čestitih duša, ostala je na žalost, sve do danas u potpunoj tami. Osim jednog službenog saopćenja ništa se drugo nije smjelo objelodaniti, a ne zna se ni to, što je učinjeno u traganju za zločincem, koji nije ni otkriven, ni kažnen, pa čak ni zločin objašnjen.

Ova dva atentata, izvedena u kratkom razmaku vremena kao dva tipična slučaja, daju istaknuti, relief našem bogatom martirologiju, (mučeništvu) komu se zna početak, ali mu se ne vidi kraja.

Osim sveopće indignacije protiv ovoga najnovijeg pokušanog umorstva mora se naročito istaknuti i odjek, što ga je atentat izazvao u Narodnoj skupštini u Beogradu, u kojoj su iznesene dvije interpelacije na ministra unutrašnjih odjela s obrázloženjem i pitanjima osobito karakterističnim, a na koje bi javnost neobičnom napetošću bila iščekivala ministrov odgovor, da sjednice Narodne skupštine nisu iznenada bile odgođene. Dobro je napomenuti, da su i interpelanti bili izabrani kao pristalice današnjeg režima na jedinoj zemaljskoj listi, kojoj je bio nosilac bivši predsjednik Kraljevske Vlade, armijski general Pera Živković. Činjenica, da su spomenuti poslanici iznijeli ono, što je doista u tim interpelacijama rečeno daje atentatu na hrvatskog književnika, i prilikama u kojima živimo, osobitu ilustraciju, koja zaprepašćuje.

U prvoj interpelaciji ističe se naročito, da slučaj dra Budaka "daje povoda svim mogućim kombinacijama, koje su bezuvjetno na štetu DRŽAVNE vlasti, a u prvom redu NEPOSREDNIH ORGANA MINISTRA UNUTRAŠNJIH DJELA", a zatim se naglašuje činjenica, da je opće

uvjerenje u Zagrebu, "da postoji jedna ORGANIZACIJA NEODGOVORNIH ELEMENATA, koja dapače UŽIVA PROTEKCIJU izvjesnih ODGOVORNIH FAKTORA, NA KOJE PADA SUMNJA ODGOVORNOSTI ZA OVE ZAPLOTNAČKE I SKANDALOZNE NAPADAJE", naime na napadaje na Budaka i Šuflaja.

U drugoj interpelaciji, nakon što je u uvodu zamjerno interpeliranom ministru, da "NIJE NIŠTA PODUZIMAOPROTIV POJAVA SLUŽBENE RAZUDANOSTI" na koje su ga interpellanti upozorili u ranijim interpelacijama, a u kojima su ustvrdili već onda, da njegova unutrašnja uprava ne odgovara "METODAMA ZAKONITE I UREĐENE UPRAVE" a dokaz su tomu gradska uprava u Vinkovcima, koja je sablažnjiva, i sreska uprava u Zagrebu, koja je SARMOTNA i t.d., predbacuje se tomu ministru doslovce ovo: Kada ste DOPUSTILI, da se po zemlji osnivaju kojekakva SUMNJIVA DRUŠTVA kao "MLADA JUGOSLAVIJA" i "NOVI POKRET" S JOŠ SUMNJIVIJIM SVRHAMA I ČLANOVIMA, kada ste nadalje još DOPUSTILI, da se vrše napadi na kuće uglednih političkih ljudi u Zagrebu, onda smo još očekivali čas, kada će mirni građani uz OVAKOVU UPRAVU biti po ulicama PREMLAĆENI I UBIJANI.

Takov žalosni triumph čini se da međutim vaša unutrašnja uprava sad već nad javnom bezbjednosti zemlje i građana - slavi!

Strašan događaj, da je 7. o. mj. u pol bijela dana u sredini Zagreba napadnut hrvatski književnik dr. Mile Budak, odvjetnik iz Zagreba, na način kojim je umoren univerzitetski profesor i odlični historičar dr. Milan Šuflaj, zaprapastio je sve građane ove zemlje.

Uzbudjenje, koje obuzima grad Zagreb, širi se čitavom zemljom. Dižu sa korporacija i šalju deputacije odličnika. Stvara se uvjerenje i pomalo obistinjuju se i oni nevjerojatni glasovi, da je ovo samo nespretan uvod u politička umorstva, čiji će uspjeh drugi put biti sigurniji, a žrtve brojnije i teže. Doba se grozne proskribicije vraća, a listu od 27 proskribiranih političkih ljudi u Zagrebu čuva po vama odobreni "Novi Pokret" s preciznim uputama za krvavu Bartolomejsku noć. Otvorana politička atmosfera stoji pod strašnim dojmom nevidljive ruke, koja i na glave mirnih protivnika režima pušta gvozdene palice smrti.

Zatim interpelacija nastavlja ovako:

Građani grada Zagreba zaprepašteno pitaju se, kako da na dan napada nije nigdje u blizini bilo organa vaše bezbjednosti, premda se inače nalaze uvijek pred obližnjom kućom konzula Italije. Isto se tako uznemireno pitaju zašto je ubica Šaban Šahinović u policiji preobučen, zašto jedan pozvani redarstvenik nije pritekao napadnutom u pomoć, zašto je po građanstvu uhvaćeni ubica pušten na slobodu. A zašto su naprotiv hapšeni građani, koji su ga vlasti predali, i zašto su napokon po ovlasti zabranjeni apeli štampe očevicima i svjedocima pokušanog umorstva?

Dok tako zemljom prolazi smrt, a Vi, gospodine ministre, za ličnu bezbjednost golorukih građana ništa ne poduzimate, dотле iza ovih napadaja, ubistva i smrti jezovita narodna sumnja vidi sakrivenu ruku Vaše javne bezbjednosti.

Pitanja postavljena na ministrajesu ova:

1. Zašto se opetuju politička ubistva i napadi na kulturne i političke ličnosti u Zagrebu i zašto ih Vaša policija ne preveniru?

2. Zašto do danas nije rasvjetljena misteriozna smrt Milana Šuflaja, zbog koje se pobunio sav kulturni svijet?

3. Zar može biti istina rasuta sumnja, da su napadači na dra Milu Budaku, Šaban Šahinović, Adem Saranija i Vojo Karanović, svi iz Tuzle, službenici Vaše tajne policije, da se nalaze na špijunskom spisku i plaćaju iz povjerljivih fondova?

4. Mislite li, da će građani ove zemlje još dugo moći mirno snositi ovakove sistematske i spremljene napadaje i da li mislite, da bi i Vi trebali im zaštiti gole živote?

5. Da li mislite, da tek jedan dio Vašeg odgovora na strašni ovaj čin treba da bude smjena upravnika policije u Zagrebu i da li napokon zbog umirenja javnosti pristajete, da istražni odbor narodnih poslanika ispita rad javne bezbjednosti u Zagrebu?

I ovom atentatu, kao i onomu od 29. lipnja 1928., kada je iz parabeluma izranojeno i poubijano u Narodnoj skupštini nekoliko hrvatskih narodnih zastupnika sa Stjepanom Radićem, prethodila je kampanja huškanja u nekojim beogradskim novinama.

God. 1928. otvoreno se je pisalo, da treba ubijati i prokazivala su se imena, a iza toga je slijedio krvavi pokolj.

I pred atentat sada na Budaka izašli su bjesomučni raspaljivi članci, u kojima se dao "signal na uzbunu" s pozivom, naročito starim ratnicima i četnicima iz prošlih srpskih ratova, obmanjujući njih i ostalo općinstvo, da i sada "LEBDI OPASNOST ISTA KAO U LJETO 1914.

GODINE". Taj je "signal" imao odaziva u toliko, u koliko su te iste novine javile, da im stižu "stotine i hiljade" pisama i telegrama, članaka i poruka, pa su i objelodani nekoje karakterističnije iz krugova četnika, kao i s potpisima čak i državnih činovnika, pa iz svećeničkih redova srpsko pravoslavne crkve. Sav ovaj raspaljivi materijal rasturen je slobodno na tisuće i tisuće primjeraka, i to u vrijeme, kad se zna, kakvi propisi za štampu vrijede inače i kako se primjenjuju.

Ako se uvaže sve ove činjenice, mora se zaključiti, da živimo u strašnoj atmosferi, koja ugrožava i ispravnom i mirnom čovjeku ne samo čast, sigurnost, slobodu, nego čak i goli život!

Ovim apelom hoćemo da izvršimo i mi svoju dužnost: da pridružujući se općem protestu protiv razbojničkog atentata na odličnog našeg druga i zaslujnog radnika na narodnom prosjećivanju, pridonesemo i mi naš prilog solidariziranju plemenitih ljudi u naprima, koji su danas osobito potrebiti, a za osiguranje najelementarnijih prava čovjeka - prava na život i slobodu!

U Zagrebu, mjeseca srpnja 1932.

Potpisi

Adžija Božidar dr., urednik "Socialne Misli", Zagreb.

Alaupović Ante, predsjednik središnje uprave "Napretka", Sarajevo.

Andrassy Juraj, dr., tajnik "Pen"-Kluba, Zagreb.

Andres Ivan dr., odvjetnik, Zagreb.

Andrić Josip dr., odbornik i urednik izdanja

Društva sv. Jeronima, Zagreb.

Andrić Mijo dr., predsjednik podružnice "Napretka", Sarajevo.

Andrić Nikola dr., predsjednik Društva hrvatskih književnika i urednik Zabavne Biblioteke, Zagreb.

Arnold Đuro dr., sveučilišni profesor i književnik, Zagreb.

Babić Ljubo, slikar, Zagreb.

Babić Đalski Ljuba hrvatski književnik, Dvor Gredice.

Bach Josip, ravnatelj drame Hrvatskog narodnog kazališta, Zagreb.

Badalić Ivo, član Hrvatskog narodnog kazališta, Zagreb.

Batušić Slavko, dr., književnik, tajnik Hrvatskog narodnog kazališta, Zagreb.

Bauer Ante dr., nadbiskup, Zagreb.

Belin Ivo dr., publicist, Zagreb.

Belobrk Josip dr., sveučilišni profesor, Zagreb.

Bernović Vilim dr., odvjetnik, Zagreb.

Bičanić Stjepan, kanonik prvostolne crkve, Zagreb.

Bjeloučić Zvonimir dr., odvjetnik i hrvatski književnik, Dubrovnik.

Blažanin Stjepan, vlasnik tiskare, Zagreb.

Bogdanović David dr., književnik, ravnatelj nadbiskupske gimnazije u m., Zagreb.

Bonifačić Ante dr., književnik, Zagreb.

Briševac fra Daniel, župnik i predsjednik

podružnice "Napretka", Bihać.

Brlić Ivo dr., odvjetnik i književnik, Zagreb.

Bučar Franjo dr., profesor, književnik, Zagreb.

(nastavak na strani 48.)

JASENOVAC: ISTINA, MITOVI I LAŽI...

JE LI JASENOVAC BIO RADNI LOGOR ILI LOGOR SMRTI?

Mr. sc. Josip Jurčević, autor nedavno objavljene knjige "Nastanak jasenovačkoga mita, Problemi proučavanja žrtava Drugog svjetskog rata na području Hrvatske", odgovara na tekst dr. Zorice Stipetić, objavljenu "Globusu" 23. travnja 1999., pod naslovom "Jeli vrijeme da se ustaški logor Jasenovac, u ime istine, osloboди mitova i laži?"

Ratno je stradalništvo za trajanja Drugoga svjetskog rata prepoznato u jugoslavenskoj komunističkoj strukturi kao izvanredno moćno propagandno sredstvo, te je tada počelo sustavno iskoristavanje te teme za postizanje političkih i vojnih ciljeva.

Na prvi će pogled izgledati neozbiljno, ili apsurdno, ako se pola stoljeća nakon njegova završetka postavi pitanje: "Je li završio Drugi svjetski rat?"

Na to se pitanje 1999. može postaviti i ozbiljno i primjereno ako se promatraju napisi koje su u ovo pola godine objavljivali tiskani mediji u Hrvatskoj, potaknuti suđenjem Dinku Šakiću. Pritom se misli na količinu objavljenih naslova, ali, još više, i na neobjektivna interpretativna značenja koja su pripisivana nekim povijesnim događajima.

JASENOVAC: ISTINA, MITOVI I LAŽI...

PISMA UREDNIŠTVA

■ Ratno je stradalništvo za trajanja Drugoga svjetskog rata prepoznato u jugoslavenskoj komunističkoj strukturi, to je takođe moglo sustavno iskoristiti te temu za postizanje političkih i vojnih ciljeva.

■ Mr. sc. Josip Jurčević, autor nedavno objavljene knjige "Nastanak jasenovačkoga mita, Problemi proučavanja žrtava Drugog svjetskog rata na području Hrvatske", odgovara na tekst dr. Zorice Stipetić, objavljen u "Globusu" 23. travnja 1999., pod naslovom "Jeli vrijeme da se ustaški logor Jasenovac, u ime istine, oslobođi i mitova i laži?"

Je li Jasenovac bio radni logor ili logor smrti?

Objavljeno je stradalništvo i značenja, u jedne strane, događaja dalje, u drugu površno i destruktivno, u treće prepoznavanje i učinkovito iskoristiti i uspostaviti interpretativna značenja, koje su u tomu takoj i veoma relevantna.

Stoga je svjetska i europska povijest od 1945. do danas dominirala obilježjena interpretacija, u kojoj se Jasenovac, potrošnjak, a ne učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Stoga je u Hrvatskoj na kontroverzno uveljavljeno, zatočenje, zatvaranje, učinkoviti i uspostavljajući interpretativni značenja, koji su u tomu takođe i učinkoviti i uspostavljajući.

Piše:

mr. Josip JURČEVIĆ

Pitanje osobne odgovornosti g. Šakića vrlo je brzo potiskivano u drugi plan, a namjesto toga sve je snažnije počelo dominirati os trašeno problematiziranje, i neprimjereni oživljavanje, tema o događajima kojih je dominacija na europskom i hrvatskom prostoru objektivno prestala postojati sa završetkom Drugog svjetskog rata.

Riječ je o pogrešnom značenju koje se u povijesnom i sadašnjem europskom kontekstu pripisuje pojmovima fašizam i anti-fašizam, te događajima koji se vežu za jasenovački logor.

Ta se problematika, sve sustavnije, preko medija hrvatskoj javnosti predstavlja kao sudbonosno pitanje o kojem ovise budućnost hrvatskog društva i države, te se poistovjećuje s prejedicanom obvezatnošću osude Dinka Šakića.

U dramatiziraju toga nastojanja učestalo je sudjelovao niz stranih i domaćih javnih osoba koje su predstavljane kao kompetentne za razna pitanja koja su se pojavljivala.

Tako je izrečen priličan broj povijesnih neistina, napravljenje inverzija u hijerarhiji značaja i aktualnosti između, sjedne strane, događaja dalje i bliže povijesti te, s druge strane, između povijesti i sadašnjosti.

Stoga nije nekorisno, bez strasti, spomenuti nekoliko temeljnih historiografskih i aktualnih činjenica koje mogu pripomoći boljem razumijevanju ove paradoksalne situacije.

U Zapadnoj Europi antifašizam je izvanredno brzo prestao dominirati javnim životom, iz jednostavnog razloga jer se odmah nakon rata pojavila nova (stara) realna totalitarna opasnost koja je ugrožavala postignuća zapadne civilizacije. Ta se totalitarna opasnost zvala komunizam.

Stoga je svjetska i europska povijest od 1945. do danas dominantno obilježena hladnoratnim sukobom te općim blokovskim, političkim, gospodarskim i svjetonazorskim suprotstavljanjem dvaju sustava, koji su samo tijekom svjetskog rata ograničeno suradivali.

Ako se uzmu u obzir spomenute činjenice, postaje razvidno kako je neprimjereni objašnjavati poratne međunarodne probleme ili sadašnje europske (i hrvatske) rasplate optikom fašizma i antifašizma.

Budući da se u Hrvatskoj ta metodologija učestalo primjenjuje, ostaje otvoreno pitanje čini li se to iz neznanja ili radi loših namjera?

MANIPULACIJA ŽRTVAMA

Isto se pitanje može postaviti i u pogledu činjenica i interpretacija koje se odnose na jasenovački logor.

Važno je napomenuti kako su znanosti zapadnih demokratskih država nakon rata nesmetano i temeljito istražile i interpretirale svu složenost povijestnih okolnosti nastanka i uzdizanja nacizma i fašizma na europskom prostoru, te uzroka, tijeku i posljedica Drugog svjetskog rata.

Takov je pristup bio motiviran humanističkim načelom koje kaže da samo *objektivno* spoznavanje povijestnih procesa može pridonijeti prevenciji ponavljanja pogrešaka.

U Hrvatskoj se situacija odvijala na posve drugačiji način, jer je ona imala posebnu nesreću iskušati izvedenice *obaju* oblika europskih totalitarizama.

Taj je kontinuitet prouzročio hrvatskom društvu cijeli niz dodatnih negativnih posljedica s kojima se nisu suočavale demokratske zemlje Zapadne Europe.

Jedna se od njih nalazi i na razini gotovo polustoljetne nemogućnosti *objektivnog* spoznavanja niza događaja iz suvremene povijesti.

Naime, totalitarni je sustav druge Jugoslavije, kao i ostali srodnici sustavi, svoj opstanak temeljio na uspostavi nadzora nad cjelokupnim događajima unutar državnog okvira, pa je tako i provođenje istraživanja s područja društvenih znanosti - o prošlosti ili tekućim zbivanjima - bilo ograničavano okvirom koji je nametala politika.

Spoznaće za koje je razrađena partijska hijerarhija procijenila da mogu biti društveno djelotvorne apologetski su prilagođavane; teme pak koje su bile nepoželjne nisu se smjele istraživati, a pojedine čak ni spominjati.

Ratno je stradalništvo još za trajanja Drugoga svjetskog rata prepoznato u jugoslavenskoj komunističkoj strukturi kao izvanredno moćno propagandno sredstvo, te je tada počelo sustavno iskoriščavanje te teme za postizanje političkih i vojnih ciljeva.

Odmah nakon rata žrtve su upotrebljavane kao argument za potraživanje ratne štete, proširivanje državnih granica, obračun s nepoželjnim osobama itd.

Iskoristivost žrtava rata u političkoj pragmatici osnovni je razlog uspostavi i

držanju potpunog nadzora jugoslavenskih vlasti nad spoznajama o toj temi. Ova je činjenica ostala na snazi od nastanka do raspada druge Jugoslavije, te su žrtve rata *zloupotrebljavane* kao jedno od *represivnih sredstava*, kojim su zaustavljeni, ili usmjeravani, razni pokušaji socijalne i nacionalne emancipacije u totalitarnoj državi.

U takvim su okolnostima objektivna istraživanja i spoznaje složenog problema žrtava rata nadomještani drastičnim pojednostavljenjima, te je problem žrtava Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj sveden na neutemeljeno licitiranje brojem žrtava u jasenovačkom logoru na stereotipe kako se radilo o "klaonici", "tvornici smrti" itd.

Desetljećima su te složenice uporno ponavljane u svima javnim prigodama, u udžbenicima, leksikografskim izdanjima, knjigama, medijima itd. te su ostavile dubok trag u kolektivnoj i pojedinačnoj svijesti.

Uostalom, zabrinjavajući smjer takvoga pristupa već je 1962. uočio, i javno izrekao, akademik i povjesničar Vaso Bogdanov (po nacionalnosti Srbin), navodeći kako su spomenute interpretacije došle "samo jedan korak do onog zlonamjernog, klevetničkog, šovinističkog, reakcionarnog generaliziranja da su svi Hrvati usataše".

Niz dostupnih povijestnih izvora - hrvatskoga, srpskog i jugoslavenskog podrijetla - nedvosmisleno pokazuje da je jasenovački logor bio radni logor sa šest industrijskih pogona, četrdesetak raznih obrta i usluga, s nizom vanjskih radova. Doprema sirovina i odvoz robe vršeni su cestom, željeznicom i rijekom. Uvjeti života i rada bili su *logoraški*, tj. *nehumaniani svakom pogledu*.

PROTIV MITOVA I LAŽI

Prema svjedočanstvima, nedvojbeno je da su u jasenovačkom logoru, u različitim prilikama vršene pojedinačne likvidacije. Isto je tako nedvojbeno dajasenovački logor nije bio mjesto sustavnih likvidacija, niti je uopće osnovan s tom svrhom.

Procedura upućivanja u logor, ustroj i postupanje u njemu, kao i izlazak iz logora bili su pravno regulirani. Po raznim je osnovama vođena evidencija o logorašima, od osobnih podataka do proizvodnog ra-

Važna napomenuta da se broj žrtava (u srpskim izvorima) procjenjivao na 1,4 milijun pa do nekoliko desetaka tisuća (po hrvatskim autorima). No, ni za jedan od tih brojeva do danas *nema* znanstvene verifikacije!

sporeda i prava na primanje paketa i dopisivanje.

Iz logora se legalno izlazilo na razne načine: istekom kazne, razmjrenom, uvažavanjem molbe ili u povodu državnih blagdana.

Valja napomenuti da se broj žrtava (u srpskim izvorima) procjenjivao na 1,4 milijun pa do nekoliko desetaka tisuća (po hrvatskim autorima).

No, ni za jedan od tih brojeva do danas *nema* znanstvene verifikacije!

Samo u tom smislu može se prihvati poruka dr. Zorice Stipetić da Jasenovac napokon treba oslobođiti i od mitova i od laži.

O svemu je tome sačuvana i dostupna, a dijelom i objavljena, povijestna građa. Pa ipak, kad se danas javno govori o jasenovačkom logoru, gotovo potpuno prevladavaju neutemeljeni stereotipi jasenovačkog mita, koje je, za svoje potrebe, stvorila jugoslavenska država.

Štoviše, ako se danas o problemu jasenovačkog logora i žrtava Drugog svjetskog rata javno pokuša razgovarati na temelju činjenica, dakle načinom koji nije u okvirima jasenovačkog mita, najčešće slijede diskvalifikacije neutemeljenim političkim i svjetonazorskim etiketiranjem, koje je, s europskoga motrišta, zastarjelo prije više od pedeset godina.

Na temelju svega što je spomenuto, zaključno bi se moglo reći kako u Hrvatskoj još žive interesi koji nastoje uvjeriti hrvatsku javnost, "u interesu njezine budućnosti u Europi", a protivno stvarnosti, kako Drugi svjetski rat nije završio!

Kad su takva uvjerenja osobnog podrijetla, može se govoriti o neznanju i zabludama.

No, ako se s takvim nazorima namjera preuzeti vlast u suvremenoj Hrvatskoj, ili značajnije participirati u njoj, onda su posrijedi zabrinjavajuće loše namjere. •

KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (I.)

ZA KOMUNISTIČKU PARTIJU JUGOSLAVIJE IZVORNO JE POSTOJAO SAMO JUGOSLAVENSKI NAROD!

Kad je davne 1971. tvrdio kako je Komunistička partija Jugoslavije od 1919. do 1941. "programatski iskušala sva ona gledišta koja su o nacionalnom pitanju u Jugoslaviji i o njoj uopće moguća",¹ Jozo Ivičević je bio uglavnom u pravu. KPJ je doista programatski, na taktičkom planu, iskušala niz gledišta o nacionalnom pitanju, prilagođavajući se političkim i društvenim kretanjima u Kraljevini Jugoslaviji i uopće u Europi, te slijedeći naputke Komunističke internationale. Međutim, i kad su taktizirali rabeći nacionalne krilate, komunisti iz Jugoslavije bili su internacionalisti, a njihov se internacionalizam, kao sastavnica marksističko-lenjinističkog učenja, supstancijalno izražavao u obliku jugoslavenskog.

O načinu na koji je KPJ tretirala nacionalno pitanje u Kraljevstvu odnosno Kraljevini SHS, a kasnije Kraljevini Jugoslaviji, postoji vrlo opsežna literatura, na koju se ovdje kritički osvratići nije ni moguće ni potrebno. Nužno je, ipak, pripomenuti kako je političko-propagandna važnost nacionalnog pitanja uvjetovala obojenost historiografskoga i publicističkog pristupa tom problemu. Iako je malo povijesnih tema i prijepora, koji nisu obojeni ideološkim i političkim motrištem piscu, ovdje je to posebno izraženo, pa stoga svaku raščlambu valja uzeti s oprezom, te je promatrati u vremenu i prilikama u kojima je izrečena.

Pristupne napomene

Težak položaj u kojem se nakon Drugoga svjetskog rata našla hrvatska politička emigracija, silio je na promišljanje nedavne prošlosti i osmišljavanje novih političkih platformi. Iz činjenice da su protivnici hrvatske državne neovisnosti temelje svoje strategije gradili na unutarhrvatskim podjelama i razrođnostima, nužno je slijedio zaključak da je prevladavanje tih podjela prvi i neizostavni korak prema obnovi hrvatske države.

Piše:

Tomislav JONJIĆ

Iako je još ustrajao na simboličkom stvaranju izbjegličkih vlada, čija je svrhovitost i unutar same emigracije bila krajnje upitna, a po mnogim političkim protunošcima čak i štetna za nacionalne interese, svega nekoliko godina nakon rata bivši poglavar Nezavisne Države Hrvatske, dr. Ante Pavelić,

lič, izrekao je misao, dalekosežnost koje je ostala neprimjećenom do danas. On je, neumnjivo s pravom, držao da obnovljena, sad već komunistička Jugoslavija ne bi bila ni formalno federalistička, da nije bilo hrvatske borbe između svjetskih ratova i uspostave NDH 1941.² Očito u tom svjetlu Pavelić je izjavio kako hrvatska država postoji i nakon sloma NDH - to je Narodna Republika Hrvatska.³

Ta naizgled heretična tvrdnja, koja je neочекivano došla iz Pavelićevih ustava, otvorila je prostor za druga razmišljanja u istom pravcu. Korak dalje otišao je Vjekoslav Maks Luburić, kojega se još u doba NDH i u ustaškim redovima označavalo previše brutalnim i kompromitiranim brojnim nasiljima

koja su se zbila pod njegovim zapovjedništvom, pa stoga nepogodnim za bilo kakav javni posao. Luburić je prvi ozbiljnije i posve otvoreno osmislio ideju nacionalnog pomirenja, založivši se za pomirbu dojčerašnjih ljudi neprijatelja u interesu nacionalnoga i državnog oslobođenja. Kasnije su najveći zamah toj ideji dali emigrantski stupi i neki tekstovi Bruna Bušića.⁴ U domovini se o nacionalnom pomirenju govorilo već u doba Hrvatskog proljeća, ali je ona iz komunističko-partizanskih redova grubo uštkana. Siva eminencija Saveza komunista Hrvatske, dr. Vladimir Bakarić, ustrajao je u tome da između nekad sukobljenih strana i danas mogu govoriti samo puščane cijevi. To je mišljenje nesumnjivo dijelila velika većina bivših partizana i komunista.

Nakon smrti Josipa Broza Tita, u Jugoslaviji se pitanje nacionalnog pomirenja istiha postavlja najprije u Sloveniji i Srbiji. Dok se u Srbiji to odvija primarno kroz postupnu rehabilitaciju četnika (npr. Veselin Duretić), slovenski intelektualci (Spomenka Hribar i dr.) ne teže toliko izravnoj rehabilitaciji strane poražene u svjetskom ratu, koliko idu za tim da se poraženima prizna kako su i oni u velikoj većini ginuli za istu domovinu, te se onemogući daljnja unutarslovenska polarizacija na pitanjima iz nedavne prošlosti. Pristup bliži slovenskomu, u Hrvatskoj najjasnije zagovara bivši partizanski general i ravnatelj Instituta za historiju radničkog pokreta, kasnije zbog hrvatskog nacionalizma dvaput optuženi i osuđeni dr. Franjo Tuđman.

Tuđmanovom pobjom na prvim demokratskim izborima 1990. ideja nacionalnog pomirenja biva ustoličena kao jedan od temeljaca nove Hrvatske. Ona se provodi na dva usporedna kolosijeka. Na jednoj se strani pripadnicima i simpatizerima poražene strane dopušta da bar dijelom sa sebe speru ljagu *crnih legendi*, koje su sustavno stvarane i protezane na čitav hrvatski narod skoro pola stoljeća, a s druge se strane gradi predodžba o tzv. hrvatskim komuni-

1 Jozo Ivičević, Odrednice unitarističkoga nacionalnog programa I i II kongresa KPJ. Pregled nacionalnog programa KPJ u razdoblju 1919-1941, Hrvatski znanstveni zbornik, sv. 1., Matica hrvatska, Zagreb, 1971., 135.

2 Opšnije o korijenima i razlozima federalizacije jugoslavenske države usp. Tomislav Jonjić, Planovi federalizacije Jugoslavije. Promašeni argument partizanske kvazihistoriografije, *Republika Hrvatska*, br. 196/XLVI., Zagreb, rujan 1997., 40-61.

3 U članku "Država Hrvatska živi", Pavelić 1949. piše: "...Hrvatska Država i danas postoji! Zar i sad ne postoji Republika Hrvatska, i zar nisu zapadne sile, kada su pod izvjesnim okolnostima priznale takozvanu Narodnu Federalnu Republiku Jugoslaviju, priznale i opstojnost Republike Hrvatske, koja se u toj federaciji danas nalazi? I zar je ta republika manje država, nego što je Ukrajina ili Bjelo-Rusija? Ne pita se, kada se o ovom govor, kakav je danas režim tamo. Režim danas jest a sutra nije, kao i svi režimi na ovome svijetu i zar će - kad taj režim jednom prestane - za to prestati egzistencija ove republike? A što se ta republika časovito nalazi u jednom izvjesnom odnosu prema izvjesnom broju drugih republika, zar ona ne može u danom času i u danim prilikama reći da ne želi u tom odnosu biti? Država Hrvatska uspostavljena je godine 1941., a godine 1945. nije ona nibrisana ni nestala, tek je dobila drugačije oznake i drugi režim..." (Ante Pavelić, Država Hrvatska živi, Hrvatska. Zbornik, Buenos Aires, 1949., 11-17.) Krizman ovo Pavelićovo izlaganje naziva "fiškalskim natezanjem". (Usp. Bogdan Krizman, Pavelić u bjekstvu, Globus, Zagreb, 1986., 226-231.)

4 Bruno Bušić, Hrvatski ustaše i komunisti, *Hrvatski list*, god. 1/1978., br. 4-5, Mainz, 20-32. Isti, Jedino Hrvatska! Sabrani spisi, izd. ZIRAL, Toronto-Zurich-Roma-Chicago, 1983., 606-631.

timu, tj. o komunistima koji bi još 20-tih i 30-tih godina, pa i kasnije, bili zagovornicima hrvatske državne neovisnosti, pa su to dobroj dijelom pretočili u partizanski pokret, kojemu su bili na čelu. Njima se u toj konstrukciji namjenjuje uloga novih hrvatskih žrtava velikosrpstva, pa se tvrdi kako su u tom nastojanju poraženi ili, upravo radi obrane hrvatskih nacionalnih interesa i suvereniteta, čak ubijeni (Hebrang).

Već iz perspektive 80-tih godina bilo je posve jasno da ta dalekovidna Tuđmanova koncepcija, unatoč svojoj eklektičnosti i vjerojatno svjesnoj nedoradenoći, koja ostavlja prostor za prikladne prigodne interpretacije, ima jasan politički smisao i svrhu. Bjelodano je i neporecivo kako je ona odigrala važnu pozitivnu ulogu u trenutcima obrane suvereniteta Republike Hrvatske, pa iz toga slijedi da Tuđmanova koncepcija nacionalnog pomirenja u tom smislu ima povijesno i političko opravdanje.

Dok je tako s njezinom političkom dimenzijom,¹ posve je druga stvar s pokušajima njezina znanstvenog opravданja. Velika većina do jučer jugoslavenskih povjesničara, i u znanosti vjerna načelu *ubi bene ibipatria*, posljednjih je godina iz čisto konjunkturnih razloga zdušno, ponajprije u javnim nastupima, a potom i u pisanim raspravama, prigrila zamisao koju je do jučer držala sa blažnjivom. Tako je u hrvatske udžbenike i priručnike kao nepobitna istina ušla tvrdnja da su komunisti iz Hrvatske, na čelu s Andrijom Hebrangom, bili zagovornici demokratičnijeg pristupa društvenim pojavama i ujedno pristaše obrane hrvatskog suvereniteta, čak uspostave hrvatske države. Iako nije jedna ni druga tvrdnja nije znanstveno obranjiva, ovdje nas zanima samo potonja, ona o gledištu komunista iz Hrvatske na potrebu uspostave neovisne Hrvatske.²

Jugoslaveni prije proglašenja Jugoslavije!

Komunistički pokret na području Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca izvorno je bio među najžešćim pobornicima centralističko-unitarističkog sustava. Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) ili Socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunista) (SRPJ/k), kako se nazivala od tzv. kongresa ujedinjenja (Beograd, 20.-23.travnja 1919.) do lipnja 1920., bila je u početku konglom-

erat niza skupina nadahnutih socijaldemokratskom i komunističkom ideologijom. Odlučujuću ulogu u prvo vrijeme imala je bivša Srpska socijaldemokratska partija i niz skupina nastalih u emigraciji, pod dojmom i utjecajem boljevičke revolucije u Rusiji i Madžarskoj. Hrvatski pristaše komunističke ideologije novačili su se mahom među pripadnicima dojučerašnje "revolucionarne nacionalističke omladine" odnosno jugoslavenskim integralistima, često ne sasvim precizno nazivanim "ljevim pribjevićevcima". Stoga je komunističko prihvaćanje i dosljedno korištenje jugoslavenske oznake u vrijeme dok se država još nazivala Kraljevstvom odnosno Kraljevinom SHS posve logično i prirodno.

Tako je pred kraj 1918. u Budimpešti ustrojena Jugoslavenska komunistička grupa, koja je okupljala pojedince srpskoga, hrvatskog i slovenskog podrijetla, zadojene boljevičkom ideologijom. Mnogi od njih bili su sudionici komunističke Oktobarske revolucije, pa su ih ruski boljevici obučavali kako bi "bilo direktno, bilo indirektno služili boljevicima u Rusiji", te su odaslani kući "sa posebnim boljevičkim misijama, a koji su također sobom ponijeli svu silu novaca u agitatorske svrhe, što su ih od boljevika dobili". Oni su letcima i krilaticama pozivali Srbe, Hrvate i Slovence da osnuju zajedničku državu s republikanskim uređenjem.³ Nakon što je 21. ožujka 1919. proglašena

Madžarska Sovjetska Republika pod vodstvom KP Madžarske, na čelu koje se nalazio Bela Kun, već 25. ožujka u Budimpešti je organizirana Internacionala socijalističko-komunistička federacija, u koju je ušlo 15 nacionalnih sekcija. Istog je dana došlo do ujedinjenja Jugoslavenske komunističke grupe i Jugoslavenske socijaldemokratske partije, pa je 29. ožujka ustrojena nova, Jugoslavenska komunistička frakcija, koja je brojala oko 60 članova.⁴

Glasilo ove skupine bio je list *Crvena zastava*, koji je izlazio od 5. travnja do 26. srpnja 1919. *Crvena zastava* se posebno bavila promicanjem boljevičkih ideja i objašnjavanjem događaja u Madžarskoj. U nacionalnom pogledu izrazito unitarističko gledište komunista razvidno je već i iz susavnoga korištenja naziva *Jugoslavija, jugoslavenski*. Komunisti su držali kako postoji samo jugoslavenski, a ne i hrvatski odnosno srpski ili slovenski narod, pa je u svibnju 1919. spomenuti list pisao: "Jugoslavenski narod danas shvata svoju pravu ulogu. On je sazreo do uvjerenja da samo komunizam (boljevizam) može doneti spasenje ljudskom društvu".⁵

Jugoslavenski su komunisti novac za svoju djelatnost primali iz Sovjetske Rusije i Madžarske.⁶ To se odnosi ne samo na djelovanje komunističkih celija i organizacije, nego i na financiranje ostalih oblika djelatnosti (poput pomoći komunistički orijentiranim književnicima i drugim javnim osobama).⁷ I to je nesumnjivo pridonjelo da su boljevičke snage unutar Partije nadvladale centrumašku frakciju i pristaše reformističke socijaldemokracije, pa se može držati da već od Vukovarskoga kongresa (20.-24. lipnja 1920.) prevagu u njoj imaju boljevici.

Cesarec za centralističku jugoslavensku republiku

Nu, bez obzira na unutarnja neslaganja i razročnlosti, sve struje unutar SRPJ(k) u pogledu nacionalnog pitanja bile su jasno na unitarističkim pozicijama. Možda je još točnije kazati, da su jugoslavenski komunisti posve previdjali važnost, čak i postovanje nacionalnog pitanja, pa je u pisanim materijalima kongresa ujedinjenja tom problemu posvećena svega jedna rečenica: "Jedna nacionalna država sa najširom samoupravom oblasti, okruga i opštine".⁸ Iz

¹ Pri čemu je ona uvijek uzimala u obzir da su priпадnici i simpatizeri poraženih u Drugome svjetskom ratu voljni radi uspostave i obrane države pretrpjeli i nove nepravde, dok drugu stranu valja stalno tetošiti i tepati joj, kako joj se ne bi dao povod da opet nastupi protiv hrvatske države.

² U ovom se tekstu ne rabi slučajno genitivna odrednica "komunisti (iz) Hrvatske", budući daje auktor uvjeren kako bi nazivak "hrvatski komunisti" bio neprimjerjen i pogrešan. Istodobno se naglašava, da se ovdje komunisti ne poistovjećuju sa svim pripadnicima partizanskog pokreta.

³ Tako u kolovozu 1919. pred zagrebačkim redarstvom izjavljuje Josip Benotić, usp.: Ivan Očak, Afera Diamantstein - prvi antikomunistički proces u Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca (1919.), Arhiv Hrvatske, ITRO Naprijed Zagreb, Zagreb, 1988., 73.

⁴ Ivan Očak, U borbi za ideje Oktobra, 254-255.

⁵ Usp. I. Očak, Afera Diamantstein, n. dj., 12.

⁶ I. Očak, Afera Diamantstein, n. dj., 24.

⁷ I Krležin je *Plamen* bio "financiran od sumnijivog mađarskog novca". (Vlaho Bogišić, Krleža - Partija, (2), *Slobodna Dalmacija*, 10. travnja 1999.

⁸ Istoriski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, Tom II, Kongresi i zemaljske konferencije KPJ 1919-1937, (čir.), izd. Istoriskog odeljenja Centralnog komiteta KPJ, Beograd, 1950., 14.

toga što je jasno da su nacionalno pitanje držali posve sporednim društvenim problemom,¹ u tom smislu se njihov jugoslavenski integralizam razlikovao od, recimo, Pribićevićeva. Makar su "narodno jedinstvo" držali posve razumljivim i neupitnim, za komuniste je jugoslavenstvo bilo jedno od sredstava za ostvarenje stranačkih, ideoloških ciljeva (tj. provedbu boljševičke revolucije i uspostavu takozvane diktature proletarijata), dok je za izvorne unitariste ono predstavljalo cilj.

Zagovarači jugoslavenski integralizam, istaknuti su komunisti držali da je ovoga moguće ostvariti samo u republikanskom uređenju. Time, međutim, nisu stali u obranu republikanskog pokreta, koji je među Hrvatima bio danonice sve jači. Naprotiv, Cesarec u prosincu 1918. pisao kako "reakcionarna struja koja traži republiku" time prikriva svoje "crne i egoističke spletke da republikom ostvare svoje separatističke ciljeve, i to je ono što treba u njoj pobijati, separatizam, a ne republikanstvo!" Cesarec zato poziva Petra I. Karađorđevića na abdikaciju, kako bi problem "bio jednim mahom rešen u korist centralističke republike".²

Zabavljena unutarnjim previranjima, tj. nastojanjem boljševičke jezgre da preuzme vlast u Partiji, i općim boljševičkim pokušajem da se plamen revolucije prenese i na Kraljevstvo SHS, SRPJ(k) nije uočavala da nacionalno pitanje postaje ključnim problemom i točkom polarizacije u novoj državi, pa da čak i socijalni nemiri (poznate pobune seljaka) imaju jasno izraženu nacionalnu notu.³ Naprotiv, koristeći zategnuće međunarodnih odnosa kao jedan od argumenata za tvrdnju o životnoj i političkoj nesposobnosti građanskih političkih snaga, ona se držala "jednim od najjačih stupova našega nacionalnog ujedinjenja".⁴ Stoga je i na drugome, vukovarskom kongresu Partija među svoje "osnovne zadatke", pod toč. 9 uvrstila sljedeće: "KPJ će ostati i dalje na

Vladimir Čopić

braniku ideje nacionalnog jedinstva i ravno-pravnosti sviju nacionalnosti u zemlji. Ona će sve sile uložiti da se spreči ponistiavanje političkih i građanskih prava stranim nacionalnostima koje su sastavni deo jugoslovenske države".⁵

To je, uz teške socijalne prilike izazvane svjetskim ratom i njegovim posljedicama, bio jedan od razloga znatnoga izbornog uspjeha komunista na izborima za ustavotvornu skupštinu 1920. Unitaristička pozicija, pa čak i prikrivena suradnja s jugoslavenski orientiranim Demokratskom strankom,⁶ koja je bila upravljena u znatnoj mjeri i protiv hrvatskoga narodnog pokreta, donekle je pripomogla komunistima da u hrvatskim krajevima ugroženima da Talijsana dobiju znatan broj glasova.⁷ Komuniste u Dalmaciji, konstatira Banac, "nikakva kritika nije mogla tako uzrujati kao kuđenje njihove potpune predanosti narodnim ujedinjenju".⁸ Međutim, broj glasova koji su dobili u industrijski razvijenijim područjima

(Slovenija, Banska Hrvatska), bio je ispod prosjeka za cijelu državu (10,29 odnosno 7,13 posto).⁹

Zabrana djelovanja KPJ *Obznanom* od 30. studenoga 1920. i kasniji progon temeljem odredbi *Zakona o zaštiti države*, za Partiju je imala pogubne posljedice. Prestale su izlaziti njezine publikacije, a članstvo se znatno osulo. Slabljenju komunističkog utjecaja bitno je pridonio poraz boljševičke revolucije u Madžarskoj i gušenje sličnih pokušaja u drugim europskim zemljama. Uz niz drugih uzroka, među kojima ignoriranje nacionalnog pitanja nije među posljednjima, to će dovesti do jačanja frakcijskih borbi unutar ilegalne Komunističke partije Jugoslavije. Njezin poraz nužno nameće preispitivanje dotadašnje strategije i taktike, ali je na Prvoj konferenciji KPJ (Beč, 3.-17. srpnja 1922.) prevagu odnijela desna struja oko Sime Markovića, pa je s dnevnog reda skinuta rasprava o razlozima poraza KPJ.

Doduše, na Prvoj je konferenciji istaknuto da je glavni uzrok prijepora u Kraljevini SHS "nacionalnog, plemenskog karaktera", ali u pogledu tretiranja nacionalnog pitanja od strane KPJ još uvijek nema bitnih pomaka. Još uvijek se izričito govori o sukobu hegemonističkih težnji srpske buržoazije i "partikularističko-plemenskoj težnji hrvatskog bloka".¹⁰ Taj sukob ima "klasni karakter", a "teorija o narodnom jedinstvu SHS onako kako je formuliše vladajući srpski blok (je) samo maska imperijalizma srpske buržoazije. KP ističe, na osnovu rešenja svih nacionalnih i klasnih sporova, princip samoopredeljenja".¹¹ Međutim, pritom "KP mora uložiti sve svoje snage da u prvom redu proletarijat sačuva od opasne zaraze nacionalizma, koja je naročito preplavila Hrvatsku, a uzima maha i u drugim pokrajinama".¹²

(nastavit će se)

1 Ni *Podloga ujedinjenja* (1919.) ni *Praktični akcioniprogram* (1920.) uopće se ne bave nacionalnim pitanjem u Jugoslaviji. (Opš. J. Ivičević, n. dj., 139-142.)

2 August Cesarec, Povodom najčeće i najtužnije slave, *Sloboda*, 7. XII. 1918., u: Davor Kapetanić, Nepoznati Cesarec, Rad JAZU, knj. 342, JAZU, Zagreb, 1965., 580-584. Usp. Zorica Stipetić, Argumenti za revolucion - August Cesarec, Centar društvenih djelatnosti saveza socijalističke omladine Hrvatske, Zagreb, 1982., 70-73.

3 Iako se u jugoslavenskoj komunističkoj pamfletistički najčešće pretjerivalo, ne može se zanijekati, da je pobeda boljševika u Rusiji imala stanovitog odjeku i na nemire u hrvatskim odnosno južnoslavenskim zemljama. Usp. npr. Ferdo Ćulinović, Odjeci Oktobra u jugoslavenskim krajevima, Izdavačko poduzeće "27. srpanj", zagreb, 1957.

4 Dušan Lukač, Radnički pokret u Jugoslaviji i nacionalno pitanje 1918-1941, Beograd, 1972., 35.

5 Istoriski arhiv..., Tom II, n. dj., 42.

6 U jednoj će polemici 1920. godine Miško Radošević optužiti Duku Cvijića, Kamila Horvatina, Augusta Cesarca i druge komunističke pravake, da su prošle godine dobili od Svetozara Pribićevića svaki po deset tisuća kruna "kao narodni dar za - nacionalističku (tj. jugoslavensku, op. T. J.) propagandu". Ovi su u *Novome svijetu* (br. 5. od 27. kolovoza 1920.) priznali da su novac primili, nakon što su se posavjetovali s istaknutim sumišljenicima, ali su ga dali "većinom u partijske svrhe". (Usp. Marko Zovko, Kamilo Horvatin, izgubljen u staljinskim čistkama, Spektar, Zagreb, 1980., 38-40.)

7 Nije slučajno da se Stjepan Radić i HRSS u prvo vrijeme i ne kušaju probiti u Dalmaciju, pa tamošnje pučanstvo, zabrinuto talijanskom okupacijom i pregorovima koji se još vode s Italijom, glasuje ili za jugoslavenski orientiranu Hrvatsku pučku stranku ili za tzv. državotvorne, jugoslavenske snage oko Pribićevića odnosno za komuniste. Tako npr. u Splitu HRSS godine 1923., kad je stranka prvi put istakla svoju kandidaturu, Radić dobiva svega 44 glasa, dok je 1925. dobio 1.888 glasova, a ogrank HSS-a u Splitu službeno je utemeljen tek 6.XII.1925. (Usp. Zdravko Mužinić, Djelovanje ogranka "Hrvatske seljačke stranke" u Splitu, Kačić. Zbornik Franjevačke provincije Presvetoga otkupitelja, god. XXV., sv. 25., Zbornik u čast fra Karla Jurisića, Split, 1993., 625-637.)

8 Usp. Ivo Banac, Nacionalno pitanje u Jugoslaviji. Porjeklo, povijest, politika, II. izd., Durieux, Zagreb, 1995., 273.

9 Komunisti su dobili 198.473 glasa odnosno 59 mandata, postavši tako četvrtu stranku po snazi. U Ustavotvornoj skupštini više od njih imali su samo Demokratska, Radikalna i Hrvatska pučka seljačka stranka. (Rudolf Horvat, Hrvatska na mučilištu, II. izd. (pretisak), Školska knjiga, Zagreb, 1992., 99. i d. Usp. neznatno različite podatke u: I. Banac, n. dj., 270.)

10 Julijana Vrčinac, Rad i zaključci Prve, Druge i Treće konferencije KPJ (Prema zapisnicima, rezolucijama i drugim materijalima sa ovih konferencija), *Istorijska XXveka*, Zbornik radova I, Institut društvenih nauka - Odeljenje za istorische nauke, Kultura, Beograd, 1959., 239.

11 Isto, 242.

12 Isto, 244. •

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (8.)

III.

U prvomu dijelu ove naše razprave rekli smo, da su ime kralja Zvonimira na Bašćanskoj ploči Vjekoslav Štefanić i Nikola Bonifačić Rožin čitali **ZVANIMIR**. To ime u najnovije doba Andrija - Željko Lovrić čita **ZVANIMER**, dakle s dočetkom -MER. Isti dočetak ima i latinsko ime **SUONEMERIUS**, koje se spominje u djelu **Historia Salonitana Maior**.

Svoje čitanje A. Ž. Lovrić obrazlaže u razpravi **Krivotvorba bosančice i Bašćanske ploče (Hrvatsko slovo**, god. V., broj 207., Zagreb, 9. travnja 1999., str. 13.). Tekst Bašćanske ploče on tumači i razjašnjuje s pomoću ranohrvatskoga pranarječja **Veyska zayk**, koji se govori uнутarnjim brdskim selima na otoku Krku oko sv. Lucije. U spomenuto pranarječju ime Zvonimir glasi **ZVANIMER** (**ZVANIMER KRAL HRAVATSKY**).

U prastarim krčkim legendama **VEYSKE POVEDE** sačuvana je na prastarom **VEYSKOMU** pranarječju pučka Legenda o kralju Zvonimiru i hrvatskom grbu (**POVEDA OD KRUOLA ZMINIVERA TAR ZARYAH HARVAT-YEH**). U njoj se priča o tomu kako je silni **KRUOL ZMINIVER** (kralj Zvonimir) doplovio s hrvatskom mornaricom na otok Krk praćen županima, vojskovođama i brodskim admiralima (**ZI ŠUBANEN, JEZDAKIREN TAR MARYAKIREN**). Zvonimir je bio jedini hrvatski vladar, koji je govorio domaće krčko pranarječe **VEYSKA ZAYK**. On je nasred otoka Krka pod vrhom HELAAM TRISKAVEC izgradio sjajne dvore, od kojih su još i sada tamno vidljive **ZMINIVEROVE KUORE** (Zvonimirove zidine). Zatim je na svojemu "MITRANNEN BIHAĆU" (krunskom posjedu) u susjednoj dolini Dragabaška dao izgraditi zavjetnu "CRIKVU ŠTE LUCIJE" (crkvu Svete Lucije). Na zvoniku te crkve uz vrata dao je uklesati još i danas vidljiv svoj vladarski znak **ZARJE HARVATYE** (Hrvatsko kockovlje - vejski **ZARA** = kocka). U toj je crkvi uz **KUNYE**

Piše:

Tomislav HERES

LABOR (oltar) ostavio glagoljicom napisane svoje kraljevske zapise **ZMINIVEROVE ŠKRYLI** (= Bašćanska ploča). U ovoj su legendi sačuvani najstariji govorni nazivi hrvatske države i hrvatskoga grba kao **HARVATYE KRO-LESTVO TAR ZARYE HARVATYE**, veoma slični starovjekovnom imenu

*Celestin Medović:
Zaruke kralja Zvonimira*

iranske **HARAUWATYE**. (Dr. Andrija - Željko Lovrić i Marijan Horvat-Mileković, **Antičke epske legende na iranohrvatskom prajeziku krčkih gorštaka**, "Ognjište", god. VI., broj 7., Karlovac - Zagreb, listopad 1996., str. 171.-172.).

Gore spomenuto razpravu **Krivotvorba bosančice i Bašćanske ploče** A. Ž. Lovrić završuje ovim riječima: "Bašćanska ploča i **VEYSKE POVEDE** dosad su najstariji veći izvornici ranohrvatskoga jezika i pučke književnosti nakon naše doselidbe na Jadran. Ovi nalazi dviju Zvonimirovih ploča u kombinaciji sa sličnom vejskom legendom o kralju Zvonimiru na Krku tvore jedan od prvih i najznačajnijih pokazatelja o srednjovjekovnom Hrvatskom kraljevstvu. Posebna stara veyska slova za prapovijestne dvoglase, inače nepoznata u

većini ostalih naših glagoljičnih zapisa, upućuju da je baš veyska prijelazna glagoljica iz Zvonimirovih ploča vjerojatno najstariji i prvobitni tip glagoljice najbliži krimskoj praglagoljici, iz koje paralelno zatim nastaju uglata i obla glagoljica, a ne kako su dosad htjeli slavisti da je hrvatska uglata glagoljica mlađa i tek naknadno nastala iz bugarske okrugle glagoljice."

Na hrvatski kockasti grb (**ZARYE HARVATYE**) na dovratniku (**VA STELB**) na crkvi Svetе Lucije u Jurandvoru kod Baške na otoku Krku, prvi je hrvatsku javnost upozorio Ivan Kukuljević Sakcinski. Taj je grb (8 x 8 bijelo-crvenih kocaka), koji je u kamen zvonika crkve Svetе Lucije uklesao graditelj zvonika majstor Andrija, "bio u svezi s hrvatskim vladarima, kao stoje i sama crkva Sv. Lucije kod Baške bila u svezi s hrvatskim kraljem Zvonimrom (Tomislav Heres, **Hrvatski grb, zastava i himna**, Posebni otisak iz zbornika **KRŠNI ZAVIČAJ**, broj 23., Hu-mac 1990., str. 21.). Ljubo Karaman je zaključio, da se svetolucijski zvonik nadovezuje na zvonike, koje su hrvatski graditelji dizali izpred bazilike u doba hrvatskih narodnih vladara. Na temelju dalnjih izpitivanja Branka Fučića i Marijana Grakalića može se utemeljeno predpostaviti, da je kamen s hrvatskim grbom prenesen s neke starije razvaline i ugrađen u zvonik crkve Sv. Lucije te da se taj kockasti hrvatski grb "može datirati u doba kralja Zvonimira" (Tomislav Heres, **Povijest hrvatskog grba**, "Tomislav", god. IV, br. 40., Zagreb, travanj 1995., str. 26.).

U Trialti u Georgiji, oko 60 km zapadno od Tiflisa (TBILISI), ruski su arheologi odkrili urese slične hrvatskomu grbu, koji potječu iz mlađega brončanoga doba (oko god. 1450.-1400. pr. Kr.). Francuzki su arheologi u mjestu SIALKU u srednjoj Perziji, južno od Teherana, našli urese iz ranoga željeznog doba (god. 1250. - 1100. pr. Kr.) slične kasnijemu hrvatskomu grbu i po broju kocaka i po njihovoj boji i po položaju polja odnosno kocaka.

"Hrvatski kockasti grb - piše Dominik Mandić - vuče svoj postanak iz hrvatske

iranske baštine. Kao simbol narodnoga i državnoga jedinstva Hrvati su iz Irana nosili sa sobom kockasti grb, u kojemu je bilo ujedinjeno više crveno-bijelih kocaka u jedno jedinstveno polje, da tim izraze narodno i državno jedinstvo većega broja samoupravnih rodovskih, plemenskih i državnih jedinica. Veliki grb imao je 64 kocke, a mali 25 kocaka. Tim grbom, velikim i malim, crveno-bijelih kocaka Hrvati su izražavali svoje narodno i državno jedinstvo i u svojoj novoj domovini, kad su god. 626. po Kr. stigli na Jadran i osnovali svoju saveznu državu Hrvatsku od Drave do Jadrana i od Snježnika u Istri do Himare planine u današnjoj Albaniji. O upotrebi grba s 25 crveno-bijelih kocaka svjedoči nam metalni grb, koji je nađen u starohrvatskim grobovima iz najstarijega doba na Jadranu, te četiri takva grba, koje je dao izraditi hrvatski kralj na krilima i prsim sokolova na krstionici, koju je davrovaao Splitskoj nadbiskupiji. Veliki kockasti grb s 64 crveno-bijele kocke sačuvao se je u državnom grbu kraljevine Hrvatske i Dalmacije, koji je nastao prije god. 986., kada je Stjepan Držislav dobio Bizantsku Dalmaciju i počeo se nazivati kralj Hrvatske i Dalmacije... Inačica hrvatskoga grba s bijelo-crvenim kockama najprije se javlja u Bosni, a kasnije ovdje ondje i u drugim hrvatskim zemljama... Za razumijevanje i izpravnu ocjenu upotrebe dvaju oblika hrvatskoga grba s raznim redom obojenih kocaka valja naglasiti, da za označku i simbol hrvatske narodne i državne jedinstvenosti **nije bitan ni broj kocaka ni red boja** na kockastom štitu. I naši praroditelji Iranci, iako su se obično služili s velikim narodnim znakom od 64 kocke i malim od 25 kocaka, upotrebljavali su i polja s manje od 25 kocaka i više od 64 kocke. Kod Hrvata u današnjoj domovini najviše se upotrebljavao grb sa 25 kocaka, ali je veliki državni grb (**SIGILLUM REGNI**) imao 64 kocke. Privatno se izrađivao narodni grb s raznim brojem kocaka od 9 do 64 kocke. I red boja nije bitan. Hrvatsko narodno i državno jedinstvo simbolično se izražava s većim brojem izmjenično obojenih kocaka, koje su ujednjene u jednom jedinstvenom polju, bez obzira, da li to kockasto polje počinje s prvom crvenom ili bijelom kockom" (O. Dominik Mandić, **HRVATSKI KOCKA-**

STI GRB - njegov postanak i upotreba tijekom stoljeća, Hrvatska Revija, god. XX., svezak 4./80./ - prosinac 1970., str. 639.-652.).

O još starijemu hrvatskomu grbu od onoga u Georgiji (Gruziji) i onoga u Perziji piše MITJÈL YOŠAMÝA (pseudo-nim hrvatskoga povjestnika Mihovila Lovrića 1897.-1976.). Evo što on kaže:

"Prvotni su Prahrvati možda bili uz more već prije Grka i naš prvi karirani (kockasti) grb iz 1650. pr. Kr. je u palači YADNANA na otoku Cipru, a na susjednoj sirijskoj obali su klinopisi indoarijskih Mitana na prajeziku HURRUWUHÉ u XIV. st. pr. Kr. Kada su u Kristovo doba Iraňohrvati stigli na Azov i Crno more, već su u indoiranjskoj baštini donesli dio pomorskih naziva dosad očuvanih u čakavaca... Grčke ploče na Azovu su prvi dokumenti o Hrvatima u Europi i kamen temeljac naše rane povijesti...to su službeni nadpisi Sarmatskoga kraljevstva oko god. 200. po Kr. na javnim državnim zgradama lučkoga grada Tanais na Azovskom moru, a nedavno su blizu našli karirani (kockasti) hrvatski grb iz II. stoljeća po Kr. Ploče su iz doba našega (sarmatskohrvatskoga) kralja Tiberija Julija Sarmata (175.-211.), saveznika rimskoga cara Septimija a Severa (193.-211.). Manja ploča iz gradske vijećnice navodi **SANDARSIOS HOROATHOS ARCHONT TANAITON** (Hrvat Sandarzio gradonačelnik Tanaisa)... Druga veća ploča na državnom parlamentu je još važnija za nas: tu doslovce piše **SY-NODOS HOROUATHON**, tj. **Hrvatski sabor** (= naš antički parlament), što znači da uz Azov tada već živi cijeli narod Iraňohrvata davno prije Slavena koji su onda još u predistorijskom željeznom dobu. Jasno su zapisana iranska i grčka imena naših sabornika, izbor predsjednika skupštine, zapisničara, ravnatelja gimnazije, svećenika i plemića tj. temeljni državni ustroj antičke Hrvatske na Azovskom moru, a uvodnik **Bože Svevišnji** već upućuje na rano kršćanstvo" (**Pravoslavni bizantizmi našega vukopisa**, HRVATSKO SLOVO, god. V, broj 203, Zagreb, 12. ožujka 1999, str. 13.).

Mihovil Lovrić u gornjemu članku donosi preslik grčkoga izvornika druge veće tanaške ploče i doslovni hrvatski prijevod (upitnik ? u tekstu prijevoda označuje

oštećena nevidljiva mjesta; podebljana imena u tekstu označuju Iranohrvate):

"Bože Svevišnji, udijeli blagoslov! Za kraljevanja pobožnoga kralja Tiberija Julija **SARMATA**, prijatelja rimskoga Cara i Rimljana, skupština je potvrdila (proglašila) Julija **SAHADA** kao prvaka (predsjednika) **skupštine HRVATA** (Hrvatskoga Sabora)... i sabornike **ARDARISKA SINEGDEMONA** i plemića **DIAGORA** ... svećenika **HOFRAZMA FORGABA** i prvaka mladeži **DEMETRIJA APOLONUA** i prvaka (ravnatelja) gimnazije **BAZILIA THEONIKA** i bilježnika **ATTA HERAKLIDA** u skupštini. Ostali sabornici: **ARDARISKO ZENODOT**, **DEMETRIJE.., LIMAN FID, MIDAK STIRAN, ASKLEPIAD VALERIJE, (? plemić)... DEMETRIJE, MENESTRAT LIKISKO,... DIOFANT DEIO, POLLIOS.., HERAKLID nasljednik, ...DEMETRIJE, AFRODIZIJE HRIZEROT, FALDARAN APOLONIJE, FILIP.., KALOS ATENIJE, KOFARNO.., TRIPUN ANDROMEN (darovatelj?)... HRVATA, THEOTIM PSILARION,... (? svećenik) EVIOS RODON, HERAKLID **ATTA, ARISTODEM... SAHAD...**, prijatelj..., **ZORTIN BELIK, RADA FADINAM...** ARDARISKO,... HARITON ARATHES... (dalje oštećeno). Dne ... mjeseca TO ... (oštećeno)."**

(nastavit će se)

Tomislav Pećarina

USPOMENA

Kako bi lijepo bilo skupiti sve poglede rastročene u ljepljivim bojama sutona i stvoriti od njih mozaik prošlosti. Ili izbrojiti korake ostavljene po cestama s iskrenim smijehom umjesto putovnice i s proljećima u zjenici.

No, najljepše bi bilo sjećanje na rijeku gdje si prvi put htio potonuti, a onda (oh, tako mlad) dovukao se na obalu i kao lud se smijao u dozreloj pšenici.

1946.

NINSKA ČUDA I ČAROLIJE

Nakon posljednje bitke s Avarima, umorni, znojni, odmaraju se hrvatski ratnici u hladu murvi i maslina ninskoga polja. Kud oko može vidjeti, na sve strane šatori. Vrijeme je na buru, pa se dim s otvorenih ognjišta diže ravno u nebo. Gladni i žedni, nezasitno jedu janjetinu s ražnja i duboko potežu vino iz bukara.

Pod polukuglastim svodom bijele crkvice, koju su sagradili odmah čim su oslobođili Nin, u svom hrvatskom jeziku pjevaju zahvalnicu popovi glagoljaš predvođeni svojim biskupom Hrvata. Zahvaljujući Bogu što im je dao snage, da osvoje novu zemlju koju su drugi napustili. Mole ga, da se nikad ne ugasi vatrica njihovih ognjišta. Neka zavlada dobro i mir. Ako ih nitko ne bude uz nemirivao ili ih pokušao pokoriti, mačeve će prekovati u rala, koplja u srpove, od strijela napraviti igle. Prihvativ će se motike, da obnove i oplode polja. Vesla, da morem oplove otoke i rijekama kopno.

"I u to vrime bi učinjeno veselje veliko meju krstjani i svi oni, ki bihu u tvrjavah i u vrsih gorskih i ki tajahu se i kriju se i ne povidahu se krstjane, očitovaše se, odvrgši strah. I svi ki bihu proganjeni vratise se i počeše slaviti ime Isusa proptoga." - Zapisa je to glagoljaškom arvaticom narodni ljetopisac u izvješću svom o dolazku Hrvata u zemlju u kojoj su odlučili ostati zauvijek. Iz tvrđava, gdje su se krili od sile avarske, izdoše preplašeni Romani. A s gorskih vrhova spuštio se preživjeli ilirski pastiri. Iz šuma se pojaviše oni Hrvati, koji dođoše kao predhodnica. S njima i puci koje su Avari sa sobom vodili kao roblje ili prisilne saveznike. Izljubiše se i izgrliše s oslobođiteljima svojim. Učinjeno bi veselje veliko, jer svi bijahu braća u Kristu. Iliri i Romani bili su kršćani. A i Hrvati dobrovoljno primiše znak svetoga križa još u pradomovini.

Iz pradomovine donesoše Hrvati u svojim torbama moći svete Marije Markove, zvane Marcela. Po predaji sveta Marcela bila je družica sv. Marte, sestre Marijine i Lazarove. Marcela je, po riječima Evandjela, bila ona žena iz naroda koja je izrekla pohvalnicu Isusovoj Majci. Nakon Kristove smrti i uzkršnuća, zajedno s Lazarom i Martom odlazi sv. Marcela u Galiju, u okolicu Marsilije. Kad je sv. Marta umrla, sv. Marcela napisala je njezin životopis, a potom "odlazi u Hrvatsku, ondje propovijeda i mnoge na pravu

Piše:

Mato MARČINKO

vjeru obraća". Razumljivo je stoga, da je pradomovinskim Hrvatima sv. Marcela bila prva i glavna svetica. Zato su prigodom selidbi njezine moći uvijek nosili sa sobom, pa ih tako donesoše i u novu domovinu. U njezinu čast sagradiše u prvom svom priestolnom gradu Ninu spomen crkvu sv. Marije, kasnije porušenu, a uz nju ženski benediktinski samostan.

Model starohrvatskog broda, X. st., rad Miroslava Štumbergera

Uz sv. Marcelu Hrvati su najviše častili prvoga ninskoga biskupa sv. Asela, koji je po legendi bio jedan od sedamnaestorice Kristovih učenika spomenutih u Evandjelu, i njegova đakona sv. Ambrozija. U spomen sv. Aselu sagradiše u Ninu današnju župnu crkvu, a u spomen sv. Ambrozijabivšu crkvu benediktinske opatije.

Do savršenstva svladavši u pradomovini vještina obrade drveta, Hrvati ubrzpo doselidbi u jadransko-panonski prostor naučiše obrađivati kamen i zlato, i umjetnički ih izvrstno oblikovati. No vjerojatno su umjetnost obrade kamena i zlata izveštili još u iranskoj prapradomovini. U novoj postojbini, između i pokraj razvalina rimskih hramova i građevina, sagradiše svoje crkve i dvorove i uresiše ih svojim plemenitim pletencem. Nisu zaboravili ni svojih svetaca. U osmom stoljeću po Kristu izradiše prelijepе torbice-moćnike (burse), sačuvane do danas, protkavši ih srebrom i zlatom i uljepšavši dragim

kamenjem. U njih staviše moći sv. Marcele, sv. Asela i sv. Ambrozija, i na vanjskoj strani moćnika ovjekovječiše njihove likove. Svoju ljubimicu sv. Marcelu prikazaše i na drvenoj izrezbarenoj škrinjici, na kojoj urezaše i njezino ime Maria Nerga, to jest Energumena, ona iz koje je Isus iztjerao zloduha, neprijatelja svakog dobra i ljubavi. Ti moćnici proizvod su osebujnoga i samonikloga hrvatskog umjetničkog stvaralačkoga veleuma.

Zašto baš Nin Hrvati izabraše za prvu i najstariju svoju priestolnicu? Oni nisu voljeli velikih gradova i prevelikih palača. U Dioklecijanov carski ljetnikovac u Splitu nisu ni zavirili, nego su dopustili, da se u njemu nastane preživjeli Romani. Nin je imao sve, što im je u početku trebalo. Dobro zaklonjenu luku za njihove malene, ali brze ratne brodove. Sočna pasišta za stoku. Nepregledne livade za napasanje konja na kojima dojahaše iz pradomovine i koji ih žive pronesoše kroz krvave bitke i ratove. U razvaline rimskih hramova i palača nisu dirali niti ih razvlačili. Čuvali su ih kao uspomenu na sjajno carstvo koje je izgubilo svoju slobodu, jer slobode nije priznavalo drugima. Kasnije će se priestolnica često seliti: Bihać, Solin, Klis, Biskupija, Knin. Tamo gdje je boravio hrvatski vladar, tamo je bila i priestolnica. Taj nagon kraljevskoga seljakanja bio je značajan i za hrvatskobosanske vladare. Bobovac, Kraljeva Sutiska, Visoko, Vranduk, Jajce bit će im dvorske putne kraljevske postaje.

Nin ni onda, kad nije priestolnica, nije zaboravljen. Svaki će se vladar i mnogi župan potruditi, da u njemu nešto sagradi. Višeslav krstionicu. Župan Godesav crkvu sv. Križa, to graditeljsko konstrukcijsko savršenstvo, koje mjeri vrijeme točnije od satova, na nadvratniku koje je dao uklesati glagoljsko slovo. Dva gorstasta hrvatske povijesti, kralj Branimir i biskup Hrvata Teodozije, sagradit će sjajne crkve i samostane i na njima uklesati ime hrvatsko. Od svega toga sjaja do danas se malo sačuvalo, ali je to što se sačuvalo toliko vrijedno, da su rijetki narodi koji se sličnim vrijednostima mogu pohvaliti. Za ratova s Osmancima Nin je gotovo podpuno uništen. Crkve su pretvarane u tvrđave silom obrambene nužde. U doba tih okrutnih i uništavajućih ratova crkva sv. Nikole u ninskому polju služila je i kao ratna utvrda, pa na njoj podigoše

motrilište. Pavao Ritter Vitezović zapisa je u svojoj Kronici: Nin, sztaror Horvatsz-keh Kraljev meszto, Benetchani porussil-iszu od sztraha Turszkoga.

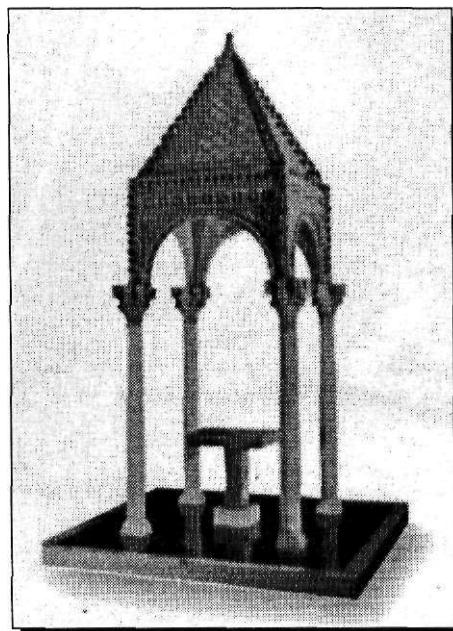
Hrvati ponesoše sa sobom iz Irana kajkavsku jezeraču, danas bi se reklo tisućarku ili tisućicu, koju kasnije od njih u svoj jezik preuzeše Mađari. Na svom dugu putu do Perzijskoga zaljeva i iranskih visoravnih do Jadranskog mora i dolinske Panonije Hrvati su primali od drugih i dali drugima. U sredovječnom armenском samostanu Sanahinu i na drugim mjestima u Armeniji mogu se vidjeti opletereni križevi, ni grčki ni latinski, nalik onomu na Višeslavovoj krstionici i bilizi ili stećci s uresima jednakim onomu na Baščanskoj ploči. Pečat armenskoj kulturi i uljudbi dadoše urartski Hetiti, starozavjetni Ararat. Prvo sjeme kršćanstva zasijano je u Armeniji već u apostolsko doba. Glava armenske Crkve, zvan katalikos, prevažna je ličnost u armenskoj povijesti kao i u Hrvata biskupi Hrvata. Armenski književni jezik brusio se i gladio prijevodima Biblije s grčkoga i sirskoga, kao i hrvatski jezik prijevodima iz latinskih svetih bogoslužnih knjiga. Da se otmu grčkomu i sirskom utjecaju, Armenci su na temelju grčkoga i perzijskoga pisma napravili svoje vlastito. Nisu li i hrvatski glagoljaši ljubomorno čuvali i očuvali glagoljicu, da se ne utope u moru ni bizantskom ni franačkom?

Slučajnu površnu prolazniku može se učiniti, da Nin danas živi samo od legenda i predaja, i da umire u svojoj, legendarnoj, ljepoti. Istina, ninska čuda i čarolije občinjavaju toliko, da im se je težko odhrvati i ne poći za njima u prošlost. Uostalom, bi li se i moglo živjeti, da nema legenda, predaja, čuda i čarolija. Ali Nin nije samo legenda. On je i u život utemeljena stvarnost današnjice.

Nin, 1. rujna 1979., subota, predvečerje. U 20 sati Bdijenje u župnoj crkvi sv. Asela ili Anselma. Zatim noć. Gore i plamte sviče i svijeće. Nin, 2. rujna 1979. Svečani bogoslužni i narodni obhod iz župne crkve sv. Asela do brdašca Grgur. Nepregledno množtvo ljudi svih uzrasta i stališta, žensko i muško, iz svih krajeva gdje žive Hrvati. Oživjela je ninska legenda, posuvremeno se predaja. Puninom nabujalih osjećaja narod proživljuje i oživotvoruje svoju povijest. Ninje ponovno prijestolnica svih Hrvata. Tristo tisuća hodočastnika pjeva Bogu kao pjesmu zahvalnicu najljepšu himnu na svijetu "Lijepu našu". Pjevaju jednim je dahom, jednim glasom. Bez

zborovođe. Ljube se, grle i daruju kao i onoga dana, kad prvi put dođoše ovamo. Zmorac ublažuje ljetnu žegu. Krug nije zatvoren. On se iznova otvara i širi u zagrljaj.

Nin se nalazi na malenu pješčanomu prudu, danas otočiću, na dnu duboka zljeva. Stara Aenona, današnji Nin, prvi puta se spominje u IV. st. pr. Kr. Stalno je naseljen od IX. st. pr. Kr., a prvi mu poznati stanovnici bijahu Liburni.

Ciborij iz Biskupije kraj Knina,
druga pol. XI. st.

Došavši pod rimsku vlast, Ninjani dobivaju rimsko građansko pravo u početku I. st. po Kr. Obnavljaju se gradske utvrde, grade se javne zgrade i veličanstveni hram. Ostatci starokršćanske bazilike dokazuju, da je kršćanstvo u Ninu veoma rano uhvatilo korijena.

U početku sedmoga stoljeća na ninsko-zadarsko područje dolazi zadnji selidbeni val neslavenskih Hrvata. Prvo središte njihove državne ustrojbe bijaše Nin. Ninska luka, zaštićena velikim i prostranim zaljevom, stratežki je bila veoma povoljna i za mornaricu i za trgovačke brodove. U Ravnim kotarima, gospodarskoj podlogi Nina, Hrvati su se naselili u velikom broju. Tako velikomu, da su se današnji Ravni kotari sve do osmansko-turskih provala nazivali **Hrvati**.

Nin postaje sjedištem župe i prva prijestolnica hrvatskih vladara. Svi hrvatski narodni vladari u njemu će ljetovati i povremeno prijestolovati.

Višeslav je prvi poznati hrvatski vladar sa sjedištem u Ninu. Na njegovo vladanje (o. 785.-802.) podsjeća nas sačuvana mramorna krstionica urešena starohrvatskim pletencem, remek-djelo najstarije hrvatske umjetnosti. U latinskom nadpisu na Krstionici čitamo: "Ovo djelo vješto je i pobožno napravio u doba vladara Višeslava svećenik Ivan."

Višeslavova krstionica napravljena je oko god. 800. Nešto prije tega ninski župan Godesav podigao je u Ninu crkvu Sv. Križa u starohrvatskomu slogu. Rekosmo već, da je ona izvanredno građevno djelo, što potvrđuju najnoviji nalazi povjestnika umjetnosti. Avestijsko-iransko ime **Godesav** dokazuje, da su u Ninu krajem osmoga i početkom devetoga stoljeća živjeli izvorni Hrvati.

Nasljednik Višeslavov i vjerojatno njegov sin Borna (802.-821.) utemeljuje u Ninu hrvatsku biskupiju, vlast koja se protezala na cijelo područje tadašnje hrvatske države. U Ninu je stolovao i njegov nasljednik sinovac Vladislav (821.-835.). Od ninskog biskupa najpoznatiji je Teodozije, koji je pomogao vladaru Branimiru, da Hrvatsku zauvijek priveže uz rimskega papu i Zapad.

Branimir (879.-892.) je svoju prozapadnu politiku počeo provoditi iz Nina kao glave hrvatske Crkve. Najprije se s biskupom Teodozijem dao na posao, da što više ojača hrvatsku državu. U tomu je cilju poslao god. 879. pismo papi Ivanu VIII. u Rim, u kojemu očituje privrženost svoju i čitavoga hrvatskoga naroda. Na to mu pismo papa Ivan VIII. odgovara pismom od 7. lipnja 879., šaljući njemu i hrvatskomu narodu svoj apostolski blagoslov. Ovo je pismo, uz još dva druga pisma pape Ivana VIII. poslana "častnom djakonu i izabranom biskupu svete ninske crkve Teodoziju" te "svim častnim svećenicima i cjelokupnomu puku", prvo diplomatsko priznanje hrvatske države.

Prijestolovanje i boravak Branimirov u Ninu posvjedočuje ulomak mramorne olтарne grede urešene starohrvatskim pletencem i uklesanim latinskim nadpisom u kojemu čitamo: "U doba gospodina Branimira, opat Teodorebert, dao sam načiniti ovaj oltar blaženom Ambroziju izpovedniku...". Ulomci te grede pronađeni su u prigodi rušenja srednjovjekovne ninske crkve sv. Mihovila.

(nastavit će se)

DAN POSLIJE - BLEIBURG U BUGOJNU

Na poziv Hrvatskoga kulturnog društva Napredak, 19. svibnja o. g. u Bugojnu je priređena večer posvećena žrtvama Bleiburga i Križnih puteva. Komemoracija je započela sv. misom u velebnoj franjevačkoj crkvi. Poslije mise, svi su sudjelnici ispunili veliku samostansku dvoranu u zgradici koja služi kao karitativno-zdravstvena ambulanta, a tri odjeljenja prilagođena su za pučku školu djece Hrvata koja, nažalost, u Bugojnu nemaju priliku učiti u hrvatskoj školi. U istoj je zgradi i sjedište Hrvatskoga kulturnog društva Napredak, koje se upinje okupiti što više hrvatskog življa i svojim radom sačuvati hrvatski identitet u sredini koja im nije sklona. U crkvi, kao i na samoj komemoraciji pjevalo je uvježban zbor pod vodstvom častne sestre. Nakon toga uslijedio je prigodni recital, kojeg držimo vrijednim objavljuvanja u cijelosti:

1. Viktor Vida: Razbijena vojska

*Ubrzim marševima, slomljenih zastava,
stupaju vojnici
ispod krvavih oblaka
u najveći grob.*

2. Vinko Nikolić: Grobovi mladosti

/.

*Djevičanska mladost mrtva, mrtva leži
Bezimeno groblje draga tijela krije:
Kopaju se grobovi novi, uvijek svježi,
Još ni stare nitko oplakao nije.*

*Leži posred polja jedna vojska cijela:
Pokošeno klasje, zlatnije od zlata,
Oskvrnuta mladost, kao ljiljan bijela,
Pokraj mrtva oca, leži brat do brata,
Tko će utješiti majke osamljene?
Tko će zagrliti male sirotane?
Tko će izljubiti vjerne mlađe žene?*

*Vjeronica vjenac za vjenčanje spremila.
Tko će ikad ove iscipljiti rane?
Sve je, sve je zalud: povratka im nema!*

II.

*Junak do junaka: cvijet do cvijeta vene;
Divna mrtva vojska, mrtva mladost trune!
Druzi, mrtvi druži, sve su rake pune.
Zašto nije koja pokrila i mene? -*

*Umrl ste časno: mrtvi što ne mriju:
Poklani ko janjci, prineseni za nas,
klani kao janjci, padate i danas:
Bezimene ruke srca naša kriju. -*

Piše:

Kaja PEREKOVIC

*Golem grob se širi, prekri domovinu,
Noći o ponoći obilazi ga Mati,
Da oplache mladost, za nju što izginu.*

*Divna, divna mladost, vojska izabrana!
Nitko nikad neće tugu isplakati:
Kad sloboda svane, vrištati će rana!*

3. Ivan Skračić - Bodul: Križevi

*Padoše, majko, u zemljama tuđim.
Pobornici vjere, što ljubav je dala,
U pohodu svome rodu hrvatskome.*

*Padoše, oče, muževi hrvatski,
Štono li su jučer kovali slobodu,
Spravnim križem u zavjetu svomu.*

*Padoše, brate, iz ljubavi časne,
Ubio ih krvnik svih ljudskih sloboda,
Toljagom i nožem u srcu Evrope.*

*Padoše, majko, u zemljama tuđim,
I radnici - djeca novog praskozorja,
Što no rudi zlatom sutrašnjega stijega.*

*Padoše, oče, novi ustanci,
što no li su borbe križ časni podigli,
I u stisku ropstva svog Hrvatskog puka.*

*Padoše, brate, iz ljubavi časne,
Ubio ih krvnik hrvatske slobode,
Metkom u zatiljak u srcu Evrope.*

*Padoše, sinko, zvijezde našeg neba,
Al ostalo sunce sigurne pobjede,
Što no vriska jarom čulne opomene:*

*Ej Sodomo Balkana - Gomoro sramna,
Zar ti nije dosta krvni s Bleiburga,
Da ugasiš žedi paklenoga ognja!?*

*Likuj i caruj nad morem kostura,
Al sutra se tebi crni pogreb spremi,
U stisku križeva mladog Preporoda!*

4. Berislav Fabek: Razmišljajam
nad oskvrnjениm cvatom

*Ne znam, zašto me trešnja
u cvatu
svaki put iznova
rastužuje;
zašto me svako stablo
u cvatu
uvijek iznova vraća
u prošlost
toliko daleku,
a opet tako blisku,
toliko prisutnu?

Ne znam, zašto mi svaki*

*svibanj
otvara požutjele stranice
davno zaklopjena albuma
minulih zbivanja?*

5. Janko Bubalo:
Da se varka ne ponovi

*Tko li će ikad utvrditi
koliko vas izginu,
obješenih, nad tuđim mostovima
što vežu tuđe obale
iznad tuđih rijeka!
Koliko vas ostade
zauvijeke tu
između vode i zvjezda
A zastavu nitko ne podiže
na stup
da se upozna sramota i
da se varka ne ponovi
ni u povorci novih pokoljenja!*

6. Miljenko Stojić: Ja ne bih htio

*Danas je opet svibanj
ili mjesec isti kao on
i opet moja braća i sestre ginu.*

*Kao i nekada prije pedeset godina
i danas isti bezobrazno peru ruke.*

Ja ne bih htio mržnjom kriknuti, Bože.

*Slobodom hoću kriknuti,
i postojanošću, i vedrim pogledom
u kojem će se ogledati oni
što su ga sramno izgubili.*

*Slab sam,
ne daj mi mržnjom kriknuti, Bože,
u ovaj dan svibanjski
ili dan mjeseca što nalik mu je,*

Prigodno predavanje održala je predsjednica HDPZ, a trajalo je više od 160 minuta. Pozornost je bila tako velika da se mogla muha čuti. Zatim je govorio Stjepan Džalto, koji je zbog poodmaklog vremena, znatno skratio svoju temu. Za ovaj dogadjaj najzaslužnija je predsjednica Hrvatskog društva Napredak, gđa prof. Lucija Pavlović, dok posebnu zahvalnost treba izreći predstojniku i braći franjevcima iz bugojanskog samostana. Moram posebno istaći srdačan kratki susret s djecom u jednom razredu osnovne škole, koja su svojim riječima uvjerljivo pokazala ljubav prema Hrvatskoj kao i želju da njihova prava prizna sredina koja je sad nadmoćna u gradu gdje su donedavno većinu činili Hrvati. •

REAGIRANJE KAJE PEREKOVIC

(Povodom emisije Predraga Raosa na OTV-u, 6. svibnja 1999.)

Prateći ovu emisiju, moram priznati da sam bila zastidena vidjevši tko to i na koji način zastupa interes ţrtava Bleiburga i križnih puteva. Sramotno je što je tako ozbiljna tema kao što je tema "Antifašizam i Bleiburg" vođena u svađalačkom duhu. Žalostno je što je g. Raos od toga priredio sprdačinu na koju su se nalijepili, kao muhe na lijepak, dr. Kujundžić, koji zbog svog temperamenta, nije rekao stvarnu istinu, nego je dozvolio da ga Raos isprovocira, pa se on izgubio u emocijama bijesa.

Mladen Schvarz je samostojni strijelac čiste desnice, kako se predstavlja, koji u svojim stavovima sliči više Adolfu Hitleru negoli čovjeku na liniji svjestnoga nekadašnjeg hrvatskog emigranta, pa se sav njegov žar osjeća upitnim. Za koga se on ovako zalaže?

Jedan i drugi svojim izlaganjem i nestrúčnim stavom i bez dovoljnih povijestnih činjenica više su štetili no što su koristili istini. Gosp. Schvarz bez sumnje ima potrebu promovirati svoju čistu desnicu i to mu je, dakle u demokraciji dopušteno. Ali mu nije dopušteno upotrebljavati golu istinu o stradanju hrvatskog puka i razoružane vojske NDH radi toga da bi prijetio: "Kad mi dođemo na vlast..." .

Tko njega slijedi? U čije ime on to govori? Pa, hrvatski narod je dokazao svoju zrelost u prošlome, Domovinskom ratu, jer je prepoznao tko mu je neprijatelj, tko su komunisti i Srbi. Rat je dobiven jer je narod imao svoj cilj. A narod nisu ovce, da olako glavu guraju među noge ovna. Znajte, gosp. Schwarz, da Vas mi, HDPZ, i nekadašnji ustaše, ne ćemo slijediti, jer ni onda nismo bili isključivi, niti smo srljali u fašiste. Ustaški pokret, koji je nastao ne 1941., već 1929. (a ime ustaša znano je još za ranijeg doba), i Ante Pavelić, Poglavnik NDH, ustaški je pokret poveo nakon ubojstva Stjepana Radića i drugih hrvatskih predstavnika u Narodnoj skupštini u Beogradu. Žao mije što se Dr. Kujundžić tako nisko zapleo u svađalački ton s Raosom, koji je upravo tako i vodio emisiju da obezvrijedi smisao Bleiburga i križnih puteva.

Potpričuje se da se košulja može promjeniti, ali duša i osjećaj teško. Mislim da treba shvatiti kako ipak oni, koji su branili socijalizam, kao tekovinu partizanske borbe i komunističke ideologije nisu kadri opravdati posljedice koje su iz toga proizašle.

Zato se ja, u svoje ime, ali i u ime svih stradalih od titoističko-komunističke ideologije usuđujem odkloniti zaštitu Dr. Kujundžića i g. Schwarz.

Mi, hrvatski politički zatvoreni, imamo pravo, a kao nacionalisti i dužnost, zahtijevati da se povijestno istraži i pošteno razotkrije istina o bleiburškim i ţrtvama križnog puta. Svakodnevno izlazi na vidjelo kako su Hrvati stradali od 1918., pa do 1990. i zbog čega! Najsjećajni dokaz genocidnih djela partizana i Tita je mari-borsko područje, gdje su ovih dana iskopane kosti, kako vele Slovenci, Hrvata.

Mi smo, u ime HDPZ, pokrenuli, preko naše Vlade, da se sondira područje i utvrdi bar približan broj ubijenih bez suda. Zar ovo nije ponovljeni dokaz zlodjela što je učinjen Titovim nalogom? Ne može se više sakriti istina Jazovke, Macelja kao i druga grobišta koja su obilježili naši prijatelji po Sloveniji, a podizanjem spomen-križeva svakodnevno istina optužuje počinitelje i na tlu Hrvatske, kao i na tlu Bosne i Hercegovine. Ţrtva ima počinitelja. Zaludu se upinju lažni antifašisti i svoju krivicu žele prikriti. Pisali su oni svoju pobjedničku povijest, što dovoljno govori o njihovim djelima. Predsjednik Tuđman ponudio je izmirenje i oprost. Da, ali da se dobije oprost, treba se pokajati.

Zar su se ovi, što ponovno veličaju Tita, pokajali? Jer, kad se histerično okupljaju, oni zovu na linč?!? Još uvijek smatraju da su oni vrijedni poštovanja, a ne prezira. Kako imaju hrabrosti veličati svoja djela i uzdizati Tita daje heroj i bezuvjetno svjetski političar, kad je hrvatskom narodu i nama, bivšim političkim zatvorenicima, nanosio samo zlo i patnju?

U demokraciji je dopušteno, a naš Zakon i njima daje pravo da misle i govore

kako hoće, no mislim da ne smiju raditi što hoće!

Dok oni, Fumić i njegovi sljedbenici, bukači, traže da se Trgu hrvatskih velikana (pa valjda je među njima i Tito?) vratí naziv Trg ţrtava fašizma, mi, politički zatvoreni, smatramo da je uvredljivo za hrvatski narod da najljepši trg u gradu Zagrebu nosi naziv Trg druga Tita. Stoga predlažemo da Gradska skupština prihvati prijedlog da se taj Trg maršala Tita preimenuje u Trg ţrtava fašizma i ţrtava komunizma, pa će to biti znak protu obadva totalitarna režima.

Žalostno je što drug Zoran Pusić onako drsko govori u *Novom listu* od 7. svibnja o. g. na str. 6: "Patriotizam zadnje je utočište hulja". Druže Pusić, i vi, antifašisti, slobodno vam je da ste internacionalni komunisti, ali mi smo patrioci, zbog toga smo odrubljali 400.000 godina u Titovim i vašim tamnicama. Mislim da je svaki daljnji komentar suvišan.

Predsjednica HDPZ
Kaja Pereković

(Reagiranje je u cijelosti objavljeno u Spremnosti, Australija, izdanje od 18. svibnja 1999., dok ga je Vjesnik od 12. svibnja prenio djelomice..)

OBAVIJEST

Naslijednici prava umrloga bivšeg političkog zatvorenika na naknadu za vrijeme provedeno u zatvoru, utvrđeno rješenjem Administrativne komisije Vlade RH, jesu njegov bračni drug i djeca (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, NN 164/98). Takve osobe dužne su Administrativnoj komisiji dostaviti izvadke iz knjige vjenčanih, odnosno rođenih, te pravomoćno sudsko rješenje o nasljeđivanju iza pokojnika.

Stjepan Zerec, Tajnik HDPZ

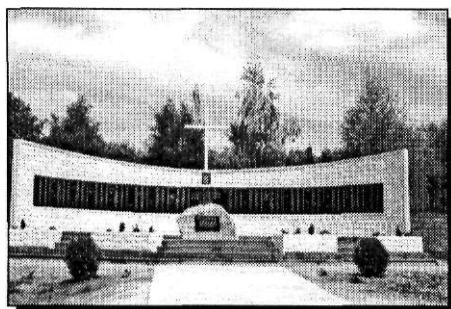
PARTIZANSKI POKOLJ U ŠPANOVICI

Na cesti između Pakraca i Požege (opet) nalazi se Španovica, hrvatsko selo koje su partizani u noći 5. listopada 1942. napali i spalili, ubivši 129 seljana od čega 16 staraca, 8 žena, 6 dječaka i 2 djevojčice te 97 muškaraca. Ovo zlodjelo planirao je koncem rujna 1942. štab Treće operativne zone na čelu s komadantom **Grgom Jankesom** i komesarom **Karлом Mrazovićem**, a u štab su ušli još **Bogdan Crnobrnja**, **Petar Drapšin** i **Nina Maraković**. Trojica od njih Španjolski su dobrovoljci.

Na partijskoj konferenciji za kotar Pakrac, 22. lipnja 1941. u Kusonjama, pod rukovodstvom **Pavla Gregorića-Brzoga** donesena je odluka o dizanju ustanka. Taj Pavle Gregorić iz Zlatara dobio je nadimak Brzi po svojim brzim odlukama za likvidaciju.

KRVAVI PARTIZANSKI PIR

Stalnim napadima na predstavnike vlasti i ubojstvima hrvatskih vojnih i redarstvenih službenika izazivali su protureakcije i tako doveli do silovitog napada, u

Spomenik žrtvama komunističkog terora u Španovici

kojem je s partizanske strane sudjelovalo oko 1700 slavonskih, banijskih i moslavackih partizana, a na drugoj strani, u mjestu Španovici, iz stratežko-prometnih razloga bila je posada od 40 hrvatskih vojnika od kojih je dio od njih tridesetak toga dana ostao u selu. Uz njih su mještani, organizirani u Pripremnu bojnu, slabo ili nikako naoružani, većinom stražarili.

U svom "Raspisu štaba III. operativne zone od 7.10.1942." Rade Bulat i Petar Drapšin izvješćuje da su partizani "bez velikih teškoća" zauzeli mjesto i ustaše natjerali u bijeg. U bijeg su natjerani mještani, jer su partizani ubijali sve što se micalo, pa su čak i svoje drugove ubijali, a lozinka

Piše:

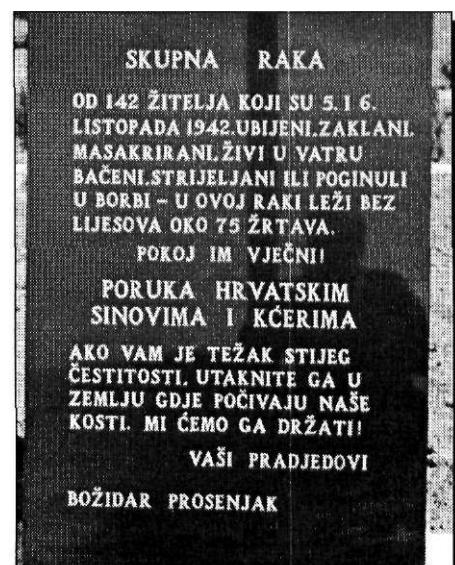
Jure KNEZOVIĆ

"Moskva" i odaziv "Magazin" nije pomogla, jer su je i mještani, spašavajući se, masovno rabili. Dvadesetak ustaša smještenih u općinskoj zgradbi u koju se sklonilo još "oko pedesetak žena i djece" borili su se do povlačenja partizana, pa se unatoč silnoj nadmoći partizanima "dogodilo da uporište nije likvidirano", kako u spomenutom "Raspisu" pišu Petar Drapšin i Rade Bulat. Je li, dakle, to mnoštvo partizana došlo pobijediti vlast ili pobiti narod? Po rezultatu njihova napada u kojem je poginulo sudjelujući u borbi 29 muškaraca, a izvan borbe ubijeno je 100 osoba, od čega 16 staraca, 8 žena, 6 dječaka, 2 djevojčice i 68 muškaraca, mora se zaključiti da je stanovništvo susjednih, većinom srbskih, sela "shvatilo ovu akciju kao osvetničku", kako u knjizi "NOB u sjeveroistočnoj Hrvatskoj 1942" piše Pavle Gregorić-Brzi, a o tome govore i drugi partizanski dokumenti. Možda bi dodatno objašnjenje mogao dati po zločinima poznati Rade Bulat.

Ujutro 5. listopada 1942. zarobljeni muškarci odvedeni su do šume Badnjašice, gdje se obavljalo ispitivanje i strijeljanje zarobljenika. Kako su priprema za napad i ispitivanje bili dobri, govor i podatak da je primjerak popisa mjestne Pripremne bojne iz ustaškog logora u Pakracu partizanu **Šašku Degelu** poslao činovnik **Robert Mrazek**. Onaj čije se ime nalazilo na popisu, nije preživio. U isto to vrijeme već je izgorjelo više od polovice svih kuća, a u Španovici prije napada bilo ih je 251. Strijeljane mještane drugovi su pobacali u suhoj arak iz kojega su u sljedećim godinama kiše gurale kosti nizbrdo, a šumske bujice splivale do potoka Šumetlice, pa se zato pričalo da niz selo Gornju Šumetlicu plutaju lubanje.

Partizani su se povukli iz sela rano ujutro 6. listopada 1942. ostavivši iza sebe spaljeno selo i još poneku na povlačenju zapaljenu kuću. Mrtvi su ležali na sve strane; ustrijeljeni, zaklani ili kamenom razbijene lubanje. Tijekom dana preživjeli su se vratili u selo, pokopali mrtve i otišli u

zbjeg, iz kojega se nikada više nisu vratili. Do konca rata, radi nesigurnog stanja i straha od ponavljanja zločina, ljudi su se sklonili u obližnja mjesta, a nakon rata nova srbokomunistička vlast nije dopušta povratak.

Nadgrobna ploča na skupnoj grobnici u Španovici

Oni Španovčani koji su se vratili u Španovicu bili su bez obzira na prošlost odmah likvidirani. U Pakracu su se ljudi skupljali i čekali dopuštenje da se vrate na svoja zgarišta. Od 509 muškaraca bila su živa još 242. Drugovi Mrazović, Gregorić, Čalić i dr. donijeli su odluku da povratka Hrvatima u Španovicu, Dragović, Branešće i Bučje nema. Milicija je kupila Španovčane i odvela ih u sabirni logor Majur u Bolničkoj ulici u Pakracu, a odatle na prisilni rad. Kod puštanja iz logora propusnice su dobivali za sva mesta, osim za mesta koja se nalaze na području između Požege i Kutine.

KONFISKACIJA UBIJA ZADNU NADU

Privremena skupština Jugoslavije donijela je 23. kolovoza 1945. Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji, na temelju kojeg su komunističke vlasti izdavale rješenja o izvlastbi imovine, proglašavajući ljudе državnim neprijateljima. Rješenja bi završavala poklikom Smrt fašizmu - Sloboda narodu, u ime kojeg su pobili 52,5% muškaraca.

Španovici je promijenjeno ime. Postala je Novo Selo, a novi kolonisti bili su nehrvati. Na početku je iz Bosne bilo nekoliko kolonista Hrvata, a među njima neki čak i prvorodac, ali kada je on pronađem mrtav, počinitelj **Nikola Marušić** osuđen je na smrt. Novo Selo više nije imalo ni jednog Hrvata. Veza Španovčana s Novim Selom svela se na svjetski odlazak na groblje i paljenje svjeća. Ali, nakon višekratnih "razgovora" u pakračkoj miliciji gdje je ispitivao komandir **Boško Jakšić**, a šamarao milicajac Jovo prestalo se odlatiti na groblje.

Na početku ovog rata, u Novom je Selu živjelo pet Hrvata, ali su svi bili oženjeni Srbinjama. Njive Španovčana obrađuju ponovno Srbi, koji su se nakon bijega vratili i kojima međunarodna zajednica površena kuće. Španovčanima Hrvatima nikada nije nitko popravio kuću, a današnja vlast nije u stanju vratiti nepravedno otetu imovinu.

Na Duhove 23. svibnja 1999. Španovčani su odkrili veliki spomenik ubijenim i nestalim Španovčanima od 1939. do 1949., na kojem je izpisano 398 imena. Spomenik je podignut dragovoljnim prilozima Španovčana razasutih po svim kontinentima, koje pretrpljena bol čvrsto veže. Hrvatsko društvo političkih zatvorenika bilo je zastupljeno u osobi naše predsjednice **Kaje Pereković** i dopredsjednika **Jure Knezovića**, koji su položili vijenac žrtvama srbokomunističkog terora. Pred velikim množtvom služena je sv. misa a propovijed je držao svećenik protjeran od istoga toga srbskog roda iz svoje i naše Bosne. Gospodin **Tomo Kufner**, predsjednik Zavičajne zajednice Španovčana iz Pakracia vodio je svečanost i odkrio spomenik.

Ovog puta Jovo nije nikoga pljuskao, ali boli kad na svojim njivama vide tuđina, a u svojim dvorištima pelene unuka onih, koji su njih protjerali u vremenu Nezavisne Države Hrvatske i nakon nje. Oni koji su primjenili najordinarnije fašističke metode vršeći ratne zločine, zločine koji po međunarodnom zakonu ne zastarjevaju, ali tužbe protiv kojih se drže u ladicama i čeka njihov prirodni odlazak. Silna nepravda zbog ponovnoga takvog kažnjavanja žrtava leži na našoj vlasti i prije svega na našem neovisnom pravosuđu. •

VIKTORU IVANČICU, NJE-GOVIM ISTOMIŠLJENI-CIMA I FINANCIJERIMA RAZLIČITIH FERALA

Besmisleno je bilo kakvo raspravljanje o sadržaju tvoga dodvoravajućeg (zna se kome!) članka *Literatura nacističke pivnice (F. T., bro)* od 3. svibnja o.g.) zato jer si u historiografiji, a osobito u problematici nadnaravnoga u povijesti - anonimus. Za tebe bi bilo veoma važno da o tome naučiš barem temeljne pojmove. Jer metafizička istina (više puta ponavljana u *Novome Zavjetu*) opominje da čovjek za svoje grijhe, u koje spada i određeno pisanje, biva često kažnjen već na ovoj zemlji, posebno teškom bolesću. Dakako postoji opasnost da si osobno zaražen neizječivom okultnom infekcijom (prepostavljam da si svjestan kojom!), a ako je to točno, onda za tebe jedva ima nade. Treba misliti i o čitateljima, od kojih neki pričaju da se plaše uzeti *Feral* i njemu slične novine (logično padajuće naklade) u ruke.

U svakom slučaju, ne gajim iluziju da svojim pisanjem mogu djelovati na tebe ili tvoju malobrojnu duhovnu "braću", o kojoj i inače ne razmišljam, da ne bih gubio vrijeme. Koliko, pak, oni za koje stvarno pišem cijene moj rad dokazuju činjenica da sam, prema nakladama brojnih izdanja mojih djela posljednjih desetljeća, vjerojatno najčitaniji autor među Hrvatima (dakako ako se izuzmu beletristička izdanja). Hrvati, koji se nisu prodali, znaju koje štivo mogu čitati, da bi se očuvali od duhovnog zagađenja, kojim ih se planirano truje. Na kraju: u mom uvodnom dijelu knjizi *O sekci masona* (autori: Lav XIII. - J. J. Strossmayer, izdanie Matrice hrvatske Split, 1999.) obratilo sam, između ostaloga, da će novi (u biti stari naci-fašistički) svjetski poredak, koji pokušava zarobiti i Hrvatsku, ubrzo nakon ustoličenja, netragom nestati. **Bog je jedini gospodar povijesti**, a ne najmoćniji (prečesto i sotonski) ovozemaljski gospodari.

Kada lažeš o "fašizmu Ivana Mužića" zaključujem da time projiciraš svoju podsvijest na mene. Ili možda vjeruješ da su svi kršćani fašisti, kako misle neki tvoji istovjerci? Koliko si dodvoriv, potvrđuje činjenica da se u svojim asocijacijama ne možeš sjetiti ni jednoga od onih partizana, koji su bili koljači ili odgovorni za ubijanje više desetina tisuća nevinih Hrvata. O tome ćete, ti i tvoji, moći potanko čitati već ove godine u velikoj dokumentarnoj knjizi profesora dr. Mate Šimundića *Hrvatski smrtni put*, kojeg sam jedan od recenzentata.

Dr. Ivan MUŽIĆ

JOŠ O LEPOGLAVSKOJ TRAGEDIJI

Htio bih, ako dopuštate, dopuniti članak o lepoglavskoj tragediji, koja se zbila 5. srpnja 1948., a o kojoj je pisao *Zatvorenik* u br. 79 od listopada 1998.

Mislim da je vrijedno spomenuti kako su **Dolanjski** i **Kulić** bili tako izubijani, da nisu mogli hodati do stratišta, nego su ih misionari vukli. Nekoliko dana kasnije uhićen je i **Viktor Oblak**, koji je bačen u podrumsku samicu. Nakon tri dana strašnoga mučenja, četvrtog je dana umro. Nije točan podatak iz članka iz *Zatvoreniku*, da je umro od

Viktor Oblak

bolesti bubrega. Umro je od strašnih batina, bubrezi su mu odbijeni, rebra polomljena, a glava sva modra. U tome strašnom krvničkom radu sudjelovao je kao vođa milicionar **Mirko Martinac**, rodom iz mjesta Gorenci kod Lukovdola, rođen 9. listopada 1921. On je predvodio dragovolje u premalačivanju. U prilogu Vam šaljem Oblakovu sliku radi možebitnog objavljuvanja, i molim dami je vratite.

Ujedno koristim prigodu reći nešto o misionaru **Stipi Buriću**, koji je 1948. službovao u Lepoglavi. Ne znam kakav je bio prema drugima, ali je prema meni, koji sam radio u pilani, svaki put bio susretljiv, davao mije kekse, cigarete i sli., na čemu sam mu ostao trajno zahvalan. Zbog takve je blagosti i otpušten iz službe, ali se mi i danas srećemo kao prijatelji.

Zvonimir Grgurić,
I. G. Kovačića 230, Ravna Gora

TRAVNIK JE BRANILO 800 DOMOBRANA

G. Vjenceslav Topalović uzvrdio je kako je Travnik u listopadu 1944. branilo oko 2.500 hrvatskih vojnika pod zapovjedničtvom pukovnika Bone Bunića, a navodi i partizanske izvore koji govore o 3.000 i 5.000

hrvatskih branitelja. ("Eduard pl. Bono Bunić. Svjetli lik viteza - generala nazvanog 'Zrinski od Travnika', Politički zatvorenik, travanj 1999.) Zna se da su partizani kad su zauzeli Travnik izvršili pokolj civilnog stanovništva pa se može predpostaviti kako ti njihovi brojevi obuhvaćaju i poginule branitelje i civilne žrtve, a inače bi to bio školski primjer partizanskog pretjerivanja i samohvale. Travnik je tada naime branilo 800 domobrana. To je podatak koji u jednom kalendaru iz pedesetih godina iznosi ministar Vjekoslav Vrančić, koji je najveći auktoritet glede Oružanih snaga ND Hrvatske.

Ministar Vrančić je u družtvu njemačkih vojnih zapovjednika iz Zenice posjetio opkoljeni Travnik neposredno pred njegov pad u partizanske ruke. Nijemci su došli s namjerom nagovoriti pukovnika Bonu Bunića da napusti obranu Travnika, je su imali u planu držati samo one crte kojima su se povlačile njemačke snage s juga, a to je bila dolina rijeke Bosne. Pukovnik Bunić nije udovoljio zahtjevima njemačkih zapovjednika iz Zenice budući je imao zapovijed iz Zagreba za obranu Travnika. Tako su se Nijemci vratili u Zenicu neobavljeni posla, ali su zato ukratili dostavu strjeljiva braniteljima Travnika, koji su na koncu, kad su ostali bez strjeljiva, dočekali partizane borbom prsa u prsa.

Ministar Vrančić i njemački vojni zapovjednici iz Zenice ušli su u obkoljeni Travnik oklopnim vlakom, a branitelji Travnika su im svaki put, i kad su ulazili u Travnik i kad su iz Travnika odlazili, morali otvoriti partizanski obrub dok vlak prođe. Tako, dakle, dok su imali strjeljiva, a bilo ih je samo 800. Svjedočanstvo o hrabrosti hrvatskog vojnika i bijedi partizanskih boraca, psihološki razlog da stari partizani (i "politički prostaci") ni danas ne prestaju jurišati protiv "Jure i Bobana".

R.A., Samobor

ZATVORENIK NE SMIJE PRESTATI IZLAZITI!

Cijenjeno uredništvo!

Molim Vas da mi pošaljete pouzećem Bibliografiju Političkog zatvorenika. Pretpostavljam da je pitanje opstanka našeg lista finansijske naravi, pa stoga predlažem da povećate cijenu, kako biste mogli nastaviti na isti način. Spreman sam se odreći ove svoje mizerne mirovine, za dobrobit našega lista i naše Hrvatske!

Mario Musap, Zadar

TALIJANI O NAPADU NA SRBIJU

Jedan od političkih komentatora talijanskog dnevnog lista, rimske "Repubblice"

ovihi je dana objavio zanimljiv članak, koji bi mogao poslužiti kao primjer politike "naš interes iznad svega". Taj komentator ide tako daleko, da potpuno otvoreno traži zaštitu sadašnjih granica Miloševićeve države, te traži sljedeće: "Kad završe napadi na Jugoslaviju, NATO, Europska zajednica i velike međunarodne organizacije morat će preuzeti zaštitu Jugoslavije od neprijatelja koji je okružuju". U neprijatelje, naravno, ubraja Hrvatsku, Federaciju Bosne i Hercegovine, albanski narod na Kosovu, i što je posebno zanimljivo, madžarsku manjinu u Vojvodini, za koju tvrdi da bi mogla iskoristiti novonastalo stanje i zatražiti promjenu zemljovida.

Otkuda tolika briga i ljubav jednoga talijanskog naroda za državu, koja je zaratila protiv zapadnih vojnih snaga i koja prijeti cijelom susjedstvu, pa i samoj Italiji?

Razlog ne možemo naći u njegovoj krajnje neobičnoj i ničim podkrijepljenoj tvrdnji: "Srbija je previše važna za našu povijest da bi Europa mogla ravnodušno promatrati njezino uništanje." (Na koga misli pod tim "našu povijest", Europu ili možda ipak Italiju?).

Prilično glupo objašnjenje strahovanja nad sudbinom Miloševićeve Jugoslavije. Istina je, naravno, posve drugačija. Hrvatsko povjesno iskustvo nam tako govori. Sjetimo se samo suradnje talijanskih i srpskih imperijalista od 1918. na dalje, njihovog komadanja hrvatskog priobalja, drugoga svjetskog rata i krvave suradnje Talijana s partizanima i četnicima, sve u cilju uništenja hrvatskog naroda i Nezavisne Države Hrvatske.

Ne možemo zaboraviti ni veze određenih krugova današnje talijanske politike sa srpskim ili, ako želite, jugoslavenskim, političarima i diplomatima, sve po staroj poslovici "neprijatelj moga neprijatelja moj je prijatelj".

Znakovita je i suzdržanost najviših talijanskih državnih dužnostnika prema NATO-vim ratnim operacijama. Posebno tu moramo istaknuti ministra vanjskih poslova Lamberta Dinija, koji je u jednome našem listu posprdo nazvan Dinić, zbog oporbenog stava prema politici svojih NATO saveznika.

Komentator "Republike" shvatio je da Italiji ne odgovara slaba Jugoslavija, država koja ne će biti u stanju sačuvati ni svoje sadašnje granice, a kamoli ugrožavati Hrvatsku, te na taj način dugoročno pomoći talijanskim velikodržavnim interesima i presizanjima prema Istri (gdje se već sada uvelike vrši priprema terena sustavnom talijanizacijom, stvaranjem mržnje prema Zagrebu te radikalizacijom talijanske manjine) i Dalmaciji.

Sudbinu kakvu Jugoslaviji "proriče" ovaj talijanski novinar, pravi su proroci već odavno prorekli, ona već poznata dvojica neukih srpskih seljaka, Mitar i Miloš Tarić, čija su "Kremanska proročanstva"

NAPOMENA UREDNIŠTVA

Uredništvo počesto dobije nepotpisane priloge, mišljenja i pisma. Takvi prilozi ne dolaze u obzir za objavljanje. Želi li tko ostati anoniman, može tako naznačiti, i njegova će želja biti poštivana. Međutim, ime i prezime auktora, te njegov naslov, uredništvu moraju biti poznati!

prorekla prvi i drugi svjetski rat, ubojstvo Stjepana Radića u Beogradu, atentat na srpskog kralja Aleksandra, dolazak njemačkih nacionalsocijalista na vlast, vladavinu Josipa Broza i pojavu (kako su je oni nazvali) "novevjere" - komunizma.

Ne baš svjetlu budućnost svog naroda prorekao je i jedan suvremenih srpski vidovnjak, neki djed Miloje (prezime mu ne spominju), koji je polovicom 80-ih godina najavio krvavu srpsku agresiju na Hrvatsku.

Što je to starac Miloje prorekao svom narodu i koliko se toga ostvarilo?

30. ožujka 1991. djed Miloje je jednom svom prijatelju rekao ove riječi: "Jezero će sutra biti puno krvi", što se sutradan i obistinilo na Plitvicama: hrvatski je narod doživio krvavi Uskrs pogibijom hrvatskog redarstvenika iz Aržana, Josipa Jovića.

U prosincu iste godine Miloje svojem prijatelju proriče napad Sjedinjenih Američkih Država na Jugoslaviju, te druge događaje, od kojih se neki još uvijek nisu dogodili, ali nisu daleko od političke stvarnosti, te koji kao takvi danas zastrašuju srbske političare:

"Nas mogu smiriti samo Amerikanci. Ja sam ti rekao da od velike Srbije nema ništa. Zato su i obrukali uniforme. Samo bježe pred ustašama. Toga nema nigdje na svijetu. Bježeći do Drine, u Zvorniku i Višegradi će ti ovjeravati putovnicu. Amerikanci će doći do Srbije. Jugoslavija nikad nije bila cilj napada srpskih sila. Od prvog dana ciljali su na Srbiju (tko je to ciljao?, op. a.). Nas hoće da sasvim razbiju. Da nas zatamne. Pokušavaju nas vratiti tamo gdje smo bili prije srpskog rata. Hoće da ponije obje Jugoslavije. Ako ponište prvi i drugi svjetski rat, mogu učiniti svašta od Srbije. Uzeti Vojvodinu. Ona je postala naša tek 1918. Ako se odvoji Crna Gora, a vidim da hoće, to vidim, nema više ni Jugoslavije, ostaje samo Srbija, a onda će oteti Vojvodinu...".

Tako je te 1991. govorio srpski vidovnjak, a da se njegovim proreknućima koriste i neki međunarodni politički krugovi, dokazuju i sličnost njegovih viđenja s dijelovima "Izvješća međunarodne komisije za Balkan", koji je Leo Tindeman u ime Aspenova instituta 1996. predao na korištenje američkoj vladji.

Napokon, Srbija svoja proreknuća počinje živjeti, pred očima cijelog svijeta.

Bruno ZORIĆ

KRVAVO HRVATSKO POSLIJERATNO PROLJEĆE U GOSPIĆU (VI.)

Grob u podrumu roditeljske kuće

I u Gospicu je u krvavom srbokomunističkom "antifašističkom" vremenu bilo čudesnih događaja, koji i dinamikom zbijanja i svojim sadržajem podsjećaju na klasične tragedije iz antike i na prave biblijske drame. Evo tek nekih naprosto nevjerojatnih gospičkih događaja koji su rezultirali iz partizanskoga "oslobodenja" hrvatskog Gospica 1945.

Dramatičniji od mnogih bio je slučaj s hrvatskim častnikom **Josipom Šabanom - Jopom**, koji je, skriven u svojoj kući u gospičkoj Prnjavorškoj ulici, umro 11.

svibnja 1951. u životnoj dobi od 28 godina, a u gospičkom katoličkom groblju pokopan je 2. listopada 1995. Dakle, **zbog partizanske Ozne i kasnije Udbe grob mu je bio skriven u kući blizu 44,5 godina!**

Iz gospičke obitelji **Šaban** partizanski "antifašisti"-ubojice lišili su života trojicu sinova: 20-godišnjega hrvatskoga častnika **Antu** (Tonija) 1945. kod Ougulina, 27-godišnjega hrvatskoga vojnika **Ivicu** u borbi u Velebitu kod Krasna 1945. i 22-godišnjega hrvatskoga častnika **Jopu**, o kom će ovdje biti ukratko govora. Žive su ostale dvije sestre: **Josipa (Pepa)**, koja je za NDH bila angažirana politička djelatnica u Zagrebu, gdje se nakon rata prikrila i ostala živa, te **Jelka**, koja sada kao umi-

Piše:

Mr. Nikola BIĆANIĆ

rovljenica živi u Gospicu sama, budući da je sestra Pepa početkom 1998. umrla.

Nakon vojne akademije u Zagrebu 1941., Jopa je kao vrlo mladi hrvatski častnik branio domovinu u Hercegovini, odakle se 1945. povlačio i u Sloveniji bio zarobljen. Hrvatski Križni put gaje doveo u logor u Kovinu, odakle ga šalju u rodni Gospic, ali on bježi i skriva se kod kuće. Ozna gaje otkrila, zatvorila i prosljedila

Majka i sestra Jelka s nekoliko pouzdanih žena iz najbližeg susjedstva u kućnoj konobi izkopale su grob i položile ga u njega. Sve je to obavljeno tajno zbog straha od srbokomunističke odmazde. Majka Ana i sestra Jelka, kasnije i Pepa, kad se vratila iz Zagreba, njegovale su mu to njegovo podrumsko utočište. A onda je 1977. umrla i majka i tajni grob pok. hrvatskoga častnika Jope grijanje ljubavlju njegovih sestara Jelke i Pepe. Granate, koje su Jopinim gospičkim Prnjavorom odzvanjale svakodnevno u ovom Domovinskom ratu tresle su i njegov grob, ne bi li mladog hrvatskoga častnika sjetile na dane kada je branio domovinu. Nu, badava nastojanje četnika i njihove granate! Hrvatski Gospic i cijela Hrvatska pobijedili su i Jopin ljes je nakon 44-godišnjega zatočeništva u podrumu dostoјno prenesen u katoličko gospičko groblje. Uz svećenike **Alojzija Kukeca** i danas pokojnoga **Dragu Babića**, od Josipa Šabana-Jope u ime Hrvatskog Društva političkih zatvorenika prigodnim su se riječima oprostili: gospođa **Kaja Pereković**, gospodin **Vladimir Naglić** i mr. **Nikola Bićanić**.

Kroz Velebit s vlastitom smrtnom osudom

na vojni sud u Zagreb, ali nakon nedokazane krivnje vraćaju ga u Gospic i tu mu lažnim izkazima svjedoka dva puta sudi civilni partizanski sud.

Zbog opasnosti smrtnе presude na osnovu tužiteljeve žalbe s desetoricom osuđenika bježi iz gospičke kaznionice i uspijeva se, zajedno s **Bracom Frkovićem - Gucinim** probiti do Hrvatskog Zagorja, gdje izdajom jednoga Zagorca, koji je naišao na njih dvojicu i obećao im donijeti hrane, a umjesto hrane, doveo Oznu, bivaju ranjeni. Jopa lakše ranjen uspijeva pobjeći i kroz šume se probija do Gospica i sklanja se u svojoj kući kod starice majke i sestre Jelke. **Vlažni podrum i hladno podkrovje uništavaju mu zdravlje i u 28-oj godini života 11. svibnja 1951. umire u zgrčenim rukama stare majke.**

Koliko su i nevine i naivne bile hrvatske žrtve, koje su "antifašisti" likvidirali u Gospicu nakon rata 1945., pokazuje i drastičan primjer nevinoga **Jose Mažuran** iz Konjskog povrh Karlobaga, koji je ljeti 1945. u Gospicu osuđen na smrt i ubijen. On je na nagovor jednoga komunističkoga zlikovca Hrvata iz Karlobaga donio u Gospic pismo u kom je dotični zlikovac svomu komunističkomu istomišljeniku i prijatelju u Gospicu napisao da izrūčitelja toga pisma, dakle, Podgorca Josu Mažurana u Gospicu zatvoriti i ubijeti. Tako je i bilo.

Joso Mažuran je prije toga bio cestar u Šušnju na cesti prema Karlobagu, živio je mirno i povučeno i nikakve veze nije imao s politikom. Ni u ratu, ni inače nije nikomu nonio zlo, niti bilo kakve nepravde.

Pa ipak, da ni sam nije znao ni kada, ni zbog čega, ni kako, zamjerio se nekome od karlobaških lopova, među kojima je bilo i onih koji su nekada bili članovi

zločinačke bande čuvenoga Jove Čaruge, i kad su bili uhvaćeni i razotkriti, dospjeli su na višegodišnju robiju, a poslije su se iztakli kao partizani, kao "antifašisti", "osloboditelji" Like i Podgorja i kao graditelji "novoga". O tom robijanju zbog Čaruge, možda od živućih najbolje znade zagrebački novinar i publicist **Mario Zuri**, koji je 60-ih godina zbog svoga podlistka u zagrebačkom "Vjesniku", u kom se dotakao i Čarugina Karllobaga, imao grdnih okapanja s ondašnjim komunističkim vlastima i samim njihovim vrhom!

Da bi do Gospića donio svoju smrtnu presudu u ono vrijeme nakon rata 1945., kad još od Karllobaga kroz Velebit nije bilo normalnoga prometa, Joso Mažuran je sam pješačio 42 kilometra. Pritom je prolazio kroz pustinju i šumu preko Velebita, ali kao dijete naivan i dobroćudan nije mogao ni sanjati o lopovštini koja mu je odnijela život u 47-oj godini. A kad je dopješačio u Gospic navratio je k blizkim rođacima u kuću autora ovoga teksta i nakon što se odmorio i malo založio otiašao je predati pismo, govoreći da će, ako mu ne naleti eventualni auto kojim bi se odvezao, opet navratiti popodne kad se bude vraćao. Nije ni slutio da se vratiti neće nikada. Obilazeći svako jutro od gospičkoga zatvora do zatvora s namjerom da će vidjeti, ako mi u neki od tih zatvora dovedu otca, ili brata, iznenadio sam se kad sam jednoga dana video kako stražari dovedoše u zatvor u "Žandarmeriji" ujaka Josu Mažurana. Otada sam nekoliko dana u jednom košiću, na koji sam pri vezao kartončić s imenom **Joso Mažuran** nosio hranu i predavao zatvorskom stražaru za ujaka Josu, dok mi stražar nije rekao da tog Mažurana više nema i da više ne dolazim. Predpostavlja se da su ga strijeljali u Jasikovcu, ili kod gospičkog katoličkog groblja, a iza njega je u Konjskom ostala žena, koja je od tuge za njim nakon nekoliko godina umrla, i više maloljetne djece, od koje je najmlađemu bilo pet godina.

Na onom kartončiću na mom košiću ujak Joso je uz svoje ime izgrebao **znak križića**, i tako nam je javio daje osuđen na smrt, a idućih godinu, dvije moji su odrasli doznali da je u onom pismu, koje je Joso iz Karllobaga donio sobom u Gospic, donio zahtjev da ga se ubije.

A što se tiče tog moga košića, ja sam ga prošle godine pronašao u drvarnici u Gospicu prilično oštećenoga, ali će ga, ako Bog da, nastojati obnoviti i konzervirati u zagrebačkom Konzervatorskom zavodu,

UZ OPIS KRVAVOGA HRVATSKOG PROLJEĆA U GOSPIĆU

Na početku petog nastavka opisa krvavoga hrvatskog proljeća u Gospicu, **mr. Bičanić** piše kako je nakon Teslićevih dana, kad se ubijalo samovoljno, trebalo proći bar reda radi kroz "narodni sud". Na žalost, samovolja se nastavila. Tako bih htjela, a nemam snage, opisati samovoljne i krvave postupke koji su se nastavljali nakon partizanske pobjede.

Moj jedini brat poginuo je u svojoj 17. godini u Brušanima. Ja sam, pak, uhićena 11. travnja 1945. u Gospicu. Puna dva mjeseca i 20 dana bila sam sama zatočena u ćeliji. Ni sam imala ni deke, jer na nju nisam "imala pravo". Tako sam slabo obučena čitavo vrijeme ležala na golome betonu. Osim kible, u ćeliji je bio samo komadić drveta. Njega bih stavila pod glavu. Valja znati, da sam rođena 8. rujna 1928., što znači, da ni punih 18 godina nisam imala.

Citatelji će shvatiti, zašto ne pišem o tome, što sam proživjela sama u ćeliji. Pred sudenje, deset sam, dana bila u skupnoj sobi. Sudenje je održano 14. srpnja 1945. u jednoj prostoriji kuće, koja se nalazi na kutu zatvora prema groblju. Kasnije sam čula da je bilo predviđeno da me osude na smrt, ali me branila Gospicanka **Francika Mažar**. Ona se živila vratila iz logora u Njemačkoj, jer je inače trebala ići glava za glavu!

Tog jutra, nas desetero, osam muškaraca i dvije žene, svezani smo išli na sud. Sud? Sjeli smo. Nitko nas ništa nije pitao. Nitko od nas nije progovorio ni jednu riječ. Za stolom su sjedila dvojica ili trojica, i jedan od njih je pročitao kazne. Ja sam dobila 10 mjeseci "zbog pjevanja ustaških pjesama". Baba **Luca** iz Karllobaga osuđena je na smrt "zbog suradnje s neprijateljem". Imala je oko 80 godina. Muškarci su dobili svaki po nekoliko godina. I sve je okončano bez ikakva saslušanja, dokaza, pismenih tragova. Više se ničega ne sjećam, jer sam, kad smo izišli, pala u nesvijest.

Probudila sam se u bolnici. U sobi sam prepoznala **Nenu Butković**. Ona nije pokušavala nešto objasniti, ali nisam shvaćala. Jednog je dana došla neka žena. Legli su me na nosila, odnijeli i istresli u seljačka kola. Tek kasnije, kad sam došla k sebi, doznala sam da je ta žena bila moja majka. Ona ih je uspjela nagovoriti da me puste umrijeti u rodnoj kući u Klancu, koju smo napustili 1941. Nažalost, nisam umrla.

U zatvoru sam oboljela od tifusa i tuberkuloze crijeva. Nisam liječena, pa posljedice i danas teško vučem, unatoč dvjema kasnijim operacijama. Invalid sam 90%, a onda sam nova poniranja doživjela u svojoj Hrvatskoj, upravo u Hrvatskom društvu političkih zatvorenika, u vrijeme **Dure Perice**. On se podrugljivo odnosio prema ljudima koji su u zatvoru bili kraće vrijeme, a moj zahtjev za primilitak u članstvo odbijen je, jer nisam imala presude. Kao da sam suđena pred očima međunarodne javnosti! A ja ni pravo na Šetnju po zatvorskem krugu nisam imala! Sve što sam smjela, jest isprazniti kiblu u zahod. A do njega nisam mogla doći nego hodajući preko leševa. Doslovce. Mrtvaci i raskomadana tjelesa ležali su posvuda po podu.

Dragi prijatelji! Sad više nemam snage pisati, nemam snage misliti o onim najstrašnijim oblicima mučenja. Smognem li snage, poslat ću vam pjesme o silovanim djevojkama i ženama na Kosovu, a sad vam šaljem jednu pjesmu, posvećenu djevojkama i ženama koje su isto zloglasnoj sobi dijelile sudbinu...

Marija Kocijan-Nikšić
Dom umirovljenika Ksaver, Zagreb

jer su u taj košić ljeti 1945. ubrizgane mnoge godine moga života. Svim onim mučnim stanjima, onim što sam svakodnevno gledao i strahovanjima koje sam kao 11-godišnjak svakodnevno dopodne proživio pred gospičkim partizanskim zatvorima. Košić taj to zaslужuje, jer u sebi nosi velik dio moga djetinjega življenja iz 1945., i bar je za mene pravi, živi povijestni dokument!

NAJŽEŠĆE S HRVATIMA IZ UDBINE

Lički "antifašisti" osobito su krvavi i žestoki bili s Hrvatima iz Udbine. Njih su

odkrivali diljem Hrvatske i osobito u Podravini, kamo su dospjeli nakon evakuiranja iz Udbine pokraj 1942. Nakon višemjesečne junačke obrane pod vodstvom ustaškoga bojnika, Ličanima poznatog još iz Velebitskog ustanka iz rujna 1932., neustrašivoga **Venture Baljka**, za kog su i usataše i partizani vjerovali da je neranjiv, zbog velikoga brojčanoga nesrazmjera Udbinu su Hrvati morali napustiti i u borbenoj liniji dugoj 58 km su se preko Lovinca probili do Gospica u hladnim ličkim zimskim danima podkraj 1942. A onda nakon kraćega vremena su hrvatskim zrakoplovima iz Gospica prebačeni u Zagreb, i odatle najvećim dijelom u Podravinu.

Nakon "oslobođenja" 1945. počelo je najcrnje doba za Hrvate iz Udbine, teže i crnje i od vremena iz doba Turaka i od bilo koga razdoblja u dugo povijesti hrvatske Udbine. Sve do oslobođenja Hrvatske 1990. na Udbinjanima je bio crni pečat prokletstva, istovjetan pečatu kojim su bili označeni Hrvati iz Širokog Brijega i Listiće! Povratak na njihova udbinska ognjišta izgledao je za njih zauvijek odписан.

Godine 1945. i u godinama koje su ovoj slijedile Udbinjanina uhvaćenoga bilo gdje dovlačili su u gospički zatvor i mučili ga na najrazličitije neljudske načine. Udbinjanima su u gospičkim zatvorima: **čupali zube, trgali nokte, puštali električnu struju u uši i u zube.** Nakon takvih mučenja **Ilija Sertić** (ustaški bojnik za NDH i vitez koji je junački podnio muke!), **Joso Cvitković, Marica Krmpotić, Jure Sertić** i katolički svećenik 34-godišnji **Mate Moguš** nisu se mogli razpoznati, pa je tako bilo i **Marici Butković, rođ. Sertić**, koja kao svjedok na suđenju Udbinjanima u Gospicu 1945. nije mogla prepoznati svoju rođenu braću **Juru i Iliju**.

Od 22 Hrvata iz Udbine koje je zloglasna partizanska Ozna dovela u Gospic 1945., njih je 10 osudila na smrt i sve u groznim mukama lišila života, osim jednoga, koji je pobjegao i danas živi u Kanadi. U Gospicu su ubijeni: **Joso Cvitković (Markov), Mile Cvitković (Tomin), Mijo Čorak, Marica Krmpotić (Kačunina), Joso Krmpotić (Lukanov), Mate Moguš, Ilija Sertić (Tomanov), Jure Sertić (Tomanov) i Tomo Šušnjar.** Sa strijeljanja je pobjegao **Mile Sertić (Antin)**.

"NOSIM KAPU S TRI ROGA I BORIM SE PROTIV BOGA!"

"Nosim kapu s tri roga i borim se protiv Boga, protiv Crkve i oltara i časnije sestara!" Uz tu, još i **"Amerika i Engleska bit će zemlja proleterska!"** - dvije su temeljne devize na kojima se i u Gospicu zasnivala "antifašistička" euforija i kravovo komunističko ludilo 1945.

Već sam iztakao ubojstvo gospičkoga župnika vlč. **Dragutina Kukalja** na obali rijeke Bogdanice, blizu Tratine kod Kaniškog mosta i gospičkog katehete vlč. **Vladimira Kargačina** u Kaniži, nakon što su partizani ušli u Gospic 4. travnja 1945.

No još prije 1945. i prije nego su svoju parolu o "kapi sa tri roga" ostvarili nad životom nevinih Kukalja i Kargačina, 1942. su Srbi ponijeti četničkom idejom u Blagaju na drastičan način riješili života 54-godišnjega katoličkog svećenika iz Smiljana kraj Gospica vlč. **Blaža Tomljenovića.** Poput govedčeta su ga života razsjekli po dužini u dva dijela, kako kaže jedna inačica njegova ubojstva, odnosno **njega su živoga nabili na kolac,** kaže druga inačica kraja života vlč. Blaža Tomljenovića.

Čuvenoga ličkoga popa, vlč. **dr. Frana Biničkog** iz Mušluka, nedaleko od Gospica četnici su zlostavljadi po gospičkim zatvorima (Žandarmeriji i u Kaznionici) još za Karađorđevićeve Jugoslavije. Vezali su ga na "ražanj" (gredu) koji su okretali, a mučenika na njemu udarali do njegove nesvjesti, i silili su ga da piće "srbski čaj" (žandarsku mokraću). Dr. Fran Binički, poliglot koji je perfektno znao čak 12 stranih jezika, tada je imao 60 godina, nu, uzprkos tomu, 1934. 13,5 mjeseci odgulio je u tamnici u Mitrovici (Srijemsкоj, koju je Fran Binički uporno zvao **Hrvatska Mitrovica!**). U svom, starijim hrvatskim naraštajima dobro poznatom, spisu **"Moje tamovanje"** sve što je podnio u toj tamnici Binički naziva njegovom "čiriliskom školom" u kojoj su mu učitelji bili "hinci prekodrinci" i "prekodrinski hotkari".

A kada je početkom travnja 1945. u Gospicu i njegovu okolicu stiglo "antifašističko oslobođenje" dr. Frana Biničkoga su strpali u gospičku Kaznionicu. Bilo mu je 70 godina i još uz to, izmučen obolio je od tifusa. Ozna ga je sa zakašnjenjem prebačila u gospičku bolnicu, u kojoj je umro 1. svibnja 1945. Zahvaljujući ondašnjem upravitelju bolnice, humanistu dr. **Dani Vukoviću**, koga su i srkokomunisti u Gospicu i te kako trebali, umrli svećenik dr. Fran Binički bio je krišom kidnapiran iz gospičke bolničke mrtvačnice i prikriveno pokopan u grob njegovih roditelja u katoličkom groblju na Ličkom Osiku, u koje je dopremljen u seoskim zaprežnim kolima, potrpan sijenom, bez pratrje, bez nadgrobne besjede i - što je kudikamo važnije - bez križa, da se izpuni ona poznata o **plaći svijeta!**

(nastavit će se)

Marija Kocijan-Nikšić

KADA TI ZATRU MLADOST, NIKADA VIŠE RADOŠT NEĆE DOĆI NA TVOJ PRAG

(Posvećeno djevojkama - ženama, koje smo u istoj zloglasnoj sobi dijelile sudbinu)

Kazu, proljeće dolazi.

Neka!

Mene već moja jesen čeka!

*Vraćam se natrag daleko
u proljeće neko.*

*Vraćam se vama,
ne mogu biti sama.*

*Jeste li danas sretne,
htjela bih znati,
htjela bih moći,*

*ako ste, sestre, žive,
kvarna bih htjela doći.*

*Možda ste pale k'o žrtve,
možda ste mrtve.*

*Htjela bih od vas bar jednu imati,
život joj svoj na kapaljku snimati.
teče, teče, kapa kap po kap,
a nikad ne stvori slap,
a onaj naš momak,*

lijep i mlad,

*što gaje mučio onaj gad,
gdje se je svio,
gdje se je zbio,*

ili se možda sam ubio?

*Mada nije lako,
i mi smo trebale tako!*

Ako ste žive,

jeste li same,

jeste li možda postale mame?

*Jeste li rekle istinu kome,
o životu svome...?*

... I tko nas shvaća,

prošlost se stalno budi i vrača.

PARTIZANSKI PLES SMRTI U GOSPIĆU (I.)

Gospićka Podružnica Hrvatskoga društva političkih zatvorenika obratila se 15. ožujka 1999. Gradskom poglavarstvu Grada Gosića prijedlogom za obilježavanje skupnih stratišta i grobnica Hrvata pogibijenih 1945. nakon partizanskog ulaska u grad. U tom se prijedlogu posebno napominje kako bi bilo uputno:

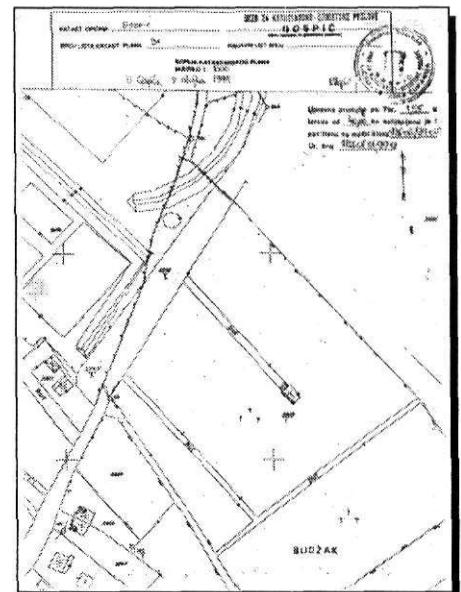
1. Stratišta i masovne grobnice pored groblja Sv. Marije Magdalene priključiti groblju, uklanjanjem ceste koju su partizanske vlasti hotimice izgradile preko grobniča;

2. Kao spomenik bezumne drskosti, sačuvati i posebno obilježiti javni zahod, koji su razbojnički pobjednici namjerno sagradili na jednoj od grobniča;

3. Šumu Jasikovac proglašiti Spomen-parkom palih za Dom.

U potkrnjepu svog zahtjeva, Podružnica HDPZ-a priložila je "Statistički upisnik za krivične predmete (STUP), započet 1. aprila 1946.", "Upisnik K za 1947. i 1948. godinu" (izvornik u Županijskom sudu u Gosiću), "Preslik presude vojnog suda II. jugoslavenske armije", "Popis zatvorenika vojnog suda komande ličkog područja 1945." (izvornik u Županijskom državnom odvjetništvu u Gosiću), te preslik katastarskog plana.

Podupirući u cijelosti zahtjev HDPZ- Podružnica Gosić, u našem ćemo listu objaviti sve te dokumente. Započinjemo popisom zatvorenika iz 1945., koji je zapravo popis smaknutih. •

Preslik katastarskog plana

Red. br.	latum uhićenja	me	*rezime	Jaium rođenja	j Adresa	me oca	me majke	zanimanje	iračno stanje	1 djeca	latum presude	latum strijeljanja	
1	23.01.1945.	rane	Rukavina	25.05.1928.	Sv. Rok 131	Mile	Luja	ček	neoženjen	0	4.04.1945.	28.04.1945.	strijeljan
2	17.03.1945.	\ikola	Kuprešanin	15.09.1915.	Papuća 10	Rade	Duka	poljoprivrednik	oženjen	3	6.04.1945.	28.04.1945.	strijeljan
3	18.04.1945.	Marica	Simunić	24.05.1924.	Bilaf 11	Iakov	Marija	kućanica	neodata	0	25.04.1945.	16.05.1945.	strijeljan
4	16.04.1945.	i/larko	Vrban	15.03.1919.	Sv.Rok 284	Luka	Manda	poljoprivrednik	oženjen	5	01.07.1945.	22.07.1945.	strijeljan
5	15.04.1945.	Danja	Jošen	15.03.1888.	Dimićeva bb	Petar	Kata	rgovac	oženjen	i	27.05.1945.	20.06.1945.	strijeljan
5	07.04.1945.	Josip	(olaković	23.02.1917.	Budačka 107	Anton	Josipa	činovnik			16.06.1945.	04.07.1945.	strijeljan
7	18.04.1945.	van	Sertić	30.10.1911.	Stajnica 40	Jure	Ara	zemljoradnik	oženjen	1	10.05.1945.	30.05.1945.	strijeljan
8	11.04.1945.	van	erković	19.06.1894.	Ujakovo 46	Iorno	Matija	zemljoradnik	oženjen	5	26.05.1945.	26.06.1945.	strijeljan
9	11.04.1945.	rane	Sertić	17.10.1915.	Šukake 3	Iomo	Jela	zemljoradnik	oženjen		26.05.1945.	15.06.1945.	strijeljan
10	19.04.1945.	Mate	Šebalj	16.10.1903.	Glibodol 13	Marko	Marija	zemljoradnik	oženjen	9	09.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
11	12.04.1945.	Marko	Perlić	14.07.1902.	Jelvica 22	Marko	Ara	zemljoradnik	oženjen	2	26.05.1945.	15.06.1945.	strijeljan
12	10.04.1945.	Marko	Zorić	15.04.1906.	Kamenica 21	Joso	Ara	zemljoradnik	oženjen	3	26.05.1945.	28.05.1945.	strijeljan
13	19.04.1945.	u ka	(rnarić	10.12.1921.	Kamenica 13	Joso	Anica	zemljoradnik	oženjen	1	26.05.1945.	23.06.1945.	strijeljan
14	14.04.1945.	Marko	Jdorović	13.08.1925.	Radotić selo bb	Mijo	vlara	(ovač			27.05.1945.	23.06.1945.	strijeljan
15	13.04.1945.	Jure	Vuković	25.09.1924.	-inarič 8	Joso	Manda	zemljoradnik			16.05.1945.	15.06.1945.	strijeljan
16	15.04.1945.	Mile	Sertić	07.11.1919.	Jezerane 41	Lojzo	.ija	zemljoradnik	oženjen		26.05.1945.	15.06.1945.	strijeljan
17	13.04.1945.	Stipe	Mesić	11.03.1918.	Bukovlje 9	Joso	Vlarija	krojač	oženjen		06.06.1945.	17.06.1945.	strijeljan
18	15.04.1945.	Dragan	Sertić	07.08.1922.	Jezerane 6	-OZO	Julkia	poljoprivrednik	oženjen		26.05.1945.	15.06.1945.	strijeljan
19	12.04.1945.	Tomo	Gerovac	24.05.1919.	Jezerane 29	van	Ara	poljoprivrednik	oženjen		26.05.1945.	15.06.1945.	strijeljan
20	12.04.1945.	Anton	Sertić	22.06.1913.	Jezerane 11	Mijo	Kata	poljoprivrednik	oženjen	1	26.05.1945.	15.06.1945.	strijeljan
21	13.04.1945.	Dušan	Pejinović	31.01.1922.	Lučan 87	so	Sava	poljoprivrednik	neoženjen		26.05.1945.	26.05.1945.	strijeljan
22	23.04.1945.	Petar	Linarić	29.06.1913.	Mali Kut 5	Marko	Kata	poljoprivrednik	oženjen	4	09.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
23	12.03.1945.	Ivan	Pavlović	04.10.1916.	Krišplice 22	Marko	Luča	zemljoradnik	oženjen		26.05.1945.	15.06.1945.	strijeljan
24	23.04.1945.	Petar	Perković	28.06.1913.	Stajnica 108	Joso	Bara	zemljoradnik	oženjen	2	09.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
25	11.04.1945.	Stjepan	Petković	15.09.1926.	Hrženik 19	Mate	Mara	zemljoradnik	oženjen		08.05.1945.	23.06.1945.	strijeljan
26	20.03.1945.	Stjepan	Kučara	30.08.1923.	Gutmanovac 7	Petar	Marija	zemljoradnik	oženjen		12.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
27	23.03.1945.	Joko	Matić	16.04.1911.	Trbovunje 10	Jere	Tomicia	zemljoradnik	oženjen	2	12.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
28	07.04.1945.	Derviš	Zanjalagić	15.05.1912.	Prudi 12	Derviš	Nefika	pekar	oženjen	2	15.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
29	19.04.1945.	Rešif	Šukanović	13.01.1923.	Podzvizd 37	Ibro	Bera	pekar			05.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
30	04.04.1945.	Jure	Umić	16.02.1883.	Karaula 42	Ivan	Marija	zemljoradnik			05.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
31	15.04.1945.	Joso	Župan	27.01.1920.	Bilaf 25	Mile	Kata	zemljoradnik	oženjen	1	21.05.1945.	03.06.1945.	strijeljan
32	07.04.1945.	Ivan	Rukavina	11.03.1901.	Prvan 36	Josip	Marija	zemljoradnik	oženjen	5	27.05.1945.	23.06.1945.	strijeljan
33	14.04.1945.	Nikola	Krpan	06.12.1923.	Lipe 23	Mate	Lucija	zemljoradnik	oženjen		10.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
34	05.04.1945.	Jerko	Sudar	08.08.1896.	Brušane 95	Jure	Mara	zemljoradnik	oženjen	7	10.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
35	06.04.1945.	Jure	Šuper	11.12.1911.	Rizvanuša 32	Nikola	Kata	zemljoradnik	oženjen	5	10.05.1945.	23.05.1945.	strijeljan
36	09.04.1945.	Ivan	Rukavina	18.04.1912.	Konjsko Brdo 180	Joso	Ara	zemljoradnik	oženjen	4	02.06.1945.	17.06.1945.	strijeljan
37	04.04.1945.	Luka	Ivanković	13.03.1928.	Centralska bb	Stipe	Ara	zemljoradnik			21.05.1945.	03.06.1945.	strijeljan
38	05.04.1945.	Marica	Krmptović	15.02.1918.	Budačka bb	Nikola	Kata	krojačica			04.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
39	03.04.1945.	Jure	Prpić	03.02.1916.	Kučišta 22	Marko	Ika	zemljoradnik	oženjen	2	24.05.1945.	03.06.1945.	strijeljan
40	04.04.1945.	Jure	Tomiljenović	28.10.1907.	Ledenik 25	Ivan	Marija	zemljoradnik	oženjen	2	24.05.1945.	03.06.1945.	strijeljan
41	19.04.1945.	Jandre	Devčić	15.04.1909.	Prnjavoraška 45	Frane	Luča	piljar	oženjen	1	24.05.1945.	01.06.1945.	strijeljan
42	20.04.1945.	Ilija	Vignjević	12.11.1901	Dnopolje 32 Lapac	Ilija	Stana	zemljoradnik	oženjen	5	06.04.1945.	17.06.1945.	strijeljan
43	20.04.1945.	Mile	Šašić	06.02.1905.	Dnopolje bb Lapac	Kaja	Jelka	zemljoradnik	oženjen	3	06.06.1945.	17.06.1945.	strijeljan
44	18.04.1945.	Lazo	Klajić	08.08.1911	Dnopolje 80	Stojan	Stana		oženjen	2	21.06.1945.	21.06.1945.	strijeljan

	05.04.1945.	Bozo	bnković	3.02.1918.	aniška 15	čđ	Ana				15.07.1945.	5.07.1945.	strijeljan
46	15.04.1945.	Ivan	Sabljak	8.07.1919.	ilaj 30	likola	Manda				11.07.1945.	1.07.1945.	strijeljan
47	04.04.1945.	Jandre	amićić	4.05.1915.	udak 74	Mile	Ana	oženjen			11.07.1945.	1.07.1945.	strijeljan
48	08.04.1945.	Ante	Vranešić	1.07.1910.	Ribnik 45	Vid	Julka	oženjen			14.06.1945.	2.06.1945.	strijeljan
49	06.04.1945.	ure	Došen	05.07.1923.	ički Osik 49	Jane	Mara				02.06.1945.	7.06.1945.	strijeljan
50	19.04.1945.	Milo	Gomerčić	08.10.1910.	'oljice 21			oženjen			05.06.1945.	7.06.1945.	strijeljan
51	03.04.1945.	Jure	Mesić	06.01.1921.	Ostrovica 72	Joso	Ana				28.05.1945.	8.05.1945.	strijeljan
52	08.05.1945.	Martin	Pavičić	29.10.1908.	ički Osik 9	Ludo	Ana	poljoprivrednik	oženjen		06.06.1945.	7.06.1945.	strijeljan
53	12.04.1945.	Jure	Orešković	04.05.1925.	ički Osik 406	Blaž	Ivka	poljoprivrednik			14.06.1945.	4.06.1945.	strijeljan
54	10.04.1945.	Ante	Zalović	31.05.1921.	Vukšić bb	tane	Kata	stolar			21.06.1945.	0.06.1945.	strijeljan
55	14.04.1945.	Martin	Krmpotić	15.04.1919.	Smiljanska 124	Mile	Ana	poljoprivrednik	oženjen		28.05.1945.	3.06.1945.	strijeljan
56	19.04.1945.	Nikola	Orešković	12.03.1909.	Bilajski bb	Anton	Marta	poljoprivrednik	oženjen		28.05.1945.	3.06.1945.	strijeljan
57	09.04.1945.	Mate	Milaković	04.11.1924.	Stajnica 84	Frane	Marija	poljoprivrednik			31.05.1945.	17.06.1945.	strijeljan
58	08.05.1945.	Mijo	Jraženović	14.09.1923.	Veliki Kut 23	Tomo	Marica	zemljoradnik			30.05.1945.	17.06.1945.	strijeljan
59	08.04.1945.	Mile	Nikšić	15.09.1924.	Kula 216	Ante	Marija	zemljoradnik			14.06.1945.	14.06.1945.	strijeljan
60	23.04.1945.	ure	Šulentić	10.04.1945.	Sv. Rok 262	van	(ata				28.05.1945.	23.06.1945.	strijeljan
61	18.04.1945.	Stojan	Orešković	30.10.1902.	Novoselija 478	van	Vlarija		oženjen	6	16.06.1945.	16.06.1945.	strijeljan
62	15.04.1945.	Ilija	Banjanin	18.09.1918.	Škare 16	Ilija	Štaka	zemljoradnik	oženjen		14.06.1945.	28.06.1945.	strijeljan
63	04.04.1945.	Petar	Štulić	28.07.1915.	Podovi 67	Marko	'epa	cestar	oženjen		28.05.1945.	05.06.1945.	strijeljan
64	18.04.1945.	Jragan	Vukmanović	28.03.1914.	Doljani 107	Stojan	vlasta	radnik			02.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
65	10.04.1945.	Mile	Ostojić	07.07.1904.	L.Lešće 246	Stipe	Kata	cestar	oženjen		15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
66	15.04.1945.	oso	Junjevčević	01.04.1923.	Prozor 180	Niko	Vlarija				02.06.1945.	02.06.1945.	strijeljan
67	10.04.1945.	ure	erković	20.01.1903.	Ramljani 21	Ambroz	Marija	lugar	oženjen	6	02.06.1945.	02.06.1945.	strijeljan
68	08.05.1945.	Mijo	Orešković	28.02.1918.	Prozor 86	ome	Marija	zemljoradnik			02.06.1945.	17.06.1945.	strijeljan
69	10.04.1945.	Ivan	Orešković	03.09.1925.	Prozor 106	Vatroslav	juka	zemljoradnik			02.06.1945.	17.06.1945.	strijeljan
70	17.04.1945.	Joso	Babić	21.03.1912.	L.Lešće 216	ure	tada	sedlar	oženjen		02.06.1945.	17.06.1945.	strijeljan
71	09.04.1945.	Mile	iiondić	1928.	Vratnik 8	van	(ata				02.06.1945.	02.06.1945.	strijeljan
72	04.05.1945.	Ante	Nikšić	13.04.1924.	LNovi 198	Petar	Kata				02.06.1945.	02.06.1945.	strijeljan
73	04.05.1945.	Stipe	Šaban	23.01.1923.	L.Novi 96	Joso	Ana		oženjen		23.06.1945.	23.06.1945.	strijeljan
74	08.04.1945.	Ivan	Tomić	12.02.1925.	Malo Polje 12	Joso	Kata				11.07.1945.	22.07.1945.	strijeljan
75	04.04.1945.	Mile	Ban	06.01.1889.	Žabica 42	Joso	Marica		oženjen	4	21.07.1945.	22.07.1945.	strijeljan
76	19.04.1945.	Mile	Ugarković	12.06.1918.	Malo Polje 19	Luka	Vica				11.07.1945.	22.07.1945.	strijeljan
77	04.04.1945.	Nikola	Galac	11.12.1904.	Žabica 48	Petar	.uca	cimerm.	oženjen	4	15.07.1945.	22.07.1945.	strijeljan
78	10.05.1945.	orno	Zdunić	01.01.1913.	Žabica 16	Štipan	Ana	kovač	oženjen	3	16.07.1945.	22.07.1945.	strijeljan
79	04.04.1945.	Stipe	(osović	20.11.1900.	L.Novi 144	Ivan	Marta	cimerm.	oženjen	6	14.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
80	08.04.1945.	losko	Šulentić	20.03.1913.	Sv. Rok 302	Pajo	Marija	ugar	oženjen	1	14.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
81	13.04.1945.	Mate	jevčić	20.05.1913.	Smiljanska 204	ijlate	'epa		oženjen	2	26.06.1945.	26.06.1945.	strijeljan
82	13.04.1945.	Ivan	i/larković	23.03.1902.	'azarška 50	van	ranjka		oženjen	-7	29.06.1945.	11.07.1945.	strijeljan
83	14.04.1945.	Ivan	Pezelj	25.02.1910.	Smiljanska 107	Nikola	Kata	lugar	oženjen	4	21.06.1945.	21.06.1945.	strijeljan
84	07.04.1945.	Petar	Mudrović	15.08.1912.	Bilajski bb	Ante	Kata	cestar	oženjen	4	26.06.1945.	26.06.1945.	strijeljan
85	16.04.1945.	van	Ilić	16.10.1922.	Prozor 104	Joso	Mara				21.06.1945.	21.06.1945.	strijeljan
86	10.04.1945.	Mile	Ladišić	09.01.1914.	L.Lešće 315	Ante	Roža	zemljoradnik	oženjen	i	14.06.1945.	14.06.1945.	strijeljan
87	18.04.1945.	u ka	Milinović	18.10.1896.	Svica 65	Andrija	Manda	mlinar	oženjen	3	16.06.1945.	16.06.1945.	strijeljan
88	23.04.1945.	u ka	Jarković	01.11.1895	Jpovlje 51	Frane	vanja	zidar	oženjen	6	14.06.1945.	14.06.1945.	strijeljan
89	18.04.1945.	Forno	Jurković	02.01.1913.	Kuterevo 48	van	Marija	zemljoradnik	oženjen	2	14.06.1945.	14.06.1945.	strijeljan
90	02.05.1945.	i/larko	Rajković	18.05.1918.	Krišpolje 33	Jure	<atika				14.07.1945.	23.07.1945.	strijeljan
91	02.05.1945.	i/liko	Rajković	13.06.1917.	Jelvica 38	Petar	Jelka				11.07.1945.	11.07.1945.	strijeljan
92	12.05.1945.	van	Pavlović	28.05.1917.	Črnač Polje bb	Marica	Marija		oženjen	1	11.07.1945.	11.07.1945.	strijeljan
93	23.04.1945.	Tomo	Karakraš	10.02.1923.	Plaščica 66	Tomo	Marica	kovač	oženjen		26.06.1945.	26.06.1945.	strijeljan
94	23.04.1945.	Stipe	Draženović	04.04.1922	Plaščica 48	Stipe	Marica		oženjen	2	26.06.1945.	26.06.1945.	strijeljan
95	23.04.1945.	van	Lasić	12.05.1920.	Plaščica 77	Anton	Ana		oženjen	1	17.07.1945.	17.07.1945.	strijeljan
96	02.04.1945.	Stipe	Draženović	03.08.1925.	Plaščica 26	Vid	Marija				26.06.1945.	26.06.1945.	strijeljan
97	17.04.1945.	Jure	Vrklijan	19.03.1926	Sv. Rok 148	Joso	Kata				29.06.1945.	17.07.1945.	strijeljan
98	17.04.1945.	van	Baričević	15.02.1909	Čanak 28	Luka	Vlarija		oženjen	5	26.06.1945.	26.06.1945.	strijeljan
99	13.04.1945.	Dane	Valentić	21.07.1921	Bitaj 161	Stjepan	Luča				26.06.1945.	26.06.1945.	strijeljan
100	22.04.1945.	Josip	Plesa	10.09.1899	G.Kosinj 425	Ivan	Marija			6	23.07.1945.	23.07.1945.	strijeljan
101	11.04.1945.	'ero	Kulaš	11.05.1913.	Mezinovac 43	Ante	Roža	zemljoradnik	oženjen	2	23.06.1945.	23.06.1945.	strijeljan
102	15.04.1945.	vličan	Ugarković	20.02.1882	Budak 15	Bozo	Manda	zemljoradnik	oženjen	5	12.06.1945.	12.06.1945.	strijeljan
103	10.04.1945.	van	Lisac	20.12.1894	nema adrese	Mile	Mara	zemljoradnik	oženjen	5	12.06.1945.	23.06.1945.	strijeljan
104	27.04.1945.	vlarija	Došen	15.08.1896	Kaniža bb	Marko	Mara	kućanica	udata	4	15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
105	31.05.1945.	Josip	Erega	05.04.1903	Upe 42	Joso	Roža	željezničar	oženjen	3	05.06.1945.	17.06.1945.	strijeljan
106	14.04.1945.	Matija	Ciganović	17.06.1898	Bilajski bb	Luka	Ana	kućanica	udata	5	22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
107	04.04.1945.	Ivan	Butković	08.01.1920	BudačkalO	Vid	Marta	čin.pr.	oženjen	2	15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
108	08.04.1945.	Joso	Orešković	15.11.1898	Novoselija 207	Nikola	Kata	zemljoradnik	oženjen	8	21.06.1945.	21.06.1945.	strijeljan
109	17.04.1945.	Martin	Marković	12.11.1899	Vukšić 46	Ante	Mara		oženjen	7	15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
110	17.04.1945.	Ante	Rendulić	22.06.1910	Vukšić 80	Mile	Manda	cestar	oženjen	2	15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
111	04.04.1945.	Ivan	Bukovac	20.07.1902	LOsikbb	Marko	Seka	cestar	oženjen	8	15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
112	18.04.1945.	Mile	Uzelac	27.09.1892	Rastoka 80	Karlo	Bara	cestar	oženjen	7	15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
113	05.04.1945.	Ivan	Mraović	07.06.1894	Bilaj 33	Josip	Kata		oženjen	8	15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
114	02.12.1944.	Mirko	Petrović	12.02.1898	Dobrošelo 9	Nikola	Smiljana	pomorac	oženjen	1	15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
115	08.04.1945.	Petar	Lisac	13.09.1903	Sajmišna bb	Ivan	Manda	svećar	oženjen	4	15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
116	02.05.1945.	Nikola	Adžija	06.12.1910	Centralnsa Gospic	Grga	Manda	trgovac			15.06.1945.	15.06.1945.	strijeljan
117	04.04.1945.	Josip	Kolaković	07.11.1884	Gospic	Josip	Ana	inspektor	oženjen	4	05.06.1945.	05.06.1945.	strijeljan
118	13.04.1945.	Tomo	Starčević	20.03.1909	Pazarište 125	Jandre	Ana		oženjen	2		09.06.1945.	samoubojstv
119	06.04.1945.	Lovro	Štimac	25.09.1909	L.Novi 215	Bozo	Mara	kovač	oženjen	2		21.08.1945.	umro
120	19.04.1945.	Mile	Šikić	19.09.1902	Oštarije 23	Karlo	Mara		oženjen	6	11.06.1945.		strijeljan

121	3.04.1945.	orno	Hrvačić	28.12.1909.	Karlobag 93	vlihovil	ianciska	bar	ženjen		2.06.1945.	22.06.1945.	trijeljan
122	9.04.1945.	van	Šikić	8.09.1908.	Oštarije 39	OSO	vlarija		ženjen		1.06.1945.	1.06.1945.	trijeljan
123	9.04.1945.	iožo	Tomljenović	22.12.1901.	Sušanj 35	abo	M i ja		ženjen		1.06.1945.	1.06.1945.	trijeljan
124	9.04.1945.	Mile	Baburić	29.09.1910.	Oštarije 5	Mijat	Mara		ženjen		05.06.1945.	7.06.1945.	trijeljan
125	3.04.1945.	Ante	Šikić	03.06.1907.	Oštarije 36	Mile	vlarta		ženjen		05.06.1945.	7.06.1945.	trijeljan
126	9.04.1945.	ure	Šikić	23.04.1926.	Oštarije 20	Petar	vlara		ženjen		1.06.1945.	22.06.1945.	trijeljan
127	5.04.1945.	Nikola	Biljan	26.08.1926.	Mušaluk 75	Mate	eka				22.07.1945.	22.07.1945.	trijeljan
128	08.05.1945.	Jane	Golik	1.01.1922.	Kosinj 171	van	Luja				23.06.1945.	23.06.1945.	trijeljan
129	8.04.1945.	Ante	Bunčić	02.02.1915.	Podlapaća 125	ija	ela		ženjen		05.07.1945.	05.07.1945.	trijeljan
130	7.04.1945.	Milan	Benčić	08.02.1903.	G.Kosinj 148	i/larko	Kata	andar	ženjen		26.06.1945.	05.07.1945.	trijeljan
131	7.04.1945.	Filip	jutković	05.09.1922.	Mušaluk 29	van	va				26.06.1945.	04.07.1945.	trijeljan
132	9.04.1945.	avao	iunjevčević	08.03.1921.	razor bb	Stjepan	vlanda				26.06.1945.	04.07.1945.	trijeljan
133	6.04.1945.	Mile	Butković	06.07.1919.	Mušaluk 129	van	va	rg.pom.			1.07.1945.	22.07.1945.	trijeljan
134	04.05.1945.	Stjepan	ialenović	1.12.1923.	Pazariška 337	Nikola	<ata				29.06.1945.	04.07.1945.	trijeljan
135	02.05.1945.	Jikola	Štavljić	04.08.1901.	Pazariška 133	Mile	vlara		oženjen	4	22.06.1945.	22.06.1945.	trijeljan
136	22.04.1945.	riarko	Zupan	1.05.1908.	Barlete 163	Nikola	eka		oženjen	5		945	trijeljan
137	08.04.1945.	Joso	Sertić	5.10.1923.	N. Gradiška	vtartin	.uja	pekar			26.06.1945.	26.06.1945.	trijeljan
138	27.04.1945.	Tome	Šarić	17.04.1894.	Lovinac 136	Stipe	Ana	emljoradnik	oženjen		22.07.1945.	22.07.1945.	trijeljan
139	20.05.1945.	Joso	Vukelić	13.07.1901.	Biljska 9	oakim	Jelena	eljezničar	oženjen		26.06.1945.	26.06.1945.	trijeljan
140	07.05.1945.	Milan	Durić	10.04.1906.	Zupan dol bb	Dane	Štaka	cimerm.	oženjen		24.06.1945.	04.07.1945.	trijeljan
141	23.04.1945.	Mile	(ušanić	11.09.1923.	Vlaščica 62	orno	Jela				1.07.1945.	1.07.1945.	trijeljan
142	23.04.1945.	Ante	Verzon	23.04.1907.	Smiljanska	Franjo	Iosipa	sajdžija	oženjen	3	05.06.1945.	7.06.1945.	trijeljan
143	5.04.1945.	Josip	Vukelić	09.03.1913.	Lipe 9	van	Ana	zemljoradnik	oženjen	2	05.06.1945.	7.06.1945.	trijeljan
144	09.04.1945.	Vinko	Jarić	26.03.1905.	B.Draga 13	van	Biserka	mornar	oženjen	>	23.06.1945.	23.06.1945.	strijeljan
145	7.05.1945.	Živko	'avlović	12.05.1924.	Crnac 94	Marko	Ana	mvač			27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
146	06.04.1945.	Nikola	jošen	09.12.1894.	Sajmišna ul.	Petar	Kata	rgovac			6.07.1945.	22.07.1945.	strijeljan
147	4.04.1945.	Vladimir	.evar	07.08.1919.	Smiljanska 30	Josip	Magdalena	činovnik			05.06.1945.	17.06.1945.	strijeljan
148	01.05.1945.	Nedjeljko	lanjanović	05.07.1917.	Brlog 174	Marko	Mila	zemljoradnik	oženjen		05.06.1945.	17.06.1945.	strijeljan
149	01.05.1945.	.uka	Milković	17.05.1905.	Smiljanska	Nikola	Luja	sajmar	oženjen	5	26.06.1945.	26.06.1945.	strijeljan
150	16.04.1945.	van	Jelinčić	16.10.1910.	Zaoštra 24	Jakov	Marija	zemljoradnik	oženjen	i	14.06.1945.	14.06.1945.	strijeljan
151	16.04.1945.	(orno	Maras	14.02.1909.	D.Brdo 33	Stipe	Kata	zemljoradnik	oženjen	1	17.07.1945.	17.07.1945.	strijeljan
152	13.04.1945.	Mile	Brkić	29.09.1894.	Oštarije 24	Joso	ka	ugar			17.07.1945.	17.07.1945.	strijeljan
153	21.05.1945.	Ante	i/ledunić	12.07.1884.	Biljska 457	Jure	Kata		oženjen	1	14.06.1945.	14.06.1945.	strijeljan
154	09.04.1945.	Marko	Jevčić	11.03.1898.	Budačka 38	Bozo	Kata	ugar	oženjen	i	21.06.1945.	21.06.1945.	strijeljan
155	14.04.1945.	Mika	Jiondić	29.07.1898.	Brinje 101	Grga	Ruža	pošumар	oženjen	4	21.06.1945.	21.06.1945.	strijeljan
156	09.06.1945.	Mile	Pijelić	13.05.1923.	Kosinj 202	Dragan	Kata	poljoprivredni!			21.06.1945.	21.06.1945.	strijeljan
157	19.04.1945.	Mile	Pintar	26.10.1919.	(osini 154	van	Manda				10.07.1945.	10.07.1945.	strijeljan
158	08.04.1945.	Stjepan	Rožić	10.10.1902.	Kosinj 81	.uka	Kata	zidar	oženjen	i	10.07.1945.	10.07.1945.	strijeljan
159	08.04.1945.	Andrija	Grgurić	08.09.1911.	(osinj 130	van	Jara	pekar	oženjen	1	10.07.1945.	10.07.1945.	strijeljan
160	15.04.1945.	Ivan	Lulić	23.09.1924.	Perušić 21	ave	Mara				10.07.1945.	10.07.1945.	strijeljan
161	26.04.1945.	van	Vojnić	26.02.1923.	Pazarište 94	ave	Kata				27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
162	08.04.1945.	van	Popović	13.09.1922	Klanac 221	Karlo	Kata				27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
163	24.04.1945.	Mirko	Odorčić	21.04.1921	<ompolje bb	Mijo	.jubica				22.07.1945.	22.07.1945.	strijeljan
164	19.04.1945.	Nikola	Lulić	13.05.1912	Gospic	Nikola	Marta	gostioničar	oženjen	2	21.07.1945.	21.07.1945.	strijeljan
165	15.04.1945.	Josip	Brklačić	22.03.1922	Trnovac 40	Ivan	Marija	limar			27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
166	10.04.1945.	Martin	Hećimović	27.10.1921	3ukovac 37	Nikola	Ana				23.06.1945.	23.07.1945.	strijeljan
167	08.04.1945.	Dane	Lulić	23.03.1912	K.Brdo 70	Joso	Kata		oženjen	3	11.07.1945.	11.07.1945.	strijeljan
168	02.04.1945.	Joso	Bašić	12.04.1921	K.Brdo 133	Stipe	Ana		oženjen	2	27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
169	09.04.1945.	Nikola	Šimatović	20.10.1921	Mezinovac 49	van	Ana				27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
170	10.04.1945.	Ante	Rupčić	15.06.1925	Gospic 40	Mile	Milka				27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
171	10.04.1945.	Joso	Sokolić	19.03.1922	Karaula 27	Stipe	Matića				31.07.1945.	31.07.1945.	strijeljan
172	07.05.1945.	Mirko	Došen	06.03.1927	Karlobag 45	Jure	Mara				27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
173	17.06.1945.	Petar	Pavlović	18.06.1922	Čmč 132	Stipe	Julka				27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
174	15.05.1945.	Jelić	Mile	09.09.1917	Čmč 96	Stjepan	Marija		oženjen	2	22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
175	27.04.1945.	Ivan	Holjevac	06.01.1912	Jezerane 211	van	Frana		oženjen	2	27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
176	15.05.1945.	Stipe	Tomaš	08.09.1919	Brinje 34	Stipe	Manda	zidar	oženjen	1	22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
177	14.05.1945.	Ivan	Vidaković	15.07.1923	Brinje 6	Mirk	Marica	zidar	oženjen	1	22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
178	15.05.1945.	Stjepan	Kušanić	12.12.1922	Plaščica 67	Ivan	Kata				22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
179	15.05.1945.	Mate	Mesić	01.01.1923	Lipice 6	Mate	Janja				28.06.1945.	28.06.1945.	strijeljan
180	15.05.1945.	Ivan	Mesić	06.07.1914	Lipice 6	Marko	Manda		oženjen	2	22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
181	16.05.1945.	Fredo	Pernar	23.02.1922	Lipice 53	Ivan	Kata				27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
182	18.04.1945.	Joso	Orešković	25.04.1907	Glavna 41 Gospic	Bozo	Kata		oženjen	2	27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
183	15.05.1945.	Mile	Vuković	05.09.1926	Lipice 61	Mate	Jela				22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
184	14.05.1945.	Pave	Vučetić	04.04.1912	Lipice 20	Ivan	Ruža		oženjen	1	22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
185	09.04.1945.	Ante	Blažetić	13.03.1909	Budak 61	Mate	Milka		oženjen	7	10.07.1945.	10.07.1945.	strijeljan
186	15.05.1945.	Ivica	Čorak	15.03.1907	Budačka bb	Tomo	Kata		oženjen	5	27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
187	03.05.1945.	Nikola	Umiljenović	17.06.1921	Zabica 1	Mile	Ana		oženjen	2	30.07.1945.	30.07.1945.	strijeljan
188	19.05.1945.	Mika	Koričić	11.09.1913	Plaščica 42	Mile	Kata	zidar		2	27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
189	13.05.1945.	Stipe	Ugarković	17.03.1919	Brinje 12	Joso	Marija				22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
190	15.05.1945.	Mile	Mesić	15.12.1914	Lipice 42	Marko	Ruža		oženjen	1	22.04.1945.	22.04.1945.	strijeljan
191	19.05.1945.	Stipe	Kalanj	26.05.1917	Plaščica 34	Tome	Luča		oženjen	4	27.06.1945.	27.06.1945.	strijeljan
192	18.05.1945.	Ivan	Mesić	01.10.1918	Lipice 6	Frane	Marta		oženjen		22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
193	09.05.1945.	Slave	Perković	08.11.1926	Stajnica 87	Pave	Dragica				22.06.1945.	22.06.1945.	strijeljan
194	09.05.1945.	Mile	Perković	10.12.1924	Stajnica 78	Ivan	Manda				27.06.1945	27.06.1945	strijeljan

(nastavit će se)

POPIS RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA II. SVJETSKOG RATA S PODRUČJA BISKA, SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA

67. **Šimundža, Pavao** Jozin i majke Pere, rod. Bošnjak, civilna žrtva, rođen 11. svibnja 1924. u Bisku, gimnazijalac Franjevačke klasične gimn. u Sinju. Iza pada Biska u kolovozu 1943. partizani su dolazili u Bisko do 9. rujna 1943. Zločinci su dali bombu-biokovku Pavlu i Milanu - Jakovu Vukoviću da idu u korito rijeke Cetine loviti ribu, s pripomenom da bombu aktiviraju i čekaju dok počne zujati, te bace u rijeku. Bomba je eksplodirala, jednoga usmrtila, a drugoga težko ranila nakon čega je umro. Pavao težko ranjen umire 19. VIII. 1943., a Milan - Jakov na dan aktiviranja bombe 17. kolovoza 1943.

68. **Šimundža, Petar** Ivanov i majke Pavice, rod. Modrić, rođen 2. siječnja 1904. u Bisku, vodnik domobranksih oružanih snaga. Odveden iz obiteljske kuće u srpnju 1945. i po ustaljenoj komunističkoj praksi, usmrćen na nepoznatom mjestu.

69. **Terzić, Jerko** pok. Joze i majke Ane, rod. Renić, rođen 3. rujna 1907. u Bisku. Otjeran na tzv. obvezni rad sječe drva na Velebitu. Udaren granom padajuće bukve zadobio tešku povredu kičme. Lijeći se u splitskoj "Staroj bolnici", gdje umire 1. studenoga 1949.

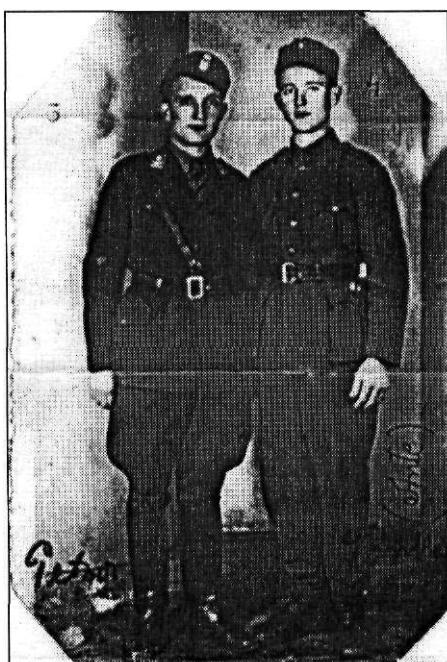
70. **Tijardović, Ana** udova Joze, kći Ante Akrap-Gaćić i majke Ive, rođ. Fuštar, civilna žrtva. Usmrćena u noći od 28. na 29. studenoga 1942. za vrijeme prvoga partizanskoga napada na Bisko. Anu su odmetnici gonili izpred sebe prema utvrdi, gdje su bili branitelji sela, najvjerojatnije su, po ustaljenoj zločinačkoj praksi, željeli ubaciti bombu među branitelje. Usmrćena je nabojem ispred Vrdoljakovih kuća, gdje se nalazio bunker tj. utvrda. Rođena je 7. lipnja 1895. u Bisku.

71. **Tukić, Jure - Juko** pok. Mije i majke Luče, rođ. Bulat, rođen 1. studenoga 1910. u Kotlenicama, doseljenik u Bisko. Iza pada NDH-e želi se uključiti u oružanu borbu protiv nove tvorevine srpskomunističke Jugoslavije. Na putu za

Priredio:

Mate AKRAP

Kamešnicu, u zajednici s Matom Bilanom, dolazi na Visoku /iznad Radošića kod Sinja/ ispod križa. Prema izjavama nekih osoba izdani su od nekoga doušnika Ante Radonića, a prema drugima izdale su ih žene srbske nacionalnosti, te su ih usmrtili jugomilicioneri 27. travnja 1946.

Braća Petar i Ante Bulat iz Biska
(U Osijeku, 23.XI.1942.)

72. **Tukić Petar - Perko** pok. Luke i majke Mare, rođ. Strikić, rođen 26. lipnja 1921. u Bisku. Bio je pripadnik ustaških oružanih snaga, niži častnik. Uhićen od partizana u vrijeme pada Splita i zatočen u zloglasni zatvor Gripe. Neke noći iza uhićenja prozvan je u zajednici s drugim uznicima i odveden na nepoznato stratište. Točan dan smrti nepoznat, ali je najvjerojatnije usmrćen krajem studenoga ili u prvim danima prosinca 1944.

73. **Vrdoljak, Mirko** Božin i majke Ive, rođ. Vidović, rođen 4. studenoga 1908. u Sisku, domobranski častnik. Uhićen od

partizana i priključen njihovo Kaznenoj četi, prvi borbeni redovi. Gine u mjestu Vrime, prema izjavi Olive Vrdoljak, kod Divače 21. svibnja 1945.

74. **Vrgoč, Jozo** pok. Petra i majke Ande, rod. Botić, branitelj Biska od partizana, rođen 5. siječnja 1897. u Bisku. Partizani su izvršili oružani napad na Bisko 4. i 5. kolovoza 1943. 6.VIII. iste godine braniteljima u utvrđenim zgradama ponestate vode, te u poslijepodnevnim satima jurišaju iz utvrda. Odmetnici su predvodno dali "častnu riječ i vjeru" onim braniteljima koji se predaju da će im poštovati život tj. pustiti obitelji. Jozo je nasjeo obećanjima razbojnika, te bio uhićen i odveden u stambenu kuću Andrije Dadić, gdje su napadači izvršili najokrutnije mučenje lomeći mu dijelove tijela, udarači puškama po glavi i prsima. Jozini jauci i zapomaganja čuli su se do najudaljenijih kuća zaselka Gornji Kraj. Iza odlaska partizana žene su skupile dijelove Jozina tijela u plahtu i odnijele u groblje, te spustile u grobniču Ivana Bulata pok. Filipa, gdje i raskomadano tijelo jednakog usmrćenoga Ivana Dadića /Ikića/.

75. **Vuković, Jakov - Milan** Antin i majke Ive, rođ. Vrdoljak, civilna žrtva, rođen 21. ožujka 1924. godine u Bisku. Partizan Ivan Šimundža Šimunov i neki drugi odmetnici dali su Jakovu i Pavlu Šimundži bombu "biokovku" da idu loviti ribu u korito rijeke Cetine. Rekli su im da aktiviraju upaljač i čekaju dok u bombi počne zujati. Bomba im je eksplodirala u rukama. Jakov je bio odmah usmrćen, tj. 17. kolovoza 1943., a Pavao smrtonosno ranjen umire 19. kolovoza iste godine, u splitskoj bolnici.

POST SCRIPTUM

Bisko je selo smješteno u pitomoj dolini, na desnoj obali rijeke Cetine. Veoma plodno polje okružuju manj a brda i nešto veći Mali Mosor /Zelenikovac/. Brda su obrasla listopadnom šumom i ljekovitim biljem: kaduljom, vriskom, te travama: majčinom dušicom, ivom, men-

*Usmrćeni Petar Bulat
pok. Mate iz Biska*

tom i dr. Kanjon rijeke Cetine bio je jedan od najljepših u ovom dijelu domovine Hrvatske. Uz desnu, bišćansku obalu bile su tri vodenice: Grabova, Biljačka i Rujanova, sa šest, osam i Šest mlinova. Skretanjem vode na mlinove korito je pregrađeno naslagama kamenja u obliku širokoga zida, što je stvaralo jezero s pogodnom vodom za kupanje, a oticanje vode preko zaustava slapove neopisivih prirodnih ljepota. Izgradnjom HE Peruča voda za kupanje postaje hladna i gotovo neupotrebljiva za istu namjenu.

Planovima za izgradnjom i izgradnjom hidrocentrale na mjestu Grabove mlinice kanjon rijeke gubi sve prirodne ljepote koje je do toga vremena imao. Komunisti hidrocentrali u Bisku daju naziv koji je stran našem mjestu, nadajući se da će Bisko kao geografski pojам nestati, jer je za njih ustaško, te se zvati Đale, po njihovu imenovanju hidrocentrale.

Stanovnici su, osim veoma rijetkih iznimaka, odani Bogu, rimokatoličkoj vjeri i domovini Hrvatskoj. Pad Kraljevine Jugoslavije i uzkršnje Nezavisne Države Hrvatske događaji su neizmjernoga veselja i ushićenja. Svi sposobni muškarci uključuju se u oružanu obranu domovine. Komunistički odmetnici smatrani su izdajnicima domovine, vjere i Boga. Njihova su djela bila uništiti u čovjeku sve što čovjeka čini čovjekom.

U borbi protiv spomenutih odmetnika svi su stanovnici Biska, osim nekoliko iz-

dajnika, kojih je broj zanemarljiv, bili jednak odlučni i sposobni položiti žive na oltar domovine.

Mjestni župnik don Marin Kuvačić, rodom iz Gata, bio je prvi među prvima, jednak odlučan s istim idejama i ljubavlju.

Odmetničke skupine su jačale. U veljači 1942. u Bisko su dolazile neke osobe iz obližnjih brdskih sela, najvjerojatnije poslani i poslane od odmetnika u izviđačku djelatnost, u svrhu priprema napada na branitelje Biska.

Bila je večer 28. studenoga 1942. u kuću pisca ovog teksta ulazi Jozo Vrgoč i odmah reče: "Kume Ivane, čuju se u Kotlenicama pucnji strojnica. Postoji mogućnost da nas noćas napadnu." Pošli smo spavati. Oko pola noći na naša vrata kuća Jakov Videka: "Ivane, brzo, evo ih na Rupici /80 do 100 m udaljena od naše kuće/. Otac se brzo oblači, uzima pušku i strjeljivo, te nestaje u noći. Mi djeca pomažemo majci kamenu posudu, u kojoj su naši stariji držali ulje, iza vrata. Vani pucnji, vatrica zapaljenih kuća, lozinke odmetnika "Otvori!" s dodatkom psovke. Jaki udar u vrata i ista su otvorena. Neuredne ljudske spodobe s trorogim kapama ulaze u kuću. Pretražuju prostoriju i izlaze izpred kuće. Moja baka reče dvojici: "Dica moja, zašto ste otišli u šumu? Borite se protiv svoje države". I za sebe, tiho: "Jadna vaša majka!" Odmetnici udara drškom puške, baka pada. I drugi udar, baka ostaje ležati. Pucnji pušaka i strojnica, jauci i zapomaganje paraju noćnu tišinu. Plamenovi zapaljenih kuća dižu se visoko prema nebu. U isto vrijeme uništavaju i opominju. Opominju one koji pale i ubijaju, opominju one koji se bore za ponovno rađanje, ali ovoga puta crvene Jugoslavije. Njihova pomućena mašta nije u mogućnosti znati, da su crvena i predhodna jednake tamnice hrvatskoga naroda.

Bliži se zora. Odmetnici se spremaju za bijeg u svoje jazbine. Odnose svoje mrtve i ranjene. Zaprežnim kolima voze opljačkanu hrancu i druge vrijednosti. Htjeli su prema Rošcima i Dolcu. Branitelji ih čekaju kod Šimundžinih kuća, te usmrćuju volove i nekoliko napadača.

Znajući da će odmetnici izvršiti drugi napad na Bisko, Ustaški logor u Sinju šalje u Bisko 60 domobrana, dragovoljaca. Svi, osim nekoliko, rodom iz Prisoja pokraj Tomislavgrada. Bili su pošteni i dragi

Dadić Vicko

momci. Zločinački plan bio je usmrtiti što više tih mladih osoba. Partizanski doušnici i pomagači javljaju partizanima u Dolac da bišćanski domobrani dolaze Rošica. Odmetnici ih, na čelu sa zloglasnim Nedjeljkom Tijardovićem-Kotom dočekuju na Priviji, raskrižju puta /bolje rečeno račvanju prema Docu D. i Srijanima/, te bez pokušaja zarobljavanja usmrćuju 4. veljače 1943. domobrane: Matu Šarića, rođenog 28.VIII.1915. u Prisoju, Jakova Kultešu Petrova, rod. 2.VII.1910. u Prisoju, Juru Šijića Stankova, rod. 1919., nekoga Paića /imao brata Nikolu, domobran, ostanao živ, nije bio u pohodu Rošcima/, te težko ranili Stipana Ljubičića, rođenoga 22.XI.1919. u Prisoju od otca Ćirka.

Stipan umire u sinjskoj bolnici, 10. veljače 1943. Usmrćeni domobrani prevezeni su iz mrtvačnice u groblju u Bisku u mjestno groblje u Trilju gdje su pokopani.

Iza ove težke tragedije, koja je zadesila postrojbu, Zapovjedništvo satnije daje zapovijed da ostali domobrani napuste borbeno položaje u Bisku i prijeđu na druge terene u borbu protiv zločinaca partizana.

/Imena doušnika, nisu iz Biska, način izdaje i imena partizana koji su izvršili zločin, poznati su piscu ovoga teksta, te će pojedinosti biti opisane, te doslovno iznesene izjave osoba koje su zločin izvršile i izvršiteljima pomagale/.

(nastavit će se)

STRADANJA HRVATA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI (XV.)

PRIPADNICI HOS-a I CIVILI

RATNE I PORATNE ŽRTVE II. SVJETSKOG RATA

Mjesto: HEREŠIN

Občina: KOPRIVNICA

1. BETLEHEM, Petar rođ. 1908. u HEREŠINU
2. BOŽEK, Stjepan rođ. 1906. u HEREŠINU
3. DVORSKI, Antun rođ. 1920. u HEREŠINU
4. DVORSKI, Mirko rođ. 1926. u HEREŠINU
5. GAL, Stjepan rođ. 1912. u TORČECU
6. IRGOLIĆ, Franjo rođ. 1917. u LEGRADU
7. KOTRHA, Oto rođ. 1915, doselio iz Njemačke
8. KUMER, Ivan rođ. 1912. u IMBRIOVCU
9. SREMEC, Mijo rođ. 1924. u HEREŠINU
10. ŽAGAČ, Tomo rođ. 1917. u HEREŠINU
11. ŽAGAČ, Valko rođ. 1921. u HEREŠINU

Mjesto: REKA

Občina KOPRIVNICA

1. BAKANJ, Franjo rođ. 1926. u RECI
2. BALAŠKO, Josip rođ. 1922. u RECI
3. BARBARIC, Franjo rođ. 1925. u RECI
4. BARBERIĆ, Vjekoslav rođ. 1920 u RECI
5. BAREŠIĆ, Ljudevit rođ. 1913. u RECI
6. ĐURĐIĆ, Ivan rođ. 1910. u RECI
7. EVAČIĆ, Josip rođ. 1925. u RECI
8. GOSPOČIĆ, Rikard rođ. 1915. u RECI
9. HERMAN, Mato rođ. 1922. u RECI
10. IŠTVANOVIĆ, Josip rođ. 1903. u RECI
11. IŠTVANOVIĆ, Mijo rođ. 1926. u RECI
12. IŠTVANOVIĆ, Slavko rođ. 1922. u RECI
13. JANACH, Ljubo rođ. 1903. u RECI
14. JUNKIN, Tomo rođ. 1920. u RECI
15. KUDELIĆ, Mijo rođ. 1902. u RECI
16. LONČARIĆ, Ivan rođ. 1912. u RECI
17. LONČARIĆ, Josip rođ. 1910. u RECI
18. LONČARIĆ, Luka rođ. 1915. u RECI
19. LONČARIĆ, Mato rođ. 1921. u RECI
20. LONČARIĆ, Mijo rođ. 1918. u RECI
21. MAĐERIĆ, Dragutin rođ. 1920. u RECI
22. MAĐERIC, Josip rođ. 1925. u RECI
23. MAĐERIĆ, Martin rođ. 1922. u RECI
24. MARTINČIĆ, Dragutin rođ. 1920 u RECI
25. MARTINČIĆ, Ivan rođ. 1920. u RECI

Priredio:

Stjepan DOLENEC

26. MARTINČIĆ, Stjepan rođ. 1922. u RECI
27. MARTINČIĆ, Zvonko rođ. 1930. u RECI
28. MODEC, Pavao rođ. 1920. u RECI
29. POSAVEC, Ivan rođ. 1926. u RECI
30. SABOLOVIĆ, Vlado rođ. 1923. u RECI
31. SARIĆ, Ivan rođ. 1920. u RECI
32. STANIĆ - KRAŃČEVIĆ, rod. 1913. u RECI
33. TAŠNER, Alojz rođ. 1925. u RECI
34. TAŠNER, Mijo rođ. 1922. u RECI
35. TREŠČEC, Alojz rođ. 1925. u RECI
36. TREŠČEC, Ivan rođ. 1926. u RECI
37. TREŠČEC, Slavko rođ. 1924. u RECI
38. VANDIJA Tomo rođ. 1920. u RECI
39. VUČKOVIĆ, Stjepan rođ. 1914. u RECI
40. ZRINSKI, Đuro rođ. 1920. u RECI
41. ŽAGAR, Stjepan rođ. 1917. u RECI

Mjesto: SOKOLOVAC

Občina SOKOLOVAC

1. KANIŠKI, August rođ. 1900. u KNEGINCU
2. KANIŠKI, Barbara rođ. 1903. u KEŠTELANCU
3. MALJAK, Josip rođ. 1912. u ROVINŠČANCU
4. MILEKOVIĆ, Josip rođ. 1917. u GORNJEM KRIŽU
5. PUHAČ, Franjo rođ. 1914. u DONJOJ VELIKOJ
6. SABOLEK, Josip rođ. 1926. u DONJOJ VELIKOJ
7. SABOLEK, Martin rođ. 1920. u DONJOJ VELIKOJ

Mjesto: VELIKA MUČNA

Občina SOKOLOVAC

1. BAKANJ, Ljudevit rođ. 1920. u VELIKOJ MUČNOJ
2. BARANIĆ, Stjepan rođ. 1926. u VELIKOJ MUČNOJ
3. ČORC, Blaž rođ. 1909. u VELIKOJ MUČNOJ
4. GLOŽINIĆ, Ivan rođ. 1919. u SLOBOVCU - Var. Toplice
5. KUDELIĆ, Josip rođ. 1923. u VELIKOJ MUČNOJ
6. KUDELIĆ, Stjepan rođ. 1915. u VELIKOJ MUČNOJ
7. KUDELIĆ, Stjepan rođ. 1927. u VELIKOJ MUČNOJ
8. TOT, Albert rođ. 1919. u VELIKOJ MUČNOJ

9. TOTH, Ludvig rođ. 1911. u VELIKOJ MUČNOJ

10. TRUMBETAŠ, Ivan rođ. 1923. u VELIKOJ MUČNOJ

11. TRUMBETAŠ, Stjepan rođ. 1902. u VELIKOJ MUČNOJ

12. TRUMBETAŠ, Vilko rođ. 1922. u VELIKOJ MUČNOJ

Mjesto: JANKOVAC DOMAJI

Občina SOKOLOVAC

1. BERTIĆ, Ivan rođ. 1922. u JANKOVCU
2. JAGIĆ, Ivan rođ. 1911. u ZABLATJU - Legrad
3. JAZVEC, Martin rođ. 1921. u ZABLATJU - Legrad
4. KOROŠEC, Vinko rođ. 1921. u VELIKOM OTOKU Legrad
5. NOVOSEL, Josip rođ. 1912. u -
6. TALAN, Bolto rođ. 1920. u NOVAKOVCU - Ludbreg
7. VADLA, Josip rođ. 1919. u MALOM OTOKU - Legrad

POPIS PRIPADNIKA HOS-a IZ

RAZNIH KRAJEVA NDH POKOPANIH NA MJESNOM GROBLJU U KRIŽEVIMA za vrijeme II. SVJETSKOG RATA

1. ALIĆ, Mustafa DOMOBRAN pokopan 22.03.44.
2. ANDROIĆ, Stanko DOMOBRAN pokopan 22.03.44.
3. BANOVAC, Mato (1902.) USTAŠA pokopan 13.11.43.
4. BINGULA, Mijo USTAŠA pokopan 10.02.45.
5. BJELENČEVIĆ, Avdo DOMOBRAN pokopan 11.09.44.
6. BOŠNJAKOVIĆ, Ivan DOM. VODNIK pokopan 23.10.42
7. BRKIĆ, Rasko DOMOBRAN pokopan 26.07.43.
8. BRLEK, Franjo iz Dedina DOMOBRAN pokopan 19.12.44.
9. CEREPENKO, Ivan DOMOBRAN pokopan 02.05.45.
10. CRNČIĆ, Nikola iz Apatovca USTAŠA pokopan 27.03.45.
11. ČERKES, Stjepan DOMOBRAN pokopan 27.03.45.
12. DALPONT, Antun USTAŠA pokopan 11.04.44.
13. DELIBOVIĆ, Husein DOMOBRAN pokopan 30.09.43.
14. DIVIĆ, Ante iz Makarske USTAŠA PTS pokopan 08.03.45.
15. ĐEDOVIC, Drago DOM. VODNIK pokopan 23.10.42.

16. DROZDEK, Blaž DOMOBRAN pokopan 05.05.45.
 17. GAVRIĆ, Antun USTAŠA pokopan 28.04.45.
 18. HABDIJA, Stjepan iz Kloštra Voj. USTAŠA pokopan 23.02.45.
 19. HABIJANEC, Franjo iz Križevaca DOMOBRAN pokopan 19.12.44.
 20. HALILOVIĆ, Husein DOMOBRAN pokopan 06.06.43.
 21. HASANOVIĆ, Mehmed DOMOBRAN pokopan 15.03.44.
 22. HOMAN, Zvonimir iz Križevaca POVOJNIČEN pokopan 05.08.43.
 23. HORVATIĆ, Mirko DOMOBRAN pokopan 14.01.44.
 24. HUBAK, Stjepan DOMOBRAN pokopan 08.02.45.
 25. HUGINA, Franjo rođ. 1913. USTAŠA pokopan 08.12.43.
 26. IVIĆIĆ, Petar DOMOBRAN pokopan 26.07.43.
 27. JURIĆ, Stjepan DOMOBRAN pokopan 26.07.43.
 28. KALMAR, Dragutin, DOMOBRAN pokopan 11.09.44.
 29. KEŠER, Stjepan iz Zaistovca USTAŠA pokopan 26.09.44.
 30. KNEŽIĆ, Mato DOMOBRAN pokopan 14.06.43.
 31. KOSTELEC, Ivan rođ. 1925 DOMOBRAN pokopan 29.09.44.
 32. KOVAČEVIĆ, Mijo DOMOBRAN pokopan 26.07.43.
 33. KOVACIĆ Dragutin iz Apatovca USTAŠA pokopan 02.11.44.
 34. KRUŠIĆ, Stjepan iz Križevaca UST. VODNIK pokopan 15.09.44.
 35. KUČIŠ Slavko iz Vel. Potočca USTAŠA pokopan 22.09.44.
 36. KURJAKOVIC Šefik iz Bijeljine DOMOBRAN pokopan 30.09.43.
 37. KURTOVIĆ Mehmed iz Bos. Novog DOMOBRAN pokopan 30.09.43.
 38. LABAŠ, Franjo rođ. 1926. USTAŠA pokopan 14.01.44.
 39. LEVIĆ, Sahabas iz Marica, 1923. DOMOBRAN pokopan 30.09.43.
 40. LUKAČIĆ, Stjepan iz Ivana Kr. USTAŠA pokopan 06.02.44.
 41. LOJAN, Franjo HRV. LEGIJA pokopan 19.12.42.
 42. MARIĆ, Đuro USTAŠA pokopan 15.09.44.
 43. MAŠAIĆ, Husein DOMOBRAN pokopan 22.03.44.
 44. MASNEC, Vilim iz Gor. Brckovština USTAŠA pokopan 15.09.44.
 45. MATUS, Mijo rođ. 1921 DOMOBRAN pokopan 10.08.43.
 46. MILIĆ, Josip rođ. 1921. DOMOBRAN pokopan 10.08.43.
 47. MUSTAFIĆ, Jusuf DOMOBRAN pokopan 31.03.45.
 48. NEMEC, Valent (1909.) iz Križevaca DOMOBRAN pokopan 25.01.43.
 49. PAJIĆ, Ljudevit iz Žunaca DOMOBRAN pokopan 01.05.45.
50. PERIĆ, Ivan iz Brda Lajić USTAŠA pokopan 04.05.45.
 51. PETERNIK, Josip iz Greberanca-Križevci USTAŠA pokopan 18.04.44.
 52. PICIK, Đuro rođ. 1922. USTAŠA pokopan 13.11.44.
 53. POVRIĆ, Mustafa DOMOBRAN pokopan 03.03.43.
 54. PRSTEC, Gabro DOM. PORUČNIK pokopan 07.12.42.
 55. RADIČEK, Mirko iz Križevaca VOJNIK pokopan 14.04.41.
 56. RADOVANOVIC, Antun DOMOBRAN pokopan 02.05.45.
 57. RUPA, Milan DOMOBRAN pokopan 16.10.44.
 58. SEVER, Đuro DOM. VODNIK pokopan 23.10.42.
 59. SKOKO, Lovro UST. PORUČNIK pokopan 15.09.44.
 60. SKRBA, Ivan iz Preseke-Križevci UST. ROJNIK pokopan 15.09.44.
 61. SLUNJSKI, Miroslav iz Ivanec Križ. USTAŠA pokopan 23.05.43.
 62. SMOLEK, Ivan iz Križevaca DOMOBRAN pokopan 25.07.43.
 63. SODIĆ, Josip POVOJNIČEN pokopan 05.08.43.
 64. SOKAČ, Stjepan DOM. VODNIK pokopan 23.10.42.
 65. STUPARIĆ, Luka rođ. 1919 iz Našica DOMOBRAN pokopan 18.12.44.
 66. SUBOTIČANEĆ, Dragutin DOMOBRAN pokopan 23.03.44.
 67. ŠAULA, Vjekoslav USTAŠA pokopan 17.01.44.
 68. ŠOLIĆ, Mirko iz Sv. Martin-Križ. VOJNIK pokopan 08.04.41.
 69. ŠORLI, Adolf DOMOBRAN pokopan 06.07.43.
 70. ŠTEFUN, Slavko iz Dedina-Križ. MILICIONAR pokopan 23.02.45.
 71. ŠTROK, Ivan UST. ROJNIK pokopan 15.09.44.
 72. TIČIĆ, Matija iz D. Matičine USTAŠA pokopan 04.05.45.
 73. TOSTARIĆ, Ivan iz Oriovca DOMOBRAN pokopan 15.09.44.
 74. TRNAVČIĆ, Imbro iz Bijeljine DOMOBRAN pokopan 11.09.44.
 75. TROHA, Ignac DOM. NAREDNIK pokopan 15.07.44.
 76. TROKTOR, Martin (10.05.1902.) Ludbreg pokopan 03.12.43.
 77. VERIĆ, Ivan iz Vrbovca USTAŠA pokopan 03.12.43.
 78. VERŠIČEK, Marijan (1919.) iz Križevaca DOM. PORUČNIK pokopan 21.07.43.
 79. VINCEK, Rudolf DOMOBRAN pokopan 27.03.45.
 80. VIŠNIJIĆ, Adolf USTAŠA pokopan 20.12.44.
 81. VUGDALIĆ, Adolf DOMOBRAN pokopan 06.07.43.
 82. ŽIŽEK, Josip DOMOBRAN pokopan 02.11.44.

DOPUNA TRAGIČNOM POPISU

Nisam član Hrvatskog društva političkih zatvorenika, ali sam dobio Vaš časopis "Politički zatvorenik" br. 76/77 od 1998., u kojem su navedeni poginuli stradali u križevačko-koprivničkoj županiji (V).

Rođen sam u mjestu Carevdar občina Križevci. S tužnom značiteljom čitao sam imena stradalih koji su navedeni iz mjesta Carevdar i nisam našao neke osobe za koje sigurno znam da su stradali poslije rata 1945. Da bi popis bio podpuniji, navodim ih sa podatcima koji su mi približno poznati.

- Karović, Stjepan sin Đure rođen 1909. u Carevdaru mesar, Križni put.
- Štanjec, Franjo, sin Stjepana, brat Stanje Mije koji je naveden pod brojem 24, ubijen u Svojoj kući.
- Požun, August, rudar, živio u Carevdaru, nestao
- Šoštarić, Anka, nevjencana mu supruga nestala u Bjelovaru nakon uhićenja 1945.
- Zrinski, Đuro iz Mučne Rijeke ubijen sa jednim prijateljem u Lepavini.
- Šabat, Ivan sin Ladislava rođen 1924. u Lepavini, poginuo u obrani Koprivnice.
- Hajduk, Đuro sin Đure rođen 1923. u Lepavini, poginuo u obrani Koprivnice.
- Petrić, Ignac sin kovača iz Malog Poganca. Nije se vratio iz njemačke vojske.

Svako navedeno ime i prezime ima svoju tužnu priču koju sada ne mogu pisati, ali podatci koje sam naveo su točni, a dubiozne sam izostavio.

Đuro KARLOVIĆ

DR. NIKOLA MANDIĆ - predsjednik vlade NDH

(Zašto je suđen, osuđen i obješen 7. lipnja 1945.)

Dr. Nikola Mandić

Dr. Nikola Mandić, rođenje 17. siječnja 1869. u Gornjem Dolcu, občina Travnik. Pučku školu završio u rodnom Dolcu kod častnih sestara Milosrdnica. Kako je Nikolin otac premješten u Sarajevo, tamo Nikola upisuje gimnaziju, koju je u osmogodišnjem trajanju završio 1890. Iste godine upisuje Beču pravo, koje je s doktoratom 1894. završio odličnim uspjehom. Poslije studija vraća se u Sarajevo i odmah zapošjava kao sudbeni pristav. Poslije radi kao odvjetnik u Sarajevu. Kao rođeni Dolčanin učini Dolac poznatim diljem BiH. Tu se u Dolcu drugom polovicom 1906. osnova i Hrvatska narodna zajednica (HNZ), prva politička stranka u Bosni. Dr. Nikola Mandić je utemeljitelj HNZ uz S. Pilara, J. Sunarića i A. Mesica. U glavni odbor bili su izabrani izključivo laici: N. Mandić, J. Sunarić, St. Kukrić, J. Pelar i Đ. Džamonja, a Mandić postaje prvim njezinim predsjednikom. Iznosimo tijek osnivanja HNZ: "Godine 1906. u Dolcu kraj Travnika održala se proslava pjevačkog društva "Vlašić". Kako su pjevačka društva u Bosni imala mnogo širu i važniju ulogu od pukog pjevanja. Na proslavi se okupilo eminentno društvo bosanske inteligencije vođeno nadbiskupom Stadlerom i njegovim pomoćnim bisku-

Piše:

mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ

pom s pravom nasljedstva, rođenim Travničanom Ivanom Šarićem. Tom je prilikom odlučeno o osnivanju vjersko-kulturne organizacije kojoj su dali ime Hrvatska narodna zajednica (dalje HNZ). O jedinstvenosti katoličkih Hrvata u Bosni svjedoči ne samo to zborovanje sarajevskog nadbiskupa i laičke inteligencije, nego i doneseni zaključak da se caru i kralju po dolazku na manevre u Bosnu i Hercegovinu preda memorandum o pripajanju te zemlje Hrvatskoj".¹

Mandić je svakako jedan od najvažnijih hrvatskih političara u Bosni i Hercegovini, posebno za Austro - Ugarske vlasti. Bio je i zastupnik u Saboru BiH (1910.), njegov podpredsj. i predsjednik (1911.).

Istodobno je i donačelnik Sarajeva, a od 1914. kraljevom odlukom zamjenik zemaljskog poglavarstva Bosne i Hercegovine. Utemeljitelj je i prvi predsjednik Hrvatske centralne banke i podružnice poljoprivredne banke u Sarajevu, i hrvatskog pjevačkog društva "Trebević".

Godine 1918. izabran je u Privremeno narodno predsjedništvo, ali mu je mandat poništen, jer su ga kao uglednog Hrvata srbski političari nastojali ukloniti s političke scene.

U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) izabran je za narodnog zastupnikau Konstituanti (1920.) na listi Hrvatske težačke stranke, poznat kao zagovornik hrvatske političke orientacije.

U Konstituanti među prvim Hrvatima ustao je protiv Vidovdanskog ustava i napustio je parlament. Nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, bio je državni tajnik u mirovini odvjetnik i predsjednik Odvjetničke komore u Sarajevu do rujna 1943.

Na poziv dr. Ante Pavelića prihvatio je dužnost predsjednika Vlade NDH (02.09. 1943.), te je na toj dužnosti ostao sve do

kraja rata, mijenjajući tri puta sastav Vlade. Premda njegov izbor zbog starosti (74. godine), nije posebno pozdravljen, što više dio političara nudio je ostavku i negodovao kao Mladen Lorković, M. Starčević, M. Kovačić, V. Košak, Mandić je bio u poštovanje uvijek djelujući s najboljim najmjerama, ali bez većeg utjecaja. Odmah nakon preuzimanja dužnosti, uključio se u već započete pregovore s predstavnicima Hrvatske seljačke stranke (HSS), o karakteru i sastavu "nagodbene" vlade. Zagovarao je koaliciju vladu, dok se A. Košutić, u ime HSS-a, zalagao za nadstranačku (činovničku) vladu, dakle i bez ustaša. Pregоворi su podkraj rujna završili neuspjehom. Sa S. Perićem, ministrom vanjskih poslova, 01.03.1944., posjetio je Hitlera u dvoru Kleissheimu kraj Srazburga. U ožujku 1945. pozvao je predstavnike svih vjeroizpovjedi da se okupe i iznesu svoje stajalište prema NDH, ratu i komunizmu (što je rezultiralo poznatom poslanicom katoličkih biskupa). Inicijator je memoranduma Vlade NDH upućenog početkom svibnja 1945. feldmaršalu Haroldu Alexandru, zapovjedniku savezničkih snaga na Sredozemlju. Vlada je u memorandumu izrazila želju da pristupi saveznicima, ali odgovor nije dobila. Mandić, zajedno s ostalim članovima Vlade, povlači se u Austriju, 14. svibnja 1945. javlja Britancima, tražeći zaštitu. Samo tri dana poslije (17. svibnja 1945.) britanske ga vojne vlasti izrčuju Jugoslavenskoj armiji. U lipnju 1945. godine vojni sud II. armijske oblasti u Zagrebu, vodio je suđenje Mili Budaku i skupini ministara NDH. Ovo je bilo jedno od prvih suđenja visokim dužnostnicima NDH, obtuženim za ratni zločin. Glavna ličnost suđenja bio je književnik i ministar prosvjete i bogoštovlja u Vladi NDH dr. Mile Budak. Uz Budaka bili su na obtuženičkoj klupi i: Predsjednik Vlade NDH dr. Nikola Mandić, te ministri u Vladi Nikola Šteinfel, dr. Julije Makanac, Pavao Canki, general o domobranstva Lavoroslav Milić, ustaški pukovnik, Joso Ru-

¹ Skupina autora: Crtajte granice ne precrtavajte ljudi; Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo - Bol 1995., str. 381
2 Skupina autora: Tko je tko u NDH, str. 253

kavina, ustaški doglavnik Ademaga Mešić, predsjednik pokretnoga prijekog suda Ivo Vignjević i guverner Dalmacije Bruno Nardeli. Javni tužitelj Jakov Blažević, obtužnicu protiv Budaka i drugih podigao je temeljem čl. 13 Uredbe o vojnim sudovima iz 1944. za inkriminaciju "ratnog zločina i veleizdaje". Sud podpuno zanemaruje u dokazanom postupku načelo individualne odgovornosti, što time uslijedi ekstremno kažnjavanje obtuženih. Tako da je ovo bio pravi pravni anakronizam.

Iako je na ovom sudskom procesu obtužbe branio najbolji u to vrijeme zagrebački odvjetnik, Ivo Politeo, koji se iztakao posebno za političke krvice, jer je davne 1928. pred Sudbenim stolom u Zagrebu branio Josipa Broza Tita, pa prije toga 1921. Aliju Alijagića, atentatora na ministra u Vladi SHS Milorada Draškovića, gdje je uvijek oštro povlačio crtu između političkih i krivičnih činjenica. I. Politeo je jedini odvjetnik u Titovoj totalitarnoj Jugoslaviji, koji se je suprotstavio radikalizmu hrvatskih sudova u primjeni načela "kolektivne odgovornosti". Nije samo to, Politeo je i uporno upozoravao hrvatsko sudstvo da je načelo kolektivne odgovornosti odbacio i Međunarodni sud u Nürnbergu.¹

Javni tužitelj Jakov Blažević, bio je izključiv u svom obtuživanju okrivljenih, jer je sve podjednako teretio za izvršenje nebrojenih zločina, dok su svi obtuženi poricali osobno izvršenje krivičnih djela, a posebno je to poricao dr. N. Mandić. Eto tako od deset obtuženih sud je osudio sedam na smrt (dr. M. Budak, dr. N. Mandić, N. Steifela, dr. J. Makanea, P. Canki, Jozu Rukavinu i Ivu Vignjevića), dok je na višoke vremenske kazne osudio (Lavoslava Milica, Ademagu Mešića i Bruna Nardelija). Predsjedniku sudskog vijeća kao i tužitelju, želja je bila da što prije pošalju okrivljenike u smrt. Zato je glavna razprava završena u jednom danu, a već drugog dana lipnja 1945. u jutarnjim satima izvršena je egzekucija - smrtna kazna), nad sedam okrivljenika.

1. Dr. Mile Budak, Ministar
2. Dr. Nikola Mandić, Predsjednik vlade
3. Nikola Steinfel, Viceadmiral
4. Dr. Julije Makanec, Mninistar

ODLAZAK NA BLEIBURG NA KOMEMORACIJU BLEIBURŠKIM ŽRTVAMA I ŽRTVAMA KRIŽNOG PUTA

Dana 16. svibnja 1999. upriličili smo odlazak u Bleiburg na komemoraciju održanu na Bleiburškom polju, u suradnji s Provedbenim vijećem Odbora Hrvatskoga državnog sabora za obilježavanje spomen-dana bleiburškim žrtvama i žrtvama Križnog puta. Tajništvo Središnjice organiziralo je odlazak sedam autobusa sudionika na komemoraciju, a posebno nas je obradovao prijavak studenata i srednjoškolaca, koji su popunili tri autobusa. Zahvaljujemo se prof. B. Horvatinoviću iz XV. gimnazije i g. 1. Raviću, predsjedniku Studentskog zbora, na suradnji u organizaciji zajedničkog odlaska. Sudjelovanje brojnih mladih predstavnika znači nastavak plemenite tradicije štovanja žrtava nedužnih hrvatskih mučenika i prenošenje istine s poukom da se nešto slično nikad ne ponovi hrvatskom narodu.

Za pohvalu je dolazak dvaju autobusa iz Podružnice Mostar koji su prošli dugi put, kao i prisustvo brojnih članova naših drugih podružnica. Troškove prijevoza sudionika u organizaciji Tajništva Središnjice snosilo je Provedbeno vijeće Odbora za komemoraciju, na čemu im zahvaljujemo, ali također, ističemo prigovor što u protokolarnom dijelu nije spomenut HDPZ, iako su naši članovi došli na naš poticaj i organizaciju u najvećem broju. Posebno nas je iznenadila naša suradnica, vlasnica tiskare *Miniprint*, gospoda Pravica, koja je došla sa suprugom iz Varaždina, donoseći nam upravo otisnut novi broj *Političkog zatvorenika*, ali i domaće kolače, što nas je, već umorne, razveselilo, kao i veliko zanimanje studenata za naše glasilo.

Stjepan Zerec, tajnik HDPZ

5. Pavo Canki, Ministar
6. Jozo Rukavina, Ustaški pukovnik
7. Ivo Vignjević, Predstojnik prijekog suda

Ovo suđenje provedeno je bez i jednog svjedoka.

Cjelokupna njihova politička i državna djelatnost, posebno dr. N. Mandića, kao predsjednika Vlade NDH, prikazana je kao inkriminacija "ratnog zločina i veleizdaje". Eto tako pored Bleiburga, Križnih puteva u smrt su skupno slali najvećim dijelom Hrvate, komunistički vojni i okružni sudovi diljem DF Jugoslavije, a u nekim slučajevima i Vrhovni sud NRH, gdje je obtužnicu čak zastupao savezni javni tužitelj iz Beograda. Kada uzmem da svaki čovjek ima svoje pogreške, slabosti i propuste; samo razumni to priznaju, dok nerazumni krive druge? Ako smo mi Hrvati razuman narod, onda nećemo uvijek kriviti jedni druge? Mi ćemo se svađati, prepirati i poginuti za Hrvatsku samo ne ćemo kada smo na vlasti živjeli za Hrvate unutar nje.

IVAN ZORETIĆ

RUKE

*Kako se jedna ruka s
drugom rukom miri*

*Kada se dotaknu
ili kada se sklope*

*Kada čeznu za dragom
ili kada broje novce*

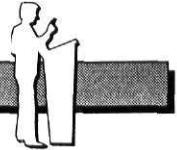
*Kada Peru obuze
ili samo jedna drugu*

*Kada čuvaju glavu
ili kad se dižu uvis*

*Kada se igraju na daskama
ili kad se pribijaju na križ*

*Kada stoje mirno
ili kada pokazuju put*

1 Časopis za suvremenu povijest; 25 (1), Zagreb 1993., str. 8

TKO JE MANDA DEVČIĆ? (2.)

Krune Devčić

Piše:

Josip-Jozo SUTON

poginuo njezin sin Kruno. Nu, to je bilo neizbjegljivo. Dakako, to je pokušano za vrijenim riječima. Ali, istina se morala reći. Starica, predosećajući tugu i gutajući svoju težku bol, rekla je: "Recite mi, je li pao kao junak, je li poginuo u borbi? Ne bojte se kazati svu istinu o mom sinu. Ja sam njega rodila i dala (?) Hrvatskoj još davno, kad mu je bilo 17 godina, a zato sam ga rodila i odgojila. Znala sam ja još onda da ga ne dajem na put, već u borbu za domovinu. Ja sam svakoga dana bila spremna čuti, da je moj Kruno poginuo. A kada to čujem sada, čujem ono čemu sam se odavno nadala." Tako je govorila velebitska junakinja Manda Devčić, majka narodnog junaka viteza Krune Devčića.

Mrtno tijelo viteza Krune Devčića prevezeno je s bojištvice u Varaždin i postavljen na odar u prostorijama Ustaškog stožera Zagorje. Pročuvši se među građanstvom Varaždina i okolice da je poginuo bojnik Kruno Devčić, zapovjednik 1. bojne 1. pukovnije P.T.S. pristizali su sa svih strana ljudi i u poredanim nizovima prilazili odru da se oproste od mrtvog tijela častnoga junaka.

U Varaždinu bio je dirljiv i dostoјanstven izpraćaj mrtvog tijela bojnika Devčića, koje je prevezeno u Zagreb.

Građanstvo Zagreba s tugom, boli i dostoјanstveno dočekalo je samovoz s mrtvim tijelom iztaknutog junaka Krune Devčića. S istim pjetetom obavljena je komemoracija i sprovod ovozemaljskih ostataka toga viteza u nedjelju 14. veljače 1944.

Gledanjem svojim očima, kao jedan između nazočnika komemoraciji i sprovodu pukovnika viteza Krune Devčića, ili u svezi s tim čitajući u ondašnjem tisku, zadržala su se u meni neka sjećanja, koja, evo, ovdje osvježavam i ujedno upoznajem s njima mlađe naraštaje i to:

Odaja u kojoj je na odru bilo položeno tijelo pukovnika Krune Devčića, upravo je davala mističnotamni prizor. Prozori su bili zastri tiškim crnim zastorima. Na odru je ležao moj zapovjednik, ustaški pukovnik vitez Krunoslav Devčić, obučen

u svoju ustašku odoru, s kapom na glavi, s vojnim odličjima na junačkim grudima koja su se sjajucala pri svjetlucanju svijeća. Među njima je i Zlatna kolajna za hrabrost, najveće i najviše priznanje za junačka djela, kojom ga je odlikovao Poglavnik i time mu dao naslov viteza.

Osobito je bio dirljiv prizor kad je jedna starica prišla k odru. Starica je dolazila polagana koraka, tronute glave i od suza izplakanih očiju. Podupirala se o ruku svoga još jednoga živog sina. Pratio ju je duboki bol, koji se zrcalio u očima i na izrazu lica svih onih, koji su stajali u hodniku pred odajom, gdje je ležao u ljesu položenom na topovsku lafetu, vitez Kruno Devčić. Nekoliko tihih i dubokih uzdaha i prigušenih jecaja, a onda je starica drhtavom staračkom rukom prihvatiла škropilo i blagoslovila svoga mrtvog sina. To je bila Manda Devčić, majka pokojnog viteza Krune Devčića, koja je zbog svojih patnja u prošlosti i zbog svoga junačtva, još za života, postala legendarnom majkom svih Ustaša. Jednoga je sina Stipu izgubila još 1932. upoznatom Velebitskom ustanku...

Ta velebitska junakinja Manda Devčić, majka junaka Krune Devčića bila je zavarana, bila je mučena i mrvarena, jer je sakrivala i pomagala ustaške borce u Velebitskom ustanku, ali ni najveća nasilja nisu mogla prisiliti ustašku majku Mandu Devčić na odavanje ustaških tajna. Pod hrvatskom trobojkom stupala je hrabro Manda Devčić Gospicem kao prvoborac ustaške ideje...

Motreći držanje te tih starice, koja je prije nekoliko dana izgubila i svoga drugog sina viteza Krunoslava Devčića, koji je pao na polju časti i slave u borbi za ideale Vječne Hrvatske, oči su nam se svima nazočnima zasuzile gledajući to divno junaštvo majke uz odar mrtvoga sina. Ona je uspjela zatomiti u sebi sve jecaje najtežih bolova i nad mrtvim tijelom svoga sina...

NEPOSREDNO IZBLIZA O ŽIVOME KRUNI DEVČIĆU

Dana 13. srpnja 1941., kao sedamnaestogodišnjak stupio sam dragovoljno u Poglavniku tjelesnu bojnu - PTB. Postao sam pripadnik 7. satnije PTB, koja je ustrojena od nas novaka - dragovoljaca. Za-

povjednik satnije bijaše Vinko Tomić, ustaški zastavnik, emigrant. U početku satnija bijaše smještena na II. katu Tehničkog fakulteta u Klaicevoj ulici, u Zagrebu.

Ta je satnija po ustroju pripadala Po-glavnikovoj tjelesnoj bojni, kojom je zapovijedao Ante Moškov, tadašnji ustaški satnik i Kruno Devčić, ustaški poručnik, kao njegov zamjenik.

Novačku vojnu izobrazbu (obuku) završio sam pod zapovjedničtvom Krune Devčića, Vinka Tomića i njihovih podređenih časnika i dočasnika, izključivo emigranata.

Po završenoj novačkoj izobrazbi vodio sam kraće vrijeme pisarnicu 7. satnije, a potom sam raspoređen u Zapovjedništvo PTB gdje sam ostao sve do novog rasporeda i upućivanja početkom 1943. na dužnost u Mostar u Veliku župu Hum.

Tijekom novačke izobrazbe, te kasnije kroz rad u zapovjedništvu PTB, imao sam podosta svakodnevnih prigoda za doživljavanje i upoznavanje osobina Krune Devčića. Dakle, doživljavao sam ga i upoznavao kao svoga neposrednog i posrednog zapovjednika, pa se usuđujem iz taknuti ovdje neke njegove vrline:

Po momu još uvijek dobrom sjećanju Kruno Devčić, taj tadašnji lički momak iz Velebita, ili bolje kazano iz velebitskog kamenjara, bio je stasit i tjelesno čvrst, crnomanjast, tamne puti i vojnički građen od glave do pete. U izvođenju vojnih vježbi, težko bi se tko našao u čitavoj bojni, tko bi ga mogao pratiti, u hodu, okretu, skoku, trčanju i tako redom. U zapovijedanju bio je uvijek ozbiljan, određen, odmjeran i strog. Među vojnicima i podređenima bio je omiljen, a kod nadređenih cijenjen. Zajedno, i jednima i drugima bio je uzor do moljuba, vojnika, časnika i borca. Prema nemoćnim bio je uvijek blag i obziran.

Za mene je Kruno Devčić bio onda, ostao do danas i nadalje pojmom pouzdanoosti, dosljednosti, smjelosti, domoljublja, hrabrosti i junačtva. On je pojmom uzornog hrvatskog časnika, kojega trebaju štovati i slijediti svi današnji i budući hrvatski časnici.

I na kraju, Kruno Devčić, ustaški pu-kovnik, vitez, pokazao je svojim časnim životom kako se voli, ljubi i čuva hrvatsku domovinu, kako se voli svoj hrvatski narod, kako se bori protiv neprijetljiva hrvatske državne samostalnosti i kako se gine za domovinu. •

MAGDALENA (Iz uspomena jedne njemačke političke uznice)

Kad smo prvi put u zatvoru čuli plač dojenčeta, pomislili smo da haluciniramo. Bio je konac 1952. Nalazila sam se u izražnom zatvoru u Berlinu-Lichtenberg u skupnoj ženskoj sobi na 3. katu, a suđenje od strane sovjetskog Vojnog suda već sam prošla.

Plać se ponovio, a onda smo ga slušali dnevno. U to doba u našu ćeliju došla je Magdalena. Bila je šestom mjesecu trudnoće. Sudju je osudio na 25 godina, kao i nas sve. Izražni sudci nisu se obazirali na njezinu stanje, što su pokušali su je radi njezine trudnoće učiniti poslušnom. Njezina noćna saslušanja trajala bi do ranog jutra. A ona ništa nije znala. Njezin muž nikad joj nije ništa govorio, samo da je ne obtereti. On je bio pripadnik jedne skupine otpora u sovjetskoj Zoni i bio je prije nje uhićen.

Magdalena se nije bojala za se, ona se bojala za svoga muža i dijete. Tješile smo je, razgovarale i hrabrike. Što bi trebalo s njenim djetetom biti, to ni mi nismo znale. Mi smo šile odjeću za bebu. Još smo nosile civilnu odjeću, pa su tako od podsuknje jedne starije žene nastale košuljice, a od košulje jedne djevojke pelene. Jedan stražar dao bi nam na nekoliko sati u ćeliju iglu i konca. Tjedan dana kasnije čuli smo u katu izpod nas nezaustavljen ženski plač. Ovaj plač bio je za nas gori nego noćna saslušanja.

Tijekom prijepodneva plač je bivao tiši, prešao u naricanje i potom skroz zamukao. Poslijepodne stražar je u našu ćeliju ugu-rao mlađu ožalošćenu ženu. Pogled njezinih očiju bio je prazan. Sjela je na rub drvenog ležaja i gledala pred se, ne mareći za nas. Tako je sjedila nekoliko sati; nije govorila, nije jela. Mi smo je pustili. Na večer doznadosmo da je ona bila mati djetete koje je plakalo. Za Magdalenu bilo je bolje da ona nije izpričala svoju priču, ali bilo je prekasno. Kad je započela nije je se moglo više zaustaviti.

"Bila sam u 5. mjesecu, kad su me s mojim mužem uhitili. Kad su prvi trudovi započeli, tražila sam liječnika. Dva su oficira došla u moju ćeliju i izjavili, da će biti prevezena na porodaj u civilnu bolnicu pod lažnim imenom i pod uvjetom da se obvežem da će šutjeti. U Gradskoj bolnici u Berlinu-Karlshorst dijete je došlo na svijet. Skupa sa šest žena ležala sam u jednoj sobi. Ništa nisam dobivala, moj muž bio je u zatvoru. Beba je bila moja jedina utjeha. Desetog dana vratili su me s djetetom u zatvor u samicu. Stražari su bili ljubazni, donosili su mi mlijeko za bebu, a navečer sam smjela u zatvorskoj pravonici okupati dijete i oprati pelene. Ako bi bilo lijepo vrijeme, dopustili bi mi da u krugu u ćeliji za šetnju ostanem i više od jednog sata. A danas su mi oduzeli dijete."

Sve ovo izpričala je mlada žena bezbojnim glasom. Mi smo šutjele. Magdalena je bila mrtvački blijeda i gledala je samo pred se. Kratko poslije toga prozvali su nas na šetnju. Nitko od nas nije uočio da je Magdalena stala uz vrata kao prva. Išle smo dugim hodnikom prema stubama, koje su vodile u prizemlje. Kad smo pošle niz stube, Magdalena se odjednom baci izpred nas. Pokušala sam je uhvatiti, ali ona mi je izpuzla. Pala je po kamenim stepenicama do sljedećeg kata i ostala nepomična. Stražar nas je otjerao nazad u ćeliju.

Na večer smo doznale da je Magdalena mrtva. Imala je unutarnje krivenje i prije nego ju je liječnik mogao spasiti, izkrvarila je.

Ursula Rumin

(Između Waldheima i Vorkute, Doživljaji političkih zatvorenika 1945-1965.)d

PRIČA O JEDNOM STRADANJU (2.)

SJEĆANJE NA NEVENKU KOŠUTIĆ IZ ZAGREBA. Upoznala sam je 1948. u jesen. Mi, osuđenice, išle smo nekoliko dana guliti repu u Donje Barake. Bila je iz Zagreba, vrlo simpatična, sitna, gotovo još dijete. Pričala nam je da ima kod kuće sinčića od 3 godine, a muža sujoj ubili. Bila je suđena na 20 godina robije. Mi je nismo pitale zašto. To i nije bio običaj da jedna drugu ispitujemo. Jako je patila za djetetom. Stalno je ponavljala: "Ja moram kući, kako će dijete bez mene?". Ali kako? U posjete joj nitko nije došao, kao ni meni. Ja sam uskoro trebala ići kući. Oh, kako sam željela da i ona ide na slobodu, ali to su bile samo moje puste želje. Još ćemo par dana raditi skupa, a onda se više nikada ne ćemo vidjeti, jer ja sam na prvom katu, a ona na drugom. Bila je gotovo bosa. Na nogama je imala neke stare, poderane papuče, a zima je već kučala na vrata. Imala sam nove, braun, niske cipele koje mi je mama poslala da imam u čemu ići kući. Ja sam ih drugo jutro donijela Nevenki. Ne znam tko je bio radosniji - ona ili ja, jer su joj odgovarale, kao da su za nju pravljene. Da sam tada znala što će ona sve kasnije, u tim cipelama, proživljavati, sigurno joj ih i ne bih dala. Možda sam i ja kriva za njeno zlo, jer da nije bilo tih cipela, možda i ne bi doživjela tu strašnu nesreću. Nije se imala ni čime počešljati, pa sam joj donijela i svoj novi, veliki, svjetlozeleni češnjak. To su za vanjski svijet sitnice, ali u zatvoru mnogo znače.

Nakon par dana pozovu nas komandiri sve na krug. Zatim dovedu nasred kruga Nevenku i još jednu zatvorenicu, da su, navodno, bježale iz KPD-a, ali su u nekom selu uhvaćene. Prođe još tjedan. Opet nas zovu na krug. Što li je opet? Nasred kruga stoji opet Nevenka i ona druga žena. Zvala se **Vera** i bila je starija od Nevenke. Ona je Nevenku nagovorila na bijeg. Sad imaju lance na rukama i nogama. Da su opet pokušale bježati. Ići će ponovno na sud i dobiti još koju godinu povrh, a do tada podrum i u njemu okovane za zid lancima, kao najveći zločinci. Za dva dana išla sam na slobodu.

Nevenku sam, nakon više od dvadeset godina, tražila u Petrinjskoj ulici, u Prijavnom uredu, ali je nema nigdje upisane. Je li ostala živa? Nevenka, moja draga Ne-

Piše:

Marija KOSTANJEVAC

venka. Dok ovo pišem, oči mi se punе suzama - plačem. Gdje smo mi to svoju mladost ostavile i što je bilo s tobom i tvojima? Jesi li ostala živa? Hoću li te ikad više vidjeti???

MAMA BURG IZ ZAGREBA. Tko se još ne sjeća mame Burg s drugog kata. Kad sam došla u KPD, susrela sam je na stubama. Ti si nova, pitala me. Da, rekoh. Daj mi kruha, bilo je prvo što je dalje rekla. Gledala sam je. Bila je to nekad vrlo lijepa starija gospođa vrlo živilih očiju, hodala je u spavačici, vjerojatno su je smatrali ludom kad je nisu zbog toga gnjavili, ali ona nije bila luda. Ta spavačica je bila na glasu jer se sastojala od stotinu krpa i krpica. Bila je od prvog dana "oslobodenja" 1945. u zatvoru. Partizani su joj oduzeli svu imovinu. Uzeli su joj sve, nju osudili na 20 godina robije, ali dušu joj nisu mogli uzeti. Bila je puna duha, hrabrla nas u silnoj bijedi, vedra, vesela, spremna na šalu. Takva vam je bila mama Burg: "Daj kruha".

ALBINA UREK IZ IVANIĆ GRADA. Bila je to lijepa mlada žena, crne kose i crnih očiju. Gospođa Albina - draga osoba, vrijedna sjećanja. Svaku večer čim bi se u KPD-u pogasio svjetlo, posjedale bi djevojke po podu, u krug i po krevetima oko gđe Albine, a ona bi nam svaku večer ispričala po jedan film. Zanijele bismo se tako u njezinu pripovijest, a ona je znala tako originalno pričati, kao da se i mi tamo nalazimo i zaboravljale bismo gdje smo. Bilo nas je tada svuda - u haremima, na dvorovima kod kraljeva, družile bi se s princezama, bile zaljubljene u prinčeve... Trajalo je to tako jedan mjesec i, na njezinu veselje, a na našu žalost, otišla je jednog dana na slobodu. Bile smo malo sebične. Mislile smo samo na sebe i na filmove, a ne i na gđu Albinu kojoj je bilo već dosta dvije godine robijanja.

PREMETĀCINE! Užasno sam se bojala premetačina. Ne zbog toga da bi što kod mene našli, jer nisam ništa ni imala, već zbog toga što je to bio jedan užas, a odvijao se ovako: u četiri sata ujutro upali bi neglo u sobu jedan muškarac i upravitel-

jica s pištoljima uperenim u nas, počeli bi užasno vikati i groziti se da će nas sve postrijeljati, ako se u roku od jedne minute ne obučemo i izđemo iz sobe. Onako, iza sna, nismo se uspjeli pravo ni obući, već smo se našli vani, gdje nas je upraviteljica postrojavala u redove četiri po četiri, soba za sobom, i tako bi ispraznili cijelu zgradu. Rep se protezao sa stuba po dvostruštu, svuda kao zmija.

U ono doba bilo nas je, s onima u barakama, oko dvije tisuće žena. Bilo po zimi u snijegu ili u ljetu po suncu, gdje se tko zatekao, ostao je stajati sve do četiri sata poslije podne bez hrane i vode. Taj dan se nije kuhalo. Straža je svuda bila oko nas. To je obično bilo nedjeljom, svaka tri mjeseca. Kad je sve bilo gotovo i kad smo došle natrag u sobu, imale smo što i vidjeti. Nismo mogle ni do svojih kreveta od krša. Dobili smo i slamarice u krevete, pa su imali šta istresati, a tko je imao paket s hranom od kuće - sve je bilo na hrpu istreseno, jedno na drugo i smiješano - sol, šećer, salama, pekmez u cipelama itd. Sad smo se primile slaganja do devet uvečer, dok je gorjelo svjetlo.

Zaključani smo. Kibla curi po sobi - smrdi. Žedna sam i gladna. Vani pada kiša. Pružim ruku na prozor da malo uhvatim kišnice, ali su rešetke preguste, a moja, iako sitna i slaba ruka, ne može van, do vode. Naše drugarice komandiri otišle su u grad, na zabavu, a mi nemamo ni vode. Hrane nema. Vode nema. Zraka nema. Slobode nema.

POŠTA. Pisati smo smjeli samo jednom mjesечно na dopisnici i to samo deset redaka. Posjeti su bili dopušteni. Meni nije nitko nikad došao.

PAKETI. Paketi od kuće dijelili su se utorkom i petkom. Obično su paket otvorili i pokupili sebi što im se sviđalo. Ljeti se obično u njima puno toga pokvarilo zbog dugog stajanja. Ja sam malo dobivala od kuće jer mi mama nije imala što poslati. Što je zaradila na nadnici, trebali su njih dvoje. Zato sam i gladovala, a žene iz bogatih kuća, naročito Slavonke, pa i ostale, dobivale su često pakete, te su, uglavnom, "dobro" živjele. Dijelile bi međusobno, a tko im nije imao što ponuditi, nije ništa ni dobio. Neke su čak radije bacile kruh za upraviteljeve svinje, nego da ga dadu sirotinji. Takva sirotica je bila i

mlada **Paolica** iz Zagreba. Sirotica, imala je grbava leđa, pa se nije nitko s njom htio družiti. Mi smo bile dobre prijateljice, dvije sirotice skupa.

RUČAK. Danas je grah. Užižljivio se, ali za nas je dobar. U limenki plivaju crni, bijeli i krilati. Smrdi. Na jednoj ga strani podižemo, a na drugoj bacamo u kantu za svinje. Pokušavam prebirati i jesti, ali ne ide. Drugi dan kelj. Više crnih ušiju pliva na vodi nego kelja. Prebiremo. Jedemo. Ostavljamo. Pokvarila se peć, pa u pekari dobivamo kukuruzni kruh gnjecav, nedopečen. Jedem ga, a želudac peče, peče, peče kao vatrica. Na redu je kiselo zelje. Fino miriši, unutra su i mesne konzerve smiješane, ali nažalost, i žižljivi grah.

KUPANJE. Vani snijeg, zima. Nemam donjeg veša, pokrali su mi, dok se s ostatim rubljem sušio. Puše sjeverac. Onako vruće, okupane, slabo obučene (na njihovoj uniformi ne smije biti ništa drugo), gladne, stjeraju u krug gdje se odabire za posao. Bar sat stajanja vani. Na zdravlje!

SAMICE. Stave u samicu jednu osobu ili ih toliko natrpaju da se dave bez zraka, jer samica nema prozora. Kad god prođe kroz Dom kakva komisija, obično se stanje pogorša. Iz samicice se vade daske, a na beton se nalije voda. Kasnije na nosilima iznose ukočene žene u bolestničku sobu. Imamo i zubara.

"UPRAVNIK". On ima puna usta zlatnih zuba. Svako jutro dolazi iza doručka u sobu da nas obide, tražeći žrtvu za samicu. Ako mu se zasjaje zubi, a on se nasmije, možete očekivati neko zlo, netko će u samicu. Ili nema zakopčanu uniformu ili mu je zgužvana ili ne stoji dobro u stavu mirno. Ako mu nije krevet dobro zategnut, ako je što na njemu ili na podu itd. Za svaku sitnicu - samicu. To je bilo u modi. Užasno sam se bojala samicice, pa sam se jako čuvala, a bilo je djevojaka koje su, na primjer, prkosile i bile su često u samicici. Ja sam mislila da mi se to ne isplati, da si uza sve zlo još namjerno činim stanje gorim, pa sam šutjela i trpjela.

Bila sam toliko mršava da su mi oči upale negdje u pola glave. Jedva sam se držala na nogama. Radila sam u "špageraju", pleli smo manilu (užad za brodove) i privili potplate za špacerice. Zatim sam radila ručni rad i na koncu došla jedva u krojačku radionicu. Iako sam silno željela tamo doći, bila sam nekoliko puta odbijena, dok nisam konačno uspjela, jer se radionica proširila i trebalo je više radnica.

Šivale smo muške košulje. Dobile smo i profesore i hodale u zanatsku školu u Domu. Školu sam voljela još od malena. Završila sam peti razred, a pod kraj šestog otišla sam na slobodu.

KRUH NAŠ SVAGDANJI DAJ NAM DANAS! Došao je i dan kada sam na drugu molbu puštena pod uvjet kući, ranije šest mjeseci. Dakle, dvije i pol godine bila sam u Požegi, plus zatvor Bjelovar, pa zatvor Čazma - Križ.

Noge su me nesigurno nosile u starim, poderanim cipelama na slobodu. Bijedna haljina što je bila na meni, bilo je sve što sam tada posjedovala na ovome svijetu. Teturala sam kao pijana. Često sam se moralu pridržavati da se ne bih srušila. Nalazila sam se u vlaku koji je vozio iz Beograda za Zagreb. Bila je gužva. Stajala sam u hodniku kod izlaznih vrata. Noge su me boljele i teško sam čekala postaju Širinec da izadem van. Uto naiđe jedan vojnik, pogleda me i stade mi pričati o ljubavi, da bi sišao na mojoj stanici itd. Toličko sam bila očajna sama sa sobom (imala sam temperaturu i jako sam kašljala), otvorila sam vrata i rekla vojniku da ču, ako me smjesta ne ostavi na miru, skočiti s vlaka, što bih tada, bez sumnje, u očaju i učinila. Promrmljavši da sam luda, ostavio me i otišao dalje.

Sišla sam u Širincu. Nisam mogla više stajati na nogama (prije robije imala sam upalu zglobova), te sam se naslonila na zid stanice. Naišla dva čovjeka s vlakom. Pitaju, što mi je. Kad sam im rekla odkud idem, uzeli su me između sebe i doveli do prve kuće u blizini. Kad su otvorili vrata te kuće, meni su rekli neka sjednem na klupu, a oni će iza kuće potražiti gazdu ili gazaricu. Pošla sam od vrata prema stolu, gdje je bila klupa, ali sam stala nasred sobe kao skamenjena.

I sada se sva potresem i suze mi udare na oči kad se toga sjetim - nasred stola stajao je veliki, okrugli kruh iz domaće peći, mirišljiv, zamaman. U taj sam čas pomislila. "O, sretnih li ljudi koji tu žive, na slobodi, u ovoj kući i kad si smijete odrezati kruha kad i koliko hoćete".

Nema ništa na svijetu ljepše od zlatne slobode. Kruh naš svagdanji daj nam danas!

Sjećam se i **Ruže i Marice** (sestara **Kovačić**) iz Gornje Jezerske kod Popovače. Spavale smo skupa. Bile su to vrlo dobre djevojke, a imale su i sestru **Jelu**, udatu, koja je bila u barakama.

BILO JE NEZABORAVNO! Na izlasku iz KPD-a moje je srce bilo kamen. Bez osjećaja. Kad sam, pred izbore, bila u Domu u Kutini, gdje je bio i prof. **Duro Vidmarović** iz Illove, pitala sam ga na hodniku (slušajući hrvatske pjesme), sanjam li ja to. Odgovorio mi je: "Ne, ne sanjate".

Sjela sam u prvi red i slušala hrvatske pjesme. Kad su zapjevali "Još Hrvatska nij" propala, dok mi živimo", živo sam se sjetila da je tu istu pjesmu 1933. i 1934. moj očuh u Bosni pjevao s prijateljima. I bude mi nekako drago pri srcu slušajući glazbu i govore. Toliko sam se potresla da sam plakala čitavo vrijeme, sigurno ja jedina u ogromnoj dvorani. Sve sam to proživiljala u srcu i duši. Upravo ne znam izreći što sam i kako sam se osjećala. I vesela i očajna i sva izvan sebe od sreće, kao da su mi svaku riječ vadili iz srca. Bilo je prekrasno, nezaboravno, lijepo da sam se na kraju i ja s govornicima nasmijala.

Imala sam samo jednu želju - da, bar prije moje smrti, komunisti izgube vlast. To se dogodilo prije, pa mi se upravo činilo kao čudo. Zato sam u Domu i bila tako oduševljena.

*O, ZEMLJO MOJA. O, zemljo moja,
Hrvatska draga, volim te više nego sva
blaga,
U naručje svoje malu me uze, ganuše te
moje majke suze.*

*Za oca nisam nikada znala, ni majke ni-
sam mala imala,
Odgajali tako, tuđi me ljudi, privijali
malu na svoje grudi.*

*O, zemljo moja, Hrvatska mati, srce ču
svoje rado ti dati,
Neka te Božji blagoslov prati i zato neka
žive Hrvati!*

VOLIM

*Domovinu volim ovu, u slobodi lijepu,
novu;
Gdje slobodno sad se diše i najljepša
pesma piše.*

*Zato volim zemlju ovu, jer me ona
kruhom hrani,
Jer mi miran život daje, od dušmana sve
nas brani. •*

JEDNI OD TISUĆA NEZNANIH

Veliki je broj skupina i pojedinaca osuđen na raznim sudovima, bilo vojnim ili civilnim i to poslije II. svjetskog rata. Jedna od mnogih takvih skupina, našla se i na Okružnom судu u Bjelovaru 04. veljače 1947., pred predsjednikom suda MARIOM ZMAJEVIĆEM, te suđcima porotnicima DANOM KATIĆEM i MILANOM BADANJEKOM, te zapisničarkom Ljubicom Zvonar. Obružbu je zastupao IVAN ŽIVODER, a branitelji okriviljenih bili su odvjetnici iz Bjelovara: Dr. Švarcer, Dr. Bajsa, Dr. Beck i Forko.

Okriviljeni za krivična djela iz 51. 9 Zakona o potvrdi i izmjenama i dopunama Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države od 18.08.1945.., te su time počinili krivično djelo iz 51. 3 toč. 10 gore spomenutog i nadopunjenoj Zakona od 18.08.1945. su sljedeći:

1. Okriviljeni **GILICA, Vjekoslav**, sin Dragutina i Ane rođene Hradečki, rodom iz Prekopakre, prebivalište iz Zagreba, zagrebačka Dubrava, Gradiška ulica, rođen 01.07.1927., državljanin FNRJ, Hrvat, pismen, strojomehaničar, neoženjen, bez imovine, nekažnjavan, a sada u iztražnom zatvoru. Osuđen po 51.4 alineje 1, te po 61. 9 alineje 3 toga Zakona na kaznu smrti vješanjem, konfiskacijom imovine i gubitkom svih političkih i građanskih prava. Kasnije na žalbu pomilovan, pušten 1952. Živi u Zagrebu. /Vidi prilog/

2. Okriviljeni **KOMES, Ivan**, sin Josipa i Barbare rod. Kupee, držav. FNRJ, Hrvat, postolarski pomoćnik, neoženjen, pismen, bez imetka, nekažnjavan, a sada u istraž. zatvoru. Osuđen na kaznu prisilnog rada s lišenjem slobode u trajanju 10 godina, te gubitak svih političkih i pojedinih građanskih prava od 3 godine. Izdržao 5,5 god. Umro

3. Okriviljeni **RIBIĆ, Andrija**, sin Rudolfa i Alojzije rod. Nikolić, rodom iz Benkovca, kotar Ivanec, prebivalište Slav. Brod. Rođen 22.11.1922., milicionar u Slavonskom Brodu, neoženjen, pismen, bez imovine. Sada u iztr. zatvoru. Osuđen po 51.4 alineja 1, te po članu 9 alineja 3, na kaznu smrti strijeljanjem, trajan gubitak građanskih prava, pojedinačnih i svih političkih, te na konfiskaciju imovine. Strijeljan 14. srpnja 1947. u 22 sata. /Vidi prilog/

Piše:

Stjepan DOLENEC

4. Okriviljena **BERUTA, Mira** kći Filipa i Marice rođ. Megla, rodom i prebivalištem iz Koprivnice, rođena 22.03. 1929., držav. FNRJ, Hrvatica, krojačka naučnica, pismena, neudata, bez imovine, nekažnjavana, a sada u iztražnom zatvoru. Osuđena na prisilni rad s lišenjem slobode u trajanju od 5 /pet/ godina, te na gubitak svih građanskih prava u trajanju od dvije godine. Žalbom kazna smanjena na 2 godine i 1 god gubitka svih grad. i političkih prava. Živi u Koprivnici.

5. Okriviljena **PODUNAJEC, Mira** kći Martina i Sofije, rođene Janeš, rodom i prebivalištem u Koprivnici, rođ. 24.09. 1918., držav. FNRJ, Hrvatica, trgovkinja i gestioničarka, udata, majka troje djece, bez imovine, pismena, nekažnjavana, a sada u iztražnom zatvoru. Osuđena po 61. 4 alineja 1, uporabom člana 21 Zakona o vrstama kazni, na kaznu prisilnog rada s lišenjem slobode u trajanju jedne godine. Daljnja sudbina nepoznata.

6. Okriviljeni **JAMBREUŠ, Petar**, sin Blaža i Marije, rođene Janeković, rodom iz Zablatja, prebivalištem u Koprivnici, rođen 21.06.1920., držav. FNRJ, Hrvat, postolarski pomoćnik, oženjen, bez djece, pismen, bez imovine, nekažnjavan, sada u iztražnom zatvoru. Osuđen po 51.9 alineja 1 na kaznu prisilnog rada s lišenjem slobode u trajanju od 3 /tri/ godine, te na gubitak političkih i svih pojedinačnih grad. prava u trajanju od jedne godine. Premiruo.

7. Okriviljeni **WOLF, Marijan**, sin Rolfa i Franjice rođene Antić, rodom iz Kuzminca, prebivalištem iz Koprivnice, rođen 05.11.1909., držav. FNRJ, Hrvat, trgovac i tehnički upravitelj tvornice u Koprivnici, oženjen, otac dvoje djece, pismen suvlasnik Tvornice konzervi u Koprivnici, nekažnjavan. Sada u iztražnom zatvoru. Osuđen po 61. 4 alineja 4 uporabom člana 21 Zakona o vrstama kazni na kaznu prisilnog rada s lišenjem slobode u trajanju od 9 mjeseci i na konfiskaciju suvlasničkog dijela Tvornice konzervi u Koprivnici. Daljnja sudbina nepoznata.

8. Okriviljeni **VRBAN, Stjepan**, sin Ivana i Bare rođene Pintarić, rodom iz Peteranca, s prebivalištem u Koprivnici, rođ. 28.04.1930., državljan FNRJ, Hrvat, đak, neoženjen, pismen, nekažnjavan, bez imovine. Sada u iztražnom zatvoru. Osuđen po 51.4 alineja 1 i po 51. 9 istoga Zakona, uporabom 61. 25 Zakona o vrstama kazni, na kaznu prisilnog rada s lišenjem slobode u trajanju dvanaest /12 god/ godina i na gubitak svih političkih i pojedinih građanskih prava u trajanju od 3 godine. Kao maloljetnik kasnije je pomilovan. Iako narušenog zdravlja, djelatno je sudjelovao u osnivanju Podružnice HDPZ-a u Koprivnici, a i danas je vrlo djelatan u udruzi HRVATSKI DOMOBRAN, a pogotovo puno radi kao član Saborske komisije za ratne i poratne žrtve u Koprivničko križevačkoj županiji.

9. Okriviljeni **PUHALO, Stjepan** sin Stjepana i Vilice rođene Vajner, rodom i prebivalištem iz Koprivnice, rođ. 13.12. 1927. držav. FNRJ, Hrvat, neoženjen, pismen, bez imovine, nekažnjavan, sada u iztražnom zatvoru.

Osuđen po 61.4 alineja 1 i po 51.9 alineja 1 tog zakona, na kaznu prisilnog rada s lišenjem slobode u trajanju od deset godina, i na gubitak svih političkih i pojedinačnih građanskih prava u trajanju od 3 godine. U obavijesti KPD Lepoglava br. 10342IV-1948 podpisanoj po glasovitom JOSIPU ŠPIRANEĆU stoji daje on umro 05.07.1948., ali je, na žalost, ubijen tada sa skupinom osuđenika u Lepoglavi.

10. Okriviljeni **VIKER, Stanko**, sin Stjepana i Ane rođene Galinec, rodom i prebivalištem iz Koprivnice, rođen 02.05. 1931., držav. FNRJ, đak, neoženjen, bez imetka, nekažnjavan, sada u iztražnom zatvoru. Vidljivo je da se radi o malodobniku po 61. 24 Zakona o vrstama kazne izriče se odgojno popravna mjera, upućivanjem u odgojno-popravni zavod do punoljetnosti.

11. Okriviljeni **LOBOREC, Stanko**, sin Janka i Gizele rođene Gergelj, rodom i prebivalištem u Koprivnici, rođen 01.03. 1931. držav FNRJ, Hrvat, neoženjen, pismen, nekažnjavan, sada u iztražnom zatvoru, đak, upućen u odgojno-popravni zavod do punoljetnosti.

12. Okrivljeni **PETRIĆ, Stjepan**, sin Blaža i Bare, rođene Vincek, rodom i prebivalištem iz Koprivnice, rođen 20.09. 1930. držav. FNRJ, đak, neoženjen, pismen, bez imovine, nekažnjavan, sada u iztražnom zatvoru. Upućen kao maloljetnik u odgojno-popravni dom do punoljetnosti. Preminuo.

13. Okrivljeni **ČIPIĆ, Antun** sin Josipa i Ane rođene..., rodom iz Vel. Vukovca, Hrvat, pekarski pomoćnik, neoženjen, pismen, bez imovine, nekažnjavan, sada u iztražnom zatvoru. Osuđen po čl. 4, alineja 1, na kaznu prisilnog rada s lišenjem slobode u trajanju /od 20 godina/, te na gubitak političkih prava i pojedinih građanskih, osim roditeljskih u trajanju od 5 godina. Kasnije kazna smanjena /Vidi prilog/. Preminuo.

14. Okrivljeni **KELEMINEC, Drago**, sin Martina i Marije rođene Jurinac, rodom iz Hrastovca, kotar Novi Marof, prebivalištem iz Koprivnice, rođen 25.02. 1919., drž. FNRJ, Hrvat, vozač, oženjen, otac jednog djeteta, bez imovine, nekažnjavan, sada pod iztragom u iztražnom zatvoru. Osuđen po čl. 4 alineja 1 na kaznu smrti strijeljanjem i trajnim gubitkom svih grad. i političkih prava, te na konfiskaciju imovine. Strijeljan 14. srpnja 1947. u 22 sata. /Vidi prilog/

15. Okrivljeni **CULAK, Josip**, sin Pavla i Marije rođene Novak, rodom i prebivalištem iz Koprivnice, rođen 04.03. 1922., držav. FNRJ, Hrvat, radnik, nekažnjavan, sada u iztražnom zatvoru. Osuđen po čl. 4 alineja 1 istog zakona, na kaznu prisilnog rada s lišenjem slobode u trajanju od 15 godina, te na gubitak svih političkih i pojedinih građanskih prava u trajanju od 4 godine. Ostalo nepoznato.

16. Okrivljeni **PUŽ, Mijo**, sin Mije i Margarete, rođene Mustafa, rodom iz Kle-novnika, kotar Ivanec, prebivalištem iz Koprivnice rođen 23.03.1900., državljanin FNRJ, Hrvat, ratar, oženjen, otac jednog djeteta, vlasnik kuće i 2 rali zemlje, sudski nekažnjavan, sada u iztražnom zatvoru. Osuđen po čl. 4 alineja 1 istog zakona, na kaznu smrti vješanjem, trajnim gubitkom svih političkih i pojedinih građanskih prava i konfiskacijom imovine. Ubijen u hodniku zatvora u Bjelovaru dana 05.03.1947. oko 17 sati pri pokušaju bijega. /Vidi prilog/

17. Okrivljena **PUŽ Ljubica** rodom iz Goranca, kotar Ivanec, s prebivalištem u

Tomislav Pećarina

Pred zimu

*Još za kipućeg ljeta misliš na ledenu zimu.
Na račun nestrpljenja uporna se misao piše
i već oko traži mjesto za tek oplodene šljive
i gomoljike tek začete,
jer kasno je misliti na to kad počnu vjetrovi i kiše.*

*Premeću se boce i krpaju vreće. Posao dirljivo brižan.
Krumpir nás pak muči kao neriješeno svjetsko pitanje:
trebat će ga mnogo i ne smije biti promrzao i debele kore
- misao za kasnu večer i za rano svitanje.*

*Već zebu dlanovi, a ugljen još spava u Konjščini.
Toplo mu je duboko pod zemljom i ne zna da nanije hladno.
Cvokočeš i ideš pun želja gradom, a sline lukeški klize
kad se u bogate izloge mesne zabode oko gladno.*

*Tvoj pulover još visi u dućanu ukrašen sa "sniženom cijenom",
a tvoje rukavice još griju ovcu što brsti promrzli list.
Računaš. Mozak vrije od teške računske zbrke,
jer pun je želja i htijenja, a džep je stukleno čist.*

*Umire prvi list, uskoro će opustjeli parkovi
i vijavice će kucati na vrata, a ulice ostati same.
Kraćaš se kući i još mrsiš INF1NITEZIMALU
dok cupkaš pločnikom vlažnim u društvu guste tame.*

1955.

Koprivnici, kćti Mije i Drage rođene Kolar, rod. 23.04.1923., držav. FNRJ, Hrvatica, kućanica, neudata, pismena, bez imovine, nekažnjavana, sada u iztražnom zatvoru. Osuđena po čl. 4, alineja 4 uporabom čl. 19, Zakona o vrstama kazne na kaznu lišenja slobode u trajanju od 6 mjeseci, time da joj se uvjetuje izvršenje kazne za vrijeme od 3 godine. Ostalo nepoznato.

18. Okrivljena **PUŽ, Draga**, kćerka Kolar Šimuna i Dore Maček, rodom iz Goranca, kotar Ivanec, s prebivalištem u Koprivnici, rođena 1878., drž. FNRJ, Hrvatica, kućanica, udata, majka troje djece, pismena, suvlasnica kuće i oko 2 rali zemlje, sada u iztraž. zatvoru. Osuđena po čl. 4 alin. 4 uporabom čl. 19 Zakona o vrstama kazne, na kaznu lišenja slobode u trajanju 6 mjes. time da joj se izvršenje te kazne uvjetuje za vrijeme 3 godine. Ostalo nepoznato.

Svi su spomenuti na temelju Obtužnice br. 11802/46 od 06. veljače 1947. obtuženi, a na temelju Presude br. Kz 34/47 od 14.02.1947. i osuđeni. Presuda sadrži 20 tipkanih stranica i to bi preivše mjesta zauzelo u našem Političkom zatvoreniku. Nabranje svih djela počinjenih protiv naroda i države ionako je slično i svim ostalim presudama izrečenim u ono vrijeme sličnim organizacijama. Skidanje i traganje plakata pred izbore za tzv. Ustavotvornu skupštinu Jugoslavije, te pisanje naših rođoljubnih parola, sakupljanje sanitetskog materijala, oružja, a sve u cilju rušenja komunističkog režima, it.d. Kao što se vidi, na spomenutom Popisu bilo je tu i malodobnih, ali vrlo hrabrih i odvažnih dječaka, a koji se nisu mogli pomiriti sa uzpostavom komunističke vlasti i to i opet u Jugoslaviji, makar su je bili nazvali Federativna Narodna Republika Jugoslavija. •

DA SE NE ZABORAVI: SUBOTIČKI PROCES 1948.

Nakon rata i tzv. "oslobođenja" 1945. u svim krajevima Hrvatske ljudima se suđilo, nestajali su, slalo ih se na robiju - uglavnom zato što se nisu mogli pomiriti s komunističkom diktaturom i lažnim obećanjem "raja na zemlji". Najveća je njihova krivica ljubav prema hrvatskom narodu i katoličkoj vjeri - a takvi su opasni po režim i trebalo ih je ukloniti ili uništiti.

Taj usud hrvatskog naroda dijelili su i Hrvati u Bačkoj. To je dokaz daje i u ovom kutku zemlje bilo i bit će ljudi kojima na srdu leže vjera i domovina.

U rujnu 1947. počela su uhićenja, sa slušanja, a tek nakon pola godine u samici, uproljeće 1948. izrečenaje presuda članovima "Ustaško-križarske terorističke organizacije". Naslov organizaciji dala je sama OZNA. Sve osuđene osobe bile su katolici i Hrvati, po svojem pozivu i etici daleko od svakog terorizma. Vjerojatno, ni sam sudac u to nije vjerovao, ali kazne su izrečene, išlo se na robiju s prisilnim radom.

Presudom Okružnog suda u Subotici Posl. br. K 95/48 od 17.03.1948. osuđeni su (iza imena i prezimena slijedi datum rođenja, zanimanje i izrečena kazna):

1. VOJISLAV PEŠUT 1.III. 1923., student medicine, 10 godina gubitak slobode sa pr.r. + 2 g. gub.gr.prava
2. ALOZIJE POLJAKOVIĆ 14.VI.1924., učitelj, 8 g. gubitak si. s pr.radom + 2.g. gub.gr.prava
3. IVAN KUJUNDŽIĆ 2.VI.1912., svećenik, 13 g. gub.slobode s prin.radom + 5.g.gub.gr. prava
4. FRANJO VUKOVIĆ 21.VII. 1911., svećenik, 8 g. gub.slobode s pr.radom + 3 g.gub.gr.prava
5. ŠIME STANTIĆ 4.III.1922., poslastičar, 6 g.gub.slobode s prin.radom + 2 g.gub.gr.prava
6. STANKO STANIĆ 27.XII.1911., svećenik, 7 g.gub.sl.sa prin.radom + 3 g. gub. grad. prava
7. DR. ANTE SEKULIĆ 16.XI.1920., profesor, 6 mjeseci gub. slobode
8. JOSIP DULIĆ 31.V.1921., student, tehnike 3 god. gub.slobode s prin.radom
9. DRAGUTIN MILONJA 13.XII. 1924., student, 1 god.gub.slob.s prin.radom
10. LJUBICA DRAŽENOVIC 4.IX1924., nastavnica, 1 god. + 6 mjeseci gub.slob. s prin. radom
11. ALEKSANDAR IVIĆ 26.VII.1912., trgovac, 3 god. + 6 mjeseci gub.slob. s prin.radom i konfiskacija imovine

Presudom Okružnog suda u Subotici Posl. br. K 104/48 od 24.03.1948. osuđeni su - kao II. skupina Ustaško križarske ter. organizacije:

1. MARIJA ČOVIĆ 6.XI.1911, nastavnica, 4 god.gub.slob. s prin.radom + 2 god.gub.grad. prava
2. JAKOV GRUNČIĆ 22.11.1916., svećenik, 2.god. + 6 mjes.gub.slob.s prin. radom + 1.g.gub.gr.prava
3. LAZAR KRIŽANO VIĆ 11.XII. 1906., svećenik, 6 mjeseci gub.slobode s pr.radom
4. IVAN HARTMAN 15.XII.1910., svećenik, 7 mjes.gub.slob.s prin.radom
5. PETAR DULIĆ 10.VII.1923., student, 2 god.gub.slob.s prin.radom
6. ANTUN DULIĆ 29.V.1921., učitelj, 1 god. + 6 mjes.gub.slob.s prin.r.
7. MARIJA MAFTEJ 16.1.1925., učiteljica, 1 god. + 2 mjes. gub.slob.s pr.r.
8. STANA RUDIĆ 20.11.1915., učiteljica, 8 mjes.gub.slob.s prin. radom

9. MATILDA STANITIĆ 21.VI. 1926., učiteljica, 1 god.gub.slobode s pr.radom

Trećoj skupini izrečene su kazne od Okr. suda u subotici Posl.br. K 108 od 25.03.1948. i to:

1. TOME VUKMANOV 15.VII.1922., zemljoradnik, 3 god.gub.slob.s prin.radom + 2 god.gub.grad.prava
2. MATIJA PERČIĆ 26.1.1920., radnik, 4 god.gub.si.s pr. radom + 2 g.gub.gr.prava
3. LAZO BUDINČEVIĆ 4.VII.1922., zemljoradnik, 2 god.gub.slob.s prin.rad.
4. STJEPAN POLJAKOVIĆ 22.VIII.1928., učenik, 8 mjes.gub.slob. + konf. pis. stroja
5. BLAŠKO DEKANJ 2.II.1928., učenik, 7 mjes. gub.slob.
6. NIKOLA BUDINČEVIĆ 28.IV.1918., činovnik, 6 mjes.gub. slobode
7. JAKOV KUJUNDŽIĆ 25.1.1919., zemljoradnik, 8 mjeseci gub.slob.

Tužitelj za prve dvije skupine bio je Ivan Vuković, a za treću Nikola Stevanov. Sudac koji je nakon pretresa izrekao kazne bio je dr. Janko Žunac. Neki su se od osuđenika žalili višoj instanci, ali nikome nisu žalbe uvažene. Svoje kazne osuđenici su izdržali u Sr. Mitrovici, Požarevcu, Zabeli, Nišu, poljoprivrednim dobrima uz težak fizički rad, slabu izhranu i nehigijenske uvjete života, što je i ostavilo traga na njima nakon izdržane kazne. Zaposleni u prosvjeti, nikad nisu više mogli vratiti se u svoje zvanje. Većina, koja je dobila samo mjesecne kazne, izdržala je to vrijeme u iztražnom zatvoru, u samici.

Mnogi od ovih osuđenika više nisu u životu, izdržali su kazne, ne tužeći se, ne prokljujući nikog, ne nanoseći zla nikome. Težke dane, mjesece i godine, bez slobode u zatvorima prinijeli su kao žrtvu za slobodu domovine i zavičaja. Ovo je napisano, da se ne zaboravi. •

(nastavak sa strane 14.

Bulić don Frane, ravnatelj Arheološkog muzeja, Split.
 Cesarec August, književnik, Zagreb.
 Cesarić Dobriša, književnik, Zagreb.
 Cividini Ante, gimnazijalni ravnatelj, Zagreb.
 Crnko Matija, poslovoda podružnice "Napretka", Zagreb.
 Čačinović Milan dr., liječnik, Osijek.
 Čelik Dragan dr., ravnatelj konvikta "Napretkova", Sarajevo.
 Čengić Husnija, književnik, Zagreb.
 Čondrić Filip dr., predsjednik podružnice "Napretka", Banjaluka.
 Čepulić Ivan dr., odvjetnik, Zagreb.
 Čepulić Vladimir dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Čudina Čiril, tajnik zagrebačkog Zbora, Zagreb.
 Dabrović Franje dr., liječnik, Dubrovnik.
 Dabčić Ante dr., odvjetnik, Zagreb.
 Dečak Milan dr., odvjetnik, Zagreb.
 Delorko Olinko, književnik, Zagreb.
 Dengler Juraj, arhitekt, Zagreb.
 Deutsch Pavao dr., arhitekt, Zagreb.
 Devčić Krešimir, urednik "Evolucije", Zagreb.
 Diener Dragutin, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Dilberović Petar, odbornik podružnice "Napretka", Zagreb.
 Dražić Marijan dr., odvjetnik, Zagreb.
 Dujmović Draga dr., odvjetnik, Zagreb.
 Dujmušić Ivo dr., kateheta i predsjednik podružnice "Napretka", Tuzla.
 Durman Milan, urednik "Književnika", Zagreb.
 Džaja Dragutin dr., odvjetnik, Zagreb.
 Esil Ivo dr., književnik, Zagreb.
 Fabris Ivo don, kanonik i župnik, Dubrovnik-Pile.
 Faller Nikola, predsjednik Saveza hrvatskih pjevačkih društava, Zagreb.
 Fancev Franjo dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Feller Marijan, umjetnik, Zagreb.
 Ferić Vilim dr., odvjetnik, Zagreb.
 Flegel Rikard dr., odvjetnik, Zagreb.
 Fleudenreich Aleksandar, arhitekt, Zagreb.
 Frković Mijo dr., odvjetnik, Zagreb.
 Frehlić Pavao dr., odvjetnik, Zagreb.
 Galijan Pavao predsjednik podružnice "Napretka", Metković.
 Galogaža Stevan, književnik, urednik "Literature", Zagreb.
 Garić fra Jozo, biskup, Banja Luka.
 Gahs Aleksandar dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Gavazzi Artur dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Gavazzi Milovan dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Gavella Branko dr., ravnatelj Drame, Zagreb.
 Gojtan Sergej dr., odvjetnik, Zagreb.
 Gregorčić Vilim, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Grgošević Zlatko, profesor Glazbene akademije, Zagreb.
 Grivičić Leonardo, veletgovac, Zagreb.
 Gussich Dora, umjetnica, Zagreb.
 Hadrović Dragan dr., odvjetnik, Velika Gorica.
 Hadrović Stjepan mons., arhijakon kapitola vrhbosanskog, Sarajevo.
 Hauptmann Ljudmil dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Hećimović Luka, tajnik podružnice "Napretka" i "Hrvatske Omladine", Gospić.
 Hefet Stjepan dr., odvjetnik, Osijek.
 Hegedušić Krsto, slikar, Zagreb.
 Herceg Rudolf, publicist, Zagreb.
 Hergesić Ivo dr., književnik, Zagreb.
 Hondi Stanko dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Horvat Josip dr., predsjednik podružnice "Napretka", Zagreb.
 Horvath Josip, urednik i književnik, Zagreb.
 Horvat Rudolf dr., književnik, Zagreb.
 Horvat Viktor dr., liječnik, Zagreb.
 Horvat Viktor, inženjer, Zagreb.
 Hržić Fran, književnik, predsjednik Hrvatskog pjevačkog društva "Jeke", Samobor.
 Ivanković Stjepan, odbornik Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.

Ivić Stjepan dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Jakovljević Ilija dr., odvjetnik i književnik, Zagreb.
 Jančiković Tomo dr., odvjetnik, Zagreb.
 Jelašić Franjo dr., tajnik Matice Hrvatske, Zagreb.
 Juranić Makso, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Jurčić Filip dr., liječnik, Zagreb.
 Jurišić Blaž dr., urednik "Hrvatske Revije", Zagreb.
 Jurišić Petar dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Kačić Ante dr., liječnik, Dubrovnik.
 Karlović David dr., profesor Visoke komercijalne škole, Zagreb.
 Kassovitz-Cvijić Antonija, književnica, Zagreb.
 Kerdić Ivo, kipar, Zagreb.
 Kerdić Vladimir, župnik sv. Blaža, Zagreb.
 Kirin Šrećko, tajnik "Zajednice Slavenskih Društava", Zagreb.
 Kisić Niko dr., industrijalac, Dubrovnik.
 Kolander Zlatko, profesor, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Kocijančić Juraj, župnik i začasni kanonik, predsjednik podružnice "Napretka", Samobor.
 Kolumbić Fran ing., profesor, Dubrovnik.
 Korenić Stjepan, kanonik prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb.
 Košutić Mirko dr., odvjetnik i književnik, Zagreb.
 Kovačević Stjepan dr., odvjetnik, Zagreb.
 Kovačić Slavko, upravitelj štamparije, Zagreb.
 Kranjčević Stjepan, književnik, Zagreb.
 Krečak Duro don, župnik, Dubrovnik-Gruž.
 Kumicić Jurica dr., odvjetnik, Zagreb.
 Kumicić Marija, književnica, prva podpredsjednica "Hrvatske Žene", Zagreb.
 Kutleša Ivan, župnik i predsjednik podružnice "Napretka", Bosanska Dubica.
 Kvaternik Petar, ravnatelj Hrvatskog Radija, Zagreb.
 Lasman Franjo dr., profesor u m., Zagreb.
 Liepopili Ante don, prepošt dubrovački, književnik, Dubrovnik.
 Livadić Branko dr., književnik, Zagreb.
 Lončar Žyvomir, Zagreb.
 Lončarić Josip dr., župnik sv. Petra, Zagreb.
 Lorković Ivo dr., odvjetnik, Zagreb.
 Lovrenčić Martin, književnik, Zagreb.
 Lovrić Milivoj dr., odvjetnik, Zagreb.
 Lukas Filip, predsjednik Matice Hrvatske, Zagreb.
 Lukšić Karlo dr., odvjetnik, Zagreb.
 Ljubičić Niko dr., odvjetnik i predsjednik podružnice "Napretka", Travnik.
 Maganović Rugiero dr., odvjetnik, Dubrovnik.
 Majsec Stjepan, tajnik Društva općinskih činovnika, Zagreb.
 Makanec Alfred, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Marakovčić Ljubomir dr., urednik Hrvatske Prosvjete, Zagreb.
 Marković Miljenko dr., književnik Zagreb.
 Markulin Stjepan dr., odvjetnik, Zagreb.
 Martechini Baldo dr., liječnik, Dubrovnik.
 Matasić Ante, pomorski časnik, Zagreb.
 Matz Rudolf, predsjednik Glazbenog Društva Intelektualaca, Zagreb.
 Mayer Marcel, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Mayer Milutin, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Mayer Miro dr., glazbeni kritičar, Zagreb.
 Mayer Zvonimir, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Milković Mato dr., liječnik, Zagreb.
 Milković Jakša dr., predsjednik podružnice "Napretka", Stolac.
 Mintas Mato dr., odvjetnik, Zagreb.
 Mise Jerolim, slikar, Zagreb.
 Mišetić Roko, profesor, Dubrovnik.
 Mišić Alojzije, biskup, Mostar.
 Modrić Jozo, upravitelj Hrvatske Revije, Zagreb.
 Nagy Josip dr., profesor Visoke komercijalne škole, Zagreb.
 Nazor Vladimir, književnik, Zagreb.
 Pasarić Josip, književnik i urednik Hrvatskog Planinara, Zagreb.
 Pavetić Tomislav, predsjednik podružnice "Napretka", Osijek.

Pavičić Slavko dr., odvjetnik, Zagreb.
 Perić Stjepo dr., odvjetnik, Dubrovnik.
 Petračić Milan, tajnik Prosjetnog društva hrvatskih katoličkih muževa, Zagreb.
 Petrović Augusti dr., odvjetnik, Osijek.
 Petrović fra Leo dr., predsjednik glavne podružnice "Napretka", Mostar.
 Pilar Ivo dr., odvjetnik, književnik, Zagreb.
 Platzer Stjepan, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Plesa Pero dr., odvjetnik, Zagreb.
 Pobor Josip, septemvir, Zagreb.
 Politeo Ivo dr., odvjetnik, predsjednik odvjetničke komore, Zagreb.
 Poparić Bare, književnik, Zagreb. •
 Praunspurger Milan, član Braće Hrvatskog Zmaja, Zagreb.
 Pupić Ivo, blagajnik Matice Hrvatske, Zagreb.
 Rački Mirko, slikar, Zagreb.
 Ramiljak Ivo dr., odvjetnik, Zagreb.
 Rasica Đuro, bankovni ravnatelj, Dubrovnik.
 Reiter Ivan ing., profesor Visoke (komercijalne) škole, Zagreb.
 Rožmanić Kuzma, vlasnik tiskare, Zagreb.
 Setinski Viktor ing., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Sisarić Ivo dr., liječnik, književnik, Zagreb.
 Sladović Eugen dr., profesor Visoke (komercijalne) škole, Zagreb.
 Smoljan Barisa dr., odvjetnik i odbornik glavne podružnice "Napretka", Mostar.
 Sobol Ivo, predsjednik dobrotvornog i podupirajućeg društva "Samopomoć", Zagreb-Hrvatski.
 Spišić Božidar dr., sveučilišni profesor, Zagreb.
 Stipetić Đuro, sveučilišni profesor, Zagreb.
 Stožir Ivo, odvjetnik, Zagreb.
 Strahinčić Milan, kanonik prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb.
 Strozzi Tito, član hrvatskog narodnog kazališta, Zagreb.
 Subašić Ivan dr., odvjetnik i odbornik središnje uprave "Napretka", Sarajevo.
 Svilokos Vicko dr., odvjetnik, Dubrovnik.
 Šaj Ferdo dr., odvjetnik, Zagreb.
 Šajin P. dr., liječnik, Dubrovnik.
 Šalek Alfred dr., liječnik, Zagreb.
 Šarić Ivan dr., nadbiskup vrhbosanski, Sarajevo.
 Šarić Ivo, književnik, Zagreb.
 Šegvić Kerubin, književnik, Zagreb.
 Šenoa Branko dr., slikar, Zagreb.
 Šestan Šime, veletgovac, Zagreb.
 Škvrce Mino dr., odvjetnik i bivši načelnik dubrovački, Dubrovnik.
 Španić Marijan dr., odvjetnik, Zagreb.
 Šukrić Ivan dr., odvjetnik i predsjednik podružnice "Napretka", Bosanska Gradiška.
 Šutej Juraj dr., odvjetnik i odbornik središnje uprave "Napretka", Sarajevo.
 Tentor Mate dr., književnik, Zagreb.
 Tiljak Đuro, slikar, Zagreb.
 Tomašić Ivan, predsjednik Saveza hrvatskih učiteljskih društava, Zagreb.
 Topalović Đuro dr., odvjetnik, Zagreb.
 Torbar Josip dr., odvjetnik, Zagreb.
 Toth Nikola, tajnik Saveza hrvatskih učiteljskih društava, skladatelj, Velika Gorica.
 Trbuha Petar dr., župnik sv. Ivana, Zagreb.
 Truhelka Čiro dr., sveučilišni profesor i književnik, Zagreb.
 Turkalj Josip, kipar, Zagreb.
 Verli Alfons, redatelj Hrvatskog narodnog kazališta, Zagreb.
 Vilković (Vilović) Đuro, književnik i novinar, Zagreb.
 Vlaićic Anton, predsjednik podružnice "Napretka", Perušić.
 Vranešić Đuro dr., predsjednik liječničke komore, Zagreb.
 Vranić Miroslav dr., odvjetnik, Zagreb.
 Zrne Večeslav, tajnik podružnice "Napretka", Zagreb.

Iz uspomena jednoga hrvatskog robijaša (XVIII) PRIJATELJSTVO NA KUŠNJI

Čim je to čuo, nestalo je vedrine i smiješka s njegova lica. To lice poprimilo je neki strašni, odbojni izraz. Ne nudi mi više da uđem. Kaže: "To je nemoguće, ne mogu ti ništa pomoći, i ja sam pod paskom, nemoj me stavljati u neugodan položaj." Kažem mu: "Znam da mnogo tražim, ali ne bih te to tražio da nisam na izmaku snaga." "Žao mi je, ali ne mogu", kaže on. "Hvala i zbogom" - odgovaram, okrećem se i odlazim žurno.

Gorko sam požalio što sam mu se obratio. Vjerovatno sam zauvijek izgubio prijatelja. Ali, što sam to rekao: prijatelja? Pa zar se prijatelji tako ponašaju? Zar smiju napustiti prijatelja u nevolji? Zar to nije izdaja? Ili prijateljstva postoje samo u romanima? Možda pojma prijateljstva treba revidirati? To je uzajaman proces. Možda i u ovakvoj situaciji prijateljstvo mora biti obostrano? To bi možda moglo značiti da izdajom ne možemo smatrati samo otkazivanje pomoći prijatelju u nevolji, nego i to kad se od prijatelja previše traži i očekuje. Jer da od prijatelja nismo tražili preveliku žrtvu, možda bismo ostali vječni neprijatelji. A ovako, tko će mi reći, tko je od nas dvojice ovđe ispaо lošiji prijatelj, on ili ja? Možda ipak ja? Stavio sam ga u vrlo delikatnu situaciju. Možda čovjek ima ženu i djecu, možda je stvarno pod paskom? Možda je već imao nekih neugodnih iskustava s "Narodnom vlašću"? Ja sam i tako već u devetom krugu pakla, pa jedva mogu dublje pasti, dakle nemam što više izgubiti, a on može izgubiti sve. Za njega je veliki gubitak ako padne i u prvi krug pakla.

Mnogo kasnije, po izlasku s robije, susretao sam mnoge prijatelje. Neki su me srdačno, prijateljski primali. Ali, da su me sreli u onakvim okolnostima, vjerovatno bi većina od njih postupila isto onako kao i moj prijatelj iz Oglina. Bilo mi je neugodno, a bilo bi možda i neumjesno da ih pitam, kako bi se oni ponijeli u spomenutoj situaciji. Bilo bi potrebno mnogo mašte i poštenja da se čovjek uživi u tu situaciju. Zapravo, sigurno je da to nije

Piše:

Augustin TOMLINOVIĆ-SAMAC

moguće u potpunosti, jer u igri je mnogo objektivnih i subjektivnih okolnosti i uz najbolju volju, teško je predvidjeti što bi sve bilo kad bi bilo... Na kraju, bila bi potrebna i hrabrost da se na pitanje odgovori kratko i jasno s: da ili ne. U svakom slučaju, ni jedan odgovor ne bi imao veliku težinu i uvjerljivost. Sigurno je da nitko sebe intimno ne smatra slabicem, a još je manje voljan to drugima priznati. Isto tako, svatko je svjestan da golom izjavom o prijateljstvu, ne može ništa dokazati, pa bi prema tome, i samo postavljanje toga pitanja bilo suvišno.

Ali, razmišljanje i diskusija o prijateljstvu, ne bi bila nipošto suvišna. Još mnogo puta našao sam se u sličnoj situaciji da ponovno tu temu razglabam makar sam sa sobom. I ponovno sam morao zaključiti da prijatelja ima malo i da ni njih ne treba stavljati na preveliku kušnju.

Nešto se u meni ipak slomilo. Prva velika iluzija je potonula. Na žalost, morat će se suočiti s još nekoliko sličnih.

Ne smijem biti nepravedan i strog. Svjestan sam situacije moje i njihove, ne zamjeram im mnogo. Tko zna kako bih se ja ponašao na njihovom mjestu? Možda isto tako! Oduvijek sam nastojao biti pravedan sudac. Ali biti pravedan, objektivan i nesobičan u ovakvoj situaciji valjda nije moguće. Nikada se više nismo vidjeli. Susret, vjerojatno, ne bi bio ugodan ni meni ni njima.

Nisam se usudio više muvati oko Oglina. Opet sam se uputio bespućem u pravcu istoka. Navečer sam se na jednoj manjoj željezničkoj postaji ukrcao opet među klade. Drhturio sam cijelu noć da bih ujutro stigao u blizinu Karlovca. Iskočio sam iz vlaka i uputio se na periferiju Karlovca. Kad se sasvim razdanilo, ušao sam u dvorište jedne skromne kuće. Pokucao sam. Pojavila se jedna starija žena i upitala me

što trebam. Ispričao sam joj pripremljenu priču i zamolio ju da mi da nešto pojesti i da će joj platiti. Dala mije nešto skromno, ali ja sam više spavao, nego jeo. Ona je shvatila da ima posla s nekim tko je u nevolji. Nije htjela uzeti novac. Ponudila mi je da se odmorim u sjeniku, što sam sa zahvalnošću prihvatio. Rekla je da zna što je to nevolja, da je i ona imala dva sina koji su poslije rata nestali i da zato nastoji pomoći svima, koji su u nevolji.

Na štaglju je bio čak i neki pokrivač. Legao sam na sijeno, pokrio se i zaspao kao zaklan. Kad sam se probudio, bila je već noć. U kući nije bilo svjetla. Nisam znao koliko je sati, nisam htio staricu buditi i uznemiravati. Krenuo sam opet prema svom cilju. Opet sam se našao među kladama.

Taljigali smo se polako opet zastajujući na svakoj postaji. U zoru smo stigli pred Zagreb. Bojao sam se ostati u vlaku kad stigne na Glavni kolodvor, jer je policija mogla napraviti pregled vlaka. Spremao sam se iskočiti iz jurećeg vlaka prije ulaska na Glavni kolodvor. Srećom, imao je crveni signal i zaustavio se pred ulazom u Glavni kolodvor. Izvirio sam iz svojih balvana i ustanovio da smo stali upravo pokraj zidina zatvora na Savskoj cesti. Sve je bilo jako osvijetljeno, tako da ne bih mogao lako izaći iz vagona neopažen. Poplašio sam se da su tu stali upravo zato kako bi uspješnije pregledali vlak. Ogleddao sam se okolo i, kad sam video da nema nikoga, a stražar na obližnjoj karauli zatvorskog zida bio je okrenut leđima, brzo sam skliznuo iz vagona na neosvijetljenu stranu. Odmah sam se spustio niz pružni nasip i ubrzano pobegao od ove strašne kuće. Ukrcao sam se u tramvaj, a zatim presjeo u drugi za Dubravu. Bila je noć, putnika vrlo malo. Sjeo sam i zaspao. Najednom, čujem ženski glas: "Hej, druže, ovo je zadnja postaja - Dubrava." Trgnuo sam se, zahvalio konduktorki i izašao van u ledenu noć. Kamo sada? U Ravnicama imam strica s obitelji. Morao bih se vratiti natrag jednu tramvajsку postaju, pokucati

stricu na vrata i pošteno mu reći u kakvoj sam situaciji i lijepo ga zamoliti za pomoć. Ali, kakav će biti odgovor? Stric je stric, ali nije dužan nikoga izvlačiti iz njegova blata. To je vrlo opasno, a tu su i žena i djeca. Ti si punoljetan i razuman, zašto si se upustio u tu novu avanturu, a sad tražiš da te drugi spašavaju. Zar nije bilo već dosta avanturizma? Žao mi je, ali ne mogu ti pomoći. I zar ne misliš da bi te upravo ovdje mogli tražiti? Priznajem da je sve to istina i zato ne idem stricu. Pogotovo zato da ne doživim još jedno razočaranje u tako kratkom vremenu.

Krećem južno, opet prema mojoj dobroj željeznicima. Stižem na željezničku postaju Trnava. Oprezno obilazim okolo, prilazim samoj zgradi i ulazim u nju. Nigdje žive duše. U čekaonici sjedam na klupu i za par sekundi već spavam. No, budim se posljednjim krajičkom svijesti. Odmah se dižem i izlazim van na svježi zrak. Sve je pusto, nigdje nikog. Uskoro dolazi jedan željezničar. Pristupam mu i rasputujem se kada dolazi putnički vlak iz Vinkovaca. "Moji su mi javili da dolaze tim ranim vla-kom, pa da ih dočekam." "Ma kakav ju-tarnji vlak iz Vinkovaca? Takvog nema već odavno." Pokušavam se izvući da ne posumnja u mene: "Pa onda su oni krivo obaviješteni ili ne kreću baš iz Vinkovaca." "E to može biti, jer jedan putnički dolazi tek oko 10 sati." "Hvala vam lijepo, onda idem kući, pa će doći kasnije."

U tom trenutku, na desetak koraka od nas pojavljuju se dvojica milicionara. Šetaju polako, ležerno. Prilaze nam, pogledaju nas, postave željezničaru par uobičajenih pitanja i polako nastavljuju štetnu.

Kad su malo odmakli, kaže mi moj željezničar: "E sad, da nisi bio sa mnom, sad bi te legitimirali. Već par dana svakog muškarca ovdje legitimiraju." "Pa ništa zato", velim ja, "jer ja uvijek sa sobom nosim legitimaciju." "Ma znam ja", veli on, "nego ti samo tako kažem." "Dobro i hvala, idem ja sada kući i do viđenja."

I krenem ja tako "prema kući", a čim sam se malo odmakao i pronašao prvi prolaz ispod pruge, provučem se i što dalje od Trnave. I pješačio sam tako stranputnicama, dok nisam došao do Dugog Sela.

(nastavit će se)

KAKO SU NAS UBIJALI.

Zapadna Hercegovina bila je, sve do Hrvatskog proljeća 1971., ona hrvatska pokrajina koja se mogla svrstati u red koncentracijskih logora posebnog tipa. Oznaško-udbaško divljanje ovom hrvatskom pokrajinom nastavljeno je padom Širokoga Brijega, 7. veljače 1945. Stravičnim pokoljem širokobriježkih franjevaca, uglavnom profesora franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu, njih preko trideset, skupa s množtvom širokobriježkih građana pojedinačno i u skupinama. Jedna od poznatijih skupina ona je poznatog širokobriježkog trgovca, pokojnog Adama Topića iz Listice.

Bitka na Širokom Brijegu trajala je preko tri mjeseca. Ono što je bio Vukovar, u ovome Domovinskom ratu na početku, to je bio Široki Brijeg na kraju onoga rata. Dok je Vukovar bio uvod u pobedu, Široki Brijeg je bio uvod u poraz države Hrvatske. Nakon bitke na Širokom Brijegu, praktično više većega otpora i nije bilo u obrani NDH.

Padom Širokoga Brijega pao je Mostar bez otpora, zatim manji otpor kod Ivan planine. Sarajevo pada bez ikakvog otpora. I sve tako praktično do Zagreba. I Zagreb je šutom pao jer se vojska NDH s velikim brojem izbjeglica odlučila na predaju Anglo-američkim saveznicima. I kako je to sve završilo, svima nam je dobro poznato.

Iz bleiburških križnih kolona smrti uspijevalo je bježati pojedinim hrvatskim ratnicima. Budući da su ih svuda ubijali bez ikakvih suđenja, nije im bilo preostalo drugo nego odlaziti u šume i nastavljati gerilsku borbu. Tih poratnih gerilaca "križara" bilo je diljem cijele Hrvatske, od sjevera do juga, s onim legendarnim ratnicima, čija su imena ostala zapisana u narodnim uspomenama, od Škice u Slavonskom Brodu do Škroba u zapadnoj Hercegovini, odnosno Širokome Brijegu.

Najveća brojnost hrvatskih, poslijeratnih gerilaca bila je upravo na području zapadne Hercegovine, posebice u planinskim predjelima Širokoga Brijega. Oni su smatrani braniteljima hrvatskoga naroda od terora novoga jugokomunističkoga režima. Gerilci su se uspjeli održati po predjelima zapadne Hercegovine sve do 1952., kada je u ruke oznaša pao posljednji od njih, Ante Marijić. I to svakako opet

Piše:

Mate ČAVAR

izdjastvom oznaških doušnika i špijuna. Manje više svi su ti gerilci pohvatani i pobijeni na iste izdajničke načine. Pored njihovih žrtava, stradavao je skupno hrvatski narod užasnim, masovnim progonima. Oznaši su ubijali bez milosti, po zatvorskim celijama, kao i gdje su god htjeli. Nitko od njih nije odgovarao za zločine i ubojstva Hrvata. Tako postoje toliki grobovi diljem zapadne Hercegovine, od kojih su neki postali i zavjetnim grobovima, jer se radilo o doista velikim mučenicima, i mučenicama.

Primjerice, grobovi dviju mučenica, dviju Dragica Pavković, u selu Izbičnu, Sime Topića i Ive Soldo u selu Oklajima, petero pobijenih djevojaka i mladića Sliškovića u Mokromu, čiji se grobovi nalaze na Trnu, zatim oni po Turčinovićima, Uzarićima i tolikim drugima.

Udbaški zločinci Ljepava, Primorac, Praljci, Sopte svakodnevno su mrcvarili i ubijali nedužne mladiće i djevojke zbog tobožnjeg "jatačenja" s hrvatskim gerilcima, koje su nazivali "škripalima", "križarima" i slično. Jedan od posljednjih ili među posljednjima bio je najslavniji zapadnohercegovački gerilac, Vinko Škrobo. On je bio postao legendom slično Mijatu Tomiću iz turskih vremena. Tako su o njemu tolike "gange" ispjevane kao na primjer: "Vinko Škrobo bijelog lica, čuvala ga Marija Djevica!", "Tko ne pjeva niz Dubrave ravne, Vinko Škrobo, Bog mu dao zdravljie!" i desetine drugih narodnih "ganga". Većinu tih širokobrijeških gerilaca nakon smrti režimski dželatni su ih donosili na središnji most, gdje su se nad njihovim leševima izživljivali i po tjeđan dana.

U prilogu ovoga teksta dostavljam jednu skupinu tih hrvatskih gerilaca, koja se odlučila predati, nakon objave nekakve lokalne amnestije, koja im je jamčila sigurnost i život, a u zamjenu prestanak progona njihovih obitelji, rodbine i naroda u cjelini. A kako je ta skupina završila, vidi se najbolje iz priloženih presuda, od 19. "avgusta" 1948. *

POPIS OSOBA KOJIMA JE IZPLAĆENA NAKNADA (NASTAVAK)

IME	PREZIME	MJESTO	GOD ROD.	IZNOS	IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS
Viktorija	Celjak	Zagreb	1925.	14.566,50	Stjepan	Cvitaš	Caniška Iva	1926.	37.948,50
Nikola	Cenčić	Delnice	1931.	34.020,00	Branko	Cvitković	Carlovac	1933.	7.411,50
Ivan	Ceranić	kašice	1925.	49.275,00	Ivka	Cvitković	SI. Brod	1931.	2.430,00
Marko	Cerjanec	ium na Sutli	1930.	19.710,00	Ljubica	Cvitković-Stanić	vlostar	1922.	6.790,50
Zvonimir	Cerovec Bastalec	Sv.Ivan Zelina	1926.	19.710,00	Marica	Cvjetković	Okrug Gornji	1910.	5.602,50
Franjo	Cerovečki	Krapina	1923.	931,50	Mate	Cvjetković	Zagreb	1923.	2.713,50
Tonka	Cerovski	Zagreb	1914.	45.643,50	Branko	Cvrk- Plečko	Zaprešić	1927.	40.635,00
Ana	Certa	<Čašel Sućurac	1925.	7.344,00	Petar	C vrije	Sinj	1930.	8.167,50
Vladimir	Cestarić	Sisak	1921.	14.782,50	Pejo	Čabraja	SI. Brod	1927.	12.609,00
Bozo	Cetina	Jurdani	1927.	4.927,50	Tvrtnko	Čabradić	Sarajevo	1930.	621,00
Elio	Cherin	Kaštelir	1932.	5.454,00	Stjepan	Čajka	Rijeka	1925.	10.260,00
Ankica	Cibić	Zagreb	1924.	1.485,00	Alojz	Čakanić	Vtikleuš	1922.	14.580,00
Vinko	Cibort	Štefanje	1927.	8.167,50	Mile	Čakarun	Zagreb	1926.	28.174,50
Ana	Ciglar	Koprivnica	1926.	8.208,00	Jure-Duro	Čalić	Zagreb	1930.	9.760,50
Jalža	Ciglenečki	Krap. Toplice	1906.	14.634,00	Anda	Čaljkušić	Split	1919.	7.357,50
Franjo	Cikoš	Bjelovar	1927.	945,00	Jure	Čaljkušić	Lovreć	1918.	7.357,50
Stjepan	Cimerman	Hlebine	1926.	6.628,50	Šimun	Čaljkušić	Belišće	1929.	17.037,00
Anton	Cindrić	Ogulin	1926.	22.693,50	Slavko	Čamba	Đurdevac	1930.	11.880,00
Ivan	Cindrić	Rijeka	1926.	23.098,50	Sulejman	Čamđić	Zagreb	1926.	46.696,50
Magda	Cindrić	Ogulin	1924.	4.927,50	Josip	Čanadi	Sigete (Peteranec)	1926.	8.869,50
Mira	Cindrić	N. Gradiška	1925.	19.710,00	Stjepan	Čančar	L. P. Selo	1927.	7.357,50
Zdravko	Cindrić	Ogulin	1926.	24.637,50	Stjepan	Čani	Koprivnica	1925.	2.767,50
Stjepan	Ciprić	Novska	1928.	18.954,00	Mara	Čarapina	Mostar	1922.	14.782,50
Franjo	Cirkvenčić	Čakovec	1927.	21.154,50	Dragica	Čargonja	Čavle	1926.	7.803,00
Ivan	Civadelić	Seget Donji	1921.	29.686,50	Antun	Čavar	Zagreb	1927.	25.825,50
Vjekoslav	Cokarić	Split	1923.	3.280,50	Danica	Čavar	Mostar	1927.	7.357,50
Mirko	Colić	Zadar	1926.	12.946,50	Matija	Čavar	Široki Brijeg	1922.	4.927,50
Silverio	Cossetto	Rijeka	1929.	9.855,00	Marko	Čavka	Zagreb	1925.	17.280,00
Duro	Crljenko	Zagreb	1930.	10.773,00	Petar	Čavka	Split	1925.	28.323,00
Marija	Crljenko Rumora	Povijane	1924.	19.170,00	Ivan	Čavlek	Zagreb	1904.	3.442,50
Ante	Crmarić	Solin	1927.	4.927,50	Josip	Čavlina	Oklaj	1923.	11.475,00
Nikola	Crnčić	Čazma	1926.	3.996,00	Ivan	Čavlović	Marino Selo	1931.	1.593,00
Stjepan	Crnički	Zagreb	1903.	14.782,50	Josip	Čavničar	Mur. Središće	1928.	10.813,50
Viktor	Crnić	Mrkopalj	1928.	4.927,50	Josip	Čebrajec	Zl. Bistrica	1928.	2.308,50
Andria	Crnković	Osijek	1921.	1.215,00	Stjepan	Čebrajec	Zagreb	1930.	2.511,00
Mato	Crnković	SI. Brod	1932.	3.550,50	Vilko	Čebulc	Mokošica	1930	7.357,50
Stanko	Crnogorac	Posušje	1934.	6.142,50	Vilim	Čehulić	Zagreb	1926	53.446,50
Hilda	Crnomarić	SI. Brod	1926	11.799,00	Mara	Čelan	Split	1926	13.027,50
Ante	Crnjac	Zagreb	1919	1.215,00	Marko	Čelan	Split	1935	12.096,00
Ciprijan	Crnjac	Široki Brijeg	1931	7.357,50	Zorica	Čengić	Zagreb	1924	40.027,50
Drago	Crnjac	Zagreb	1922	11.934,00	Terezija	Čerjan	Dubrovnik	1924	9.855,00
Mila	Crnjac	Zagreb	1925	1.215,00	Dragutin	Čerkez	Zagreb	1927	24.637,50
Tomislav	Crnjac	Dervišaga	1931	7.357,50	Drina	Čerkez	Široki Brijeg	1925	4.927,50
Miho	Crnjak	Dubrovnik	1926	27.175,50	Ivan	Čerkez	Široki Brijeg	1924	4.347,00
Aleksandar	Cugovčan	Virovitica	1929	17.806,50	Stjepan	Čerkez	Gradec	1926	9.855,00
Anica	Cugovčan	Virovitica	1929	13.203,00	Vladimir	Černjajev	Zagreb	1925	1.363,50
Bozo	Curić	Opuzen	1924	23.355,00	Zvonimir	Červenko	Zagreb	1926	4.927,50
Pero	Curić	Čapljina	1913	13.621,50	Andela	Češnjak	Zagreb	1928	14.107,50
Josip	Cvek	Rovinj	1929	10.975,50	Mara	Čevreg	V. Pisanica	1928	28.647,00
Stjepan	Cvetičanin	Sisak	1929	32.643,00	Ilija	Čičak	SI. Brod	1926	32.616,00
Ljerka	Cvetković	Samobor	1926	9.855,00	Bozo	Čilić	Sarajevo	1929	4.050,00
Tomislav	Cvetnić	Zagreb	1925	36.301,50	Jure	Čipčić	Dugopolje	1930	11.583,00
Delfa	Cvjetović	Našice	1913	810,00	Ante	Čizmić	Zagreb	1928	4.927,50
Ante	Cvitanović	Zagreb	1929	2.956,50	Tomo	Čizmić	Zagreb	1925	2.430,00
Nikica	Cvitanović	Zagreb	1931	12.285,00	Enes	Čohodarević	Biograd/moru	1923	9.855,00

IME	PREZIME	MJESTO	GOD.I ROD.	ZNOS
Anica	Čolak	Š. Brijeg	1919.	7.357,50
Ivan	Čolak	Široki Brijeg	1927.	7.357,50
Jure	Čolak	Široki Brijeg	1924.	7.344,00
Mato	Čolakovac	Gradiste	1928.	7.533,00
Dominik	Čolić	Zagreb	1926.	38.974,50
Ante	Čondrić	Zagreb	1927.	24.637,50
Dragomir	Čorak(Šiljeg)	Viškovo	1925.	4.927,50
Juraj	Čorić	B. Voda	1929.	18.400,50
Ljuba	Čorko	Zagreb	1921.	4.563,00
Stjepan	Čovčić	Vinkovci	1924.	21.613,50
Stjepan	Črepinko	Kapelec	1926.	14.782,50
Ljubica	Čubak	Osijek	1926.	24.529,50
Angela	Čubaković	Sisak	1929.	24.637,50
Zlatko	Čubaković	Krapina	1926.	24.637,50
Anica	Čule	Mostar	1925.	27.351,00
Zdravko	Čulig	Samobor	1927.	26.419,50
Ilija	Čuljak	Brodski Stupm'k	1926.	4.927,50
Angeo	Čumbelić	Dubrovnik	1920.	9.855,00
Petar	Čurčić	Sarajevo	1926.	10.260,00
Stjepan	Čutura	Posušje	1924.	19.710,00
Ivan	Ćavar	Široki Brijeg	1931.	3.739,50
Mato	Ćavar	Zagreb	1931.	11.097,00
Vladimir	Ćavar	Kutjevo	1929.	4.927,50
Pero	Ćavar(Avić)	Zagreb	1920.	12.136,50
Ruža	Ćerdić	Livno	1927.	9.855,00
Ante	Ćesić	Split	1929.	11.070,00
Ante	Ćorić	Zagreb	1927.	30.915,00
Jure	Ćorić	Proložac	1925.	4.927,50
Mara	Ćorić	Mostar	1917.	2.497,50
Marko	Ćorić	Zagreb	1926.	12.771,00
Jozo	Ćorluka	Grude	1919.	2.646,00
Mirko	Ćorluka	Grude	1929.	1.215,00
Pavle	Ćorluka	D. Andrijevci	1929.	12.285,00
Stjepan	Ćubela	Široki Brijeg	1909.	7.357,50
Ivan	Ćuk	Ratkovica	1926.	2.835,00
Ante	Ćukušić	Dicmo	1926.	28.309,50
Mato	Ćurak	Sl. Brod	1921.	5.197,50
Anto	Ćurić	Sarajevo	1925.	37.732,50
Petar	Ćurić	Bjelovar	1930.	243,00
Zvonimir	Ćurko	Zagreb	1927.	2.430,00
Petar	Ćusa	Zadar	1928.	7.357,50
Marija	Ćutić	Rijeka	1917.	175,50
Marko	Dabić	Otok	1932.	14.013,00
Ivan	Dabo	Zagreb	1934.	648,00
Walter	Damisch	Zagreb	1929.	10.705,50
Ilija	Dasović	Otočac	1920.	24.637,50
Kata	Dasović	Brinje	1908.	2.430,00
Stjepan	Dasović	Perušić	1925.	5.913,00
Vlade	Dasović	Brinje	1933.	567,00
Marko	Davidović	N. Travnik	1921.	64.057,50
Milan	Debač	Stara Raca	1930.	4.050,00
Josip	Debeljak	Zagreb	1931	4.927,50
Lucija	Debeljak	Dvor/Una	1924	9.855,00
Rudolf	Ded	Bjelovar	1925	10.827,00
Dragutin	Defrančeski	Zagreb	1925	23.071,50
Ivan	Defrančeski	Medulin	1918	38.380,50
Milan	Defrančeski	Zagreb	1923	3.510,00

IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS
Stjepan	Degljin	Visoko	1928.	9.396,00
Čedomil	Degoricija	Zagreb	1928.	12.285,00
Ivan	Dekanić	Zagreb	1925.	3.294,00
Štipan	Delaš	Saptinovci (Durđevac)	1926.	32.872,50
Albin	Delez	Zagreb	1925.	4.995,00
Franjo	Delić	Vlostor	1906.	3.240,00
Ivan	Delić	Split	1922.	19.062,00
Ivo	Delić	Vinkovci	1932.	22.950,00
Janja	Delić	Sarajevo	1922.	634,50
Stjepan	Delić	Mostar	1927.	2.430,00
Vinko	Delić	Mostar	1911.	29.470,50
Barica	Delija	Zagreb	1926.	13.689,00
Davor	Derda	Karlovac	1931.	10.840,50
Mirko	Deronjić	Mostar	1925.	27.769,50
Ivan	Despot	Split	1927.	18.427,50
Josip	Despot	Bjelovar	1931.	7.357,50
Marija	Devčić	Požega	1928.	2.322,00
Stjepan	Devedžija	Hrv. Kostajnica	1929.	44.658,00
Ana	Di Bello	Metković	1919.	1.620,00
Jure	Didak	Sarajevo	1933.	2.430,00
Ranko	Didović	Žman	1928.	4.050,00
Zora	Dijanić	Sv. Ivan Zelina	1925.	13.594,50
Marija	Diklić	Đakovo	1928.	12.973,50
Ivo	Dilber	Kiseljak	1910.	4.927,50
Terezija	Ditrih	Vinkovci	1929.	4.725,00
Josip	Djakovac	Belišće	1927.	2.443,50
Gabrijela	Djamić	Zagreb	1925.	5.737,50
Janja	Djolo	Mostar	1924.	6.237,00
Eraest	Dobošić	Čakovec	1924.	7.519,50
Ana	Dobre	Zagreb	1910.	661,50
Ivan	Dobrila	Karlovac	1933.	8.626,50
Stjepan	Dočkal	Okučani	1924.	27.337,50
Josip	Dodić	Zagreb	1933.	1.215,00
Danica	Dodig	Čapljina	1926.	4.927,50
Vinko	Dodig	Osijek	1928.	10.665,00
Josip	Dodoja	Split	1931.	15.862,50
Marko	Doko	Zagreb	1928.	3.388,50
Jakov	Dokoza	Šibenik	1933.	1.620,00
Vjekoslav	Dokša	Kutjevo	1913.	19.710,00
Antun	Dokuš	Berek	1928.	4.684,50
Ivan	Dolački	Zagreb	1933.	4.927,50
Josip	Dolenc	Sigetec	1927.	9.855,00
Mato	Dolenc	Berek	1925.	1.215,00
Stjepan	Dolenc	Vel. Gorica	1929.	34.384,50
Mile	Domazet	Perušić	1924.	4.927,50
Josip	Dominis	Split	1926.	59.130,00
Petar	Dominis	Zadar	1930.	22.140,00
Dragutin	Domšić	Pazin	1930.	14.782,50
Mihalj	Dončević	Zagreb	1925.	68.836,50
Donko	Donjerković	Blato	1928.	17.212,50
Ivan	Došen	Karlobag	1928	39.258,00
Ljubica	Došen	Rijeka	1926	24.637,50
Marija	Došen	Gospić	1927	4.455,00
Petar	Došen	Zagreb	1913	1.336,50
Željko	Draganja	Split	1921	22.045,50
Franjo	Dragičević	Rovišće	1927	9.855,00
Ivo	Dragičević	Split	1927	13.729,50

SVIBANJ 1945. U BRITANSKIM DOKUMENTIMA (VIII.)

Dokument br. 5

PREDMET: Nadzor brigadnog područja

II/G.1

2. INNISKS

2.LIR

1 R.I.R.F.

1. U privitku je dodatak "A" koji pokazuje područje bataljona unutar brigadnog područja. Unutar ovog područja bataljoni će biti odgovorni za:

- a) prikupljanje svih njemačkih ratnih zarobljenika i predanog osoblja (prema dopisu 10/g.5 od 14. svibnja),
- b) prikupljanje svega ostalog predanog osoblja,
- c) sprječavanje nedopuštenoga kretanja civila,
- d) premještaj prikupljenog osoblja u određeno sabiralište,
- e) prikupljanje oružja, osim športskog, od svih osoba osim članova savezničkih snaga ili članova predanog osoblja s dopuštenjem da zadrže oružje,
- f) osiguranje da se civili pridržavaju zabrane kretanja.

Prikupljanje njemačkih ili ostalih ratnih zarobljenika i predanog osoblja.

1. Velik broj pojedinih Nijemaca i ostaloga vojnog osoblja, koje se kreće pojedinačno ili u parovima, uočeno je u području brigade. Ovi ljudi općenito pokušavaju otići svojim domovima i izbjegavaju sabirališta za predano osoblje. Još uvijek treba prikupiti veliki broj SS-ovaca koji se sigurno još skrivaju u brdima. Sve treba uhvatiti.

2. U tom su smislu postavljene cestovne nadzorne točke, koje treba održavati prema uputama u dodatku "B".

Svaka cestovna straža će posjedovati pismene zapovijedi na engleskom i njemačkom jeziku. Svaki punkt treba uspostaviti malo sabiralište za prihvatanje osoblja, dok ne bude organiziran prijevoz radi premještaja u prikladno sabiralište. Bataljoni će organizirati prijevoz kako bi pokupili prihvaćeno osoblje.

3. Bataljoni će poslati pokretne ophodnje, posebno rano ujutro i navečer kako bi prikupili osobe koje su možda mimošle nadzorne točke.

4. Organizirane potrage i čišćenje brda će se obavljati do daljnega s ciljem uhićenja SS-ovaca ili predanog osoblja koje se skriva. Detaljan i iscrpan plan potreban je za takvu akciju.

5. Tako prikupljena vojska će se uputiti u prikladno sabiralište
tj.

WEHRMACHT

(uključujući VOLKSDEUTCHE) S. ANDRA

Njemačke snage

JAEGER vojarna.

7. Sve koji su se predali i ratne zarobljenike otpuštene iz saniteta treba predati bataljonu odgovoranom za to područje, ovisno o tome gdje je bolnica smještena. Bataljoni će tada zatražiti premještaj osoblja u logore za ratne zarobljenike na uobičajan način.

Nedopušteno kretanje civila

8. Prognane osobe i bivši ratni zarobljenici

a) Prognane osobe, uključujući i žene i djecu i bivše ratne zarobljenike koji imaju biti repatriirani, uputit će se u logor u BOELEITUNGU (iza BONGSTOP vojarne) VILLACH. Skupine brojnjen od 10 će se zadržati ovisno o uputama iz stožera za premještaj.

b) Talijanima će, ako ne stvaraju prepreke na cesti, premještaj biti dopušten prema zapadu i na TARVISIO.

c) UHIĆENJA

(i) sva uhićenja samo od strane FSS.

(ii) uhititi treba civile koji su bivši nadzornici radnih logora, partijske službenike, HRVATSKE ratne ministre, osumnjičene ratne zločine.

(iii) sve podatke o uhićenju civila treba poslati ovom stožeru. FSS će biti obaviješten i također će direktno kontaktirati sa svim jedinicama, te će također pripremiti potrebitu dokumentaciju vezanu uz uhićenja. Ovisno o dolasku FSS, jedinice mogu pridržati osumnjičene civile.

a) Rusi

SVI RUSKI civili (uključujući rusko prognano osoblje) su u odgovornosti vojske (ne A.M.G.) Njih će se slati u logor u BOELEITUNGU čekajući premještaj u WOLFSBERG. O broju poslanih u BOELEITUNG treba ODMAH obavijestiti ovaj stožer.

b) JUGOSLAVENE će zadržati bataljoni, dok ne dođu upute ovog stožera.

Opće prikupljanje oružja

1. Opće prikupljanje oružja od svih osoba, osim članova savezničkih snaga i onih osoba koje su se predale, ali imaju očito dopuštenje da zadrže oružje, treba početi čim prije.

2. Bataljoni će organizirati posjet svim selima i zaseocima u ovom području. U svakom slučaju Burgmaster (gradonačelnik) i mjesni načelnik policije će imati upute kako prikupiti oružje u središnje odlagalište pod nadzorom bataljona.

3. (a) Svo oružje koje je izdala Vlada treba oduzeti i prikupiti u središnje odlagalište.

(b) Civilno i športsko oružje se ne smije oduzimati od vlasnika, ali treba zapisati vlasništvo takvog oružja, s njihovom adresom i vrstom oružja, te popis predati ovom stožeru. Odluka o dopuštenjima za to oružje će biti izdana ili će se odlučiti da se oduzme to oružje.

Na terenu

25. svibnja 1945.

TL

Bojnik

B. M. 38 (irska) pješ. brig.

U SPOMEN

Mijo Topljak - Mika

umro 7. svibnja 1999.
u 85. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Tihomil Igre

umro 30. travnja 1999.
u 77. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Franjo Gabaj

umro u 80. godini života
Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Ivan Štefančić

umro 18. travnja 1999. u 75. godini života,
član HDPZ Sisačko-moslavačke županije
Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Augustin-Jago Gavran

12.5.1998.-12.5.1999.
Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Josip Peer

umro 8. svibnja 1999.
u 72. godini života
Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Josip Ferderber

umro 8. svibnja 1999.
u 74. godini života
Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Vladimir Zanetti

umro 11. svibnja 1999.
u 70. godini života
Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Šime Stipić

umro u svibnja 1999.
u 87. godini života
Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Ivan Brkić

umro u svibnja 1999.
u 65. godini života
Laka mu bila hrvatska zemlja!

IN THIS ISSUE

The introduction has been taken up by an article written by **Stjepan Horvat**, who was at one time the Chancellor of the Croatian University (1944 - 1945) and who after the fall of the Independent State of Croatia (1945) was compelled to emigrate and where he died in exile. The article was published in a collection of Horvat's "Letters to the Croatian Intellectuals", which deals with a notion which unfortunately was all too prevalent in Croatia's history. The issue is about negotiations with foreign centres of power and submitting to foreign demands. Chancellor Horvat back in 1944 issued a warning about the fact saying that each nation should decide its own fate and that there are no allies in politics but rather, only interests. It is the Croatian intellectuals' duty to protect Croatian interests in a manner so that they do not become an instrument for foreign ideas and that we should be aware that foreign powers will never give any more to Croatia than she herself can create and defend.

In an attempt to remind us of the difficult circumstances which the Croatian people were faced with in the Kingdom of Yugoslavia (1918 - 1942), we have published a "Protest and Appeal", which was signed by some two hundred Croatian writers and public servants back in 1932 in response to the assassination of **Dr. Mile Budak**. Renown as a distinguished attorney and one of the most popular Croatian writers, in 1932 Budak was attacked in an iron bar at high noon, in the middle of Zagreb. It was generally known that the assassination was organised by the Yugoslav re-

gime of the time, which had already liquidated Dr. Milan Sufflay in a similar manner. Budak barely survived the attack when his skull was split open. Later he became a distinguished official of the Ustashi movement and the Independent State of Croatia (1941 - 1945). He was

*Glagolic Senj Prayer Book,
printed in Venice in 1494*

later to be executed by the Communists following an urgent trial after he had been repatriated to Yugoslavia by the English.

The Branch office of the Croatian Association of Political Prisoners in Gospic, situated amidst the Lika County, has turned to the city and county authorities with a special request on their own behalf that a monument erected in honour of several hundred Croats killed in Gospic in the early days of the Yugoslav Partisan's rule in 1945. The victims were all dumped in the

same nameless mass grave which was later covered by a road and public toilet. In this issue, we bring a detailed list of the victims, which was preserved by the Municipal Attorney's Office in Gospic. In addition to the lists we commenced publishing at an earlier date in other sections of Croatia, this is yet another tragic tale.

Before the year's end, Croatia is to hold parliamentary elections. In this regard, our magazine will conduct several discussions with distinguished party leaders. One of the topics with our discussion with **Anto Dapic** of the Croatian Party of Rights is the Law on Lustration, that is, a law to abolish the repercuion of the Communist regime. Varied from other countries where Communism ruled, Croatia has not passed such a law thus enabling former high ranking Yugoslav Communist officials and members of intelligence services to infiltrate into the newly established democratic parties. This has in fact served as a method of political rehabilitation and for these former communists to legitimately declare themselves as "anti-fascists", "democrats" and "fighters for human rights". At the same time, they were given the opportunity to access and gain capital and in this way too, to greatly influence on political and social development in Croatia. This fact has aroused a feeling of dissatisfaction amongst the Croatian public however, the outlooks for the law to be adopted a quite minute. •

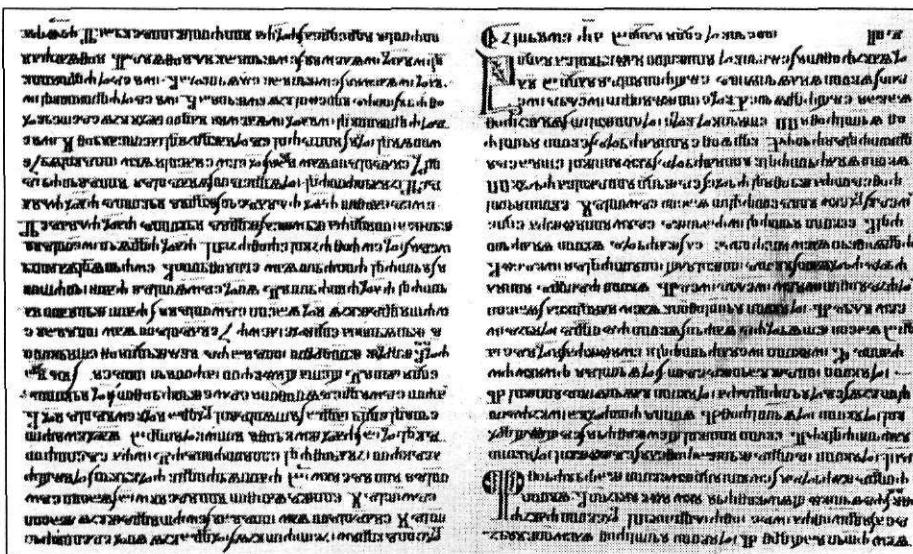
IN DIESEM HEFT

In der Einleitung wurde der Artikel des Ing. Stjepan Horvat, seinerzeit Rektor der Kroatischen Universität (1944-1945), der nach dem Fall des Unabhängigen Staates Kroatien (1945) emigrieren mußte, und dort auch starb, veröffentlicht. Der Artikel ist in Horvats Sammlung "Briefe an kroatische Intellektuelle" erschienen, und befasst sich mit dem Begriff, der in der kroatischen Geschichte, leider zu oft vorkam. Es handelt sich um die Einschmeichelung gegenüber ausländischen Machtzentren und dem Unterliegen fremder Geschmäcker. Rektor Hor-

Dr. Mile Budak, unterschrieben. Bekannt als bedeutender Anwalt und einer der populärsten kroatischen Schriftsteller, wurde Budak 1932 inmitten von Zagreb mit einer Eisenstange bei hellichem Tage angefallen. Es war allgemein bekannt, dass hinter dem Attentat das jugoslawische Regime steht, welches auf ähnliche Weise Dr. Milan Šufflay beseitigte. Budak, dem im Attentat der Schädel zertrümmert worden war, überlebte diesen schwerlich. Später wird er zu einem bedeutendem Träger der Ustasabewegung und des Unabhängigen Staates Kroatien

sanwaltschaft in Gospic aufbewahrt wurde. Neben den schon früher angefangenen Auflistungen der Opfer in einigen anderen Teilen Kroatiens, beginnen wir hiermit noch eine tragische Erzählung.

Bis zum Ende des Jahres werden in Kroatien die Parlamentswahlen stattfinden. Diesbezüglich wird unsere Zeitschrift die Interviews mit einigen bedeutenden Parteivorsitzenden veröffentlichen. Eines der Gesprächsthemen mit Anto Đapić, Vorsitzender der Kroatischen Rechtspartei, ist das Lustrationsgesetz, d.h. Gesetz über die Abschaffung der Folgen der kommunistischen Herrschaft. Im Gegensatz zu den meisten Ländern, in denen die Kommunisten herrschten, ist ein solches Gesetz in Kroatien noch nicht verabschiedet worden, was ehemaligen bedeutenden Funktionären des jugoslawischen kommunistischen Regimes und Angehörigen der Geheimdienste ermöglichte, sich in die neuen Parteien zu infiltrieren. Hiermit haben sie meistens eine gewisse politische Rehabilitierung erlangt und die Gelegenheit bekommen sich als "Antifaschisten", "Demokraten" und Menschenrechtskämpfer" zu legitimieren. Gleichzeitig ist ihnen ermöglicht worden, Kapital zu erwerben, und auf diese Weise weitgehend auf die politische und gesellschaftliche Entwicklung in Kroatien einzuwirken. Diese Tatsache ruft eine große Unzufriedenheit der kroatischen Öffentlichkeit hervor, aber die Aussichten, dass dieses Gesetz verabschiedet wird, sind sehr gering.

Zwei Seiten aus dem glagolitischen Psalter, 1359 in Senj geschrieben

vat wies 1944 daraufhin, dass jedes Volk selber über sein Schicksal entscheide, und dass es in der Politik keine Freundschaften gäbe, sondern nur Interessen bestünden. Die Aufgabe des kroatischen Intellektuellen ist es, kroatische Interessen zu schützen, nicht auf die Art, dass dieser zum Instrument des fremden Willens wird, sondern so, dass er begreift, wie ausländische Mächte dem kroatischen Volk nicht mehr geben werden, als dass es selber zu schaffen und zu verteidigen vermag.

Zur Erinnerung an die schweren Bedingungen unter denen das kroatische Volk im Königreich Jugoslawien (1918-1941) lebte, veröffentlichten wir "Protest und Appell", den 1932 mehr als zweihundert kroatische Schriftsteller und prominente Personen, aufgrund des Attentates auf

(1941 -1945), den die kommunistische Regierung, nachdem die Engländer ihn an Jugoslawien ausliefern, nach kurzem Schauprozeß hinrichteten.

Die Zweigstelle der Kroatischen Gesellschaft der politischen Gefangenen in Gospic, dem Verwaltungszentrum der kroatischen Region Lika, wandte sich an die Verwaltung der städtischen und gespannschaftlichen Behörden mit der Forderung, dass man das Gedenken an die hunderte ermordeter Kroaten in Gospic, in den ersten Tagen nach Eintritt der jugoslawischen Partisanen 1945, bewahren sollte. Diese sind in einem gemeinsamen namenlosen Grab begraben, über dem eine Straße und eine öffentliche Toilette gebaut wurde. In diesem Heft veröffentlichten wir eine präzise Auflistung der Erschossenen, welche in der Gemeindestaat-

Korrektur: In der letzten Ausgabe wurde aufgrund eines technischen Fehlers eine falsche Unterschrift unter der Illustration in Verbindung mit der Zusammenfassung in deutscher Sprache, veröffentlicht. Es sollte heißen, dass es sich um das Titelblatt von "Planine" (Gebirge) von Petar Zoranić handelt, der erste Roman, der in kroatischer Sprache veröffentlicht wurde. •

RIADRIA BANKA d.d.

Banka koja voli reći da

